RÂBITA-I ŞERİFE

Necip Fazıl

ESSEYYİD ABDÜLHAKÎM ARVASÎ

RÂBITA-İ ŞERİFE

BÜTÜN ESERLERİ
56

Necib Fazıl

BÜYÜK DOĞU YAYINLARI

ESSEYYİD
ABDÜLHAKİM ARVASİ
RABITA-İ ŞERİFE
●
Sadeleştiren
NECİP FAZIL KISAKÜREK
BÜYÜK DOĞU YAYINLARI

RABITA-İ ŞERİFE / DİN VE TASAVVUF

●

E S E R

56

İlk Basım Tarihi : 1974

●

15. Basım / Ekim 2012
© Büyük Doğu Yayınları: 6
“Her hakkı mahfuz ve Büyük Doğu Yayınları’na aittir.”
Kurucusu:
Necip Fazıl Kısakürek
Sahibi: Büyük Doğu Yayınları
Basım Yayın Prodüksiyon Ltd. Şti. Adına
Mehmed Kısakürek
Genel Koordinatör: Emrah Kısakürek
Eser Kullanım - Telif Hakları ve
Yayın Sorumlusu: Suat Ak
Dağıtım Sorumlusu: Osman Kısakürek

●

Baskı: Eflatun Matbaacılık San. Ltd. Şti.
Yeşilce Mah. Çelik Sk. No: 69/A
4.Levent - İstanbul
(0212) 278 28 03

●

Büyük Doğu ® Yayınları
Basım Yayın Prodüksiyon Ltd. Şti.
Ankara C. Vilayet Han 10/3 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: (0212) 5285551 - 5125922 - 5110873
www.buyukdoguyayinlari.com
Yayıncı Sertifika No: 12106
Matbaacı Sertifika No: 11947

ISBN 975 - 8180 - 21 -9
E-KİTAP ISBN 978 - 605 - 4955 - 41 - 1

Bu eserin e-kitap hazırlığı *“Pikare Yazılım ve İnternet Hizmetleri”* tarafından yapılmıştır.

Takdim

Efendime ait, Allah'a eriş kapısının anahtarı bu eser; her kelimesi üzerinde beynimi kanatıcı ve kalemimi yakıcı bir saygı, kaygı ve titizlikle sadeleştirilir ve yeni imân gençliğine aktarılırken, söylemeye değer birkaç söz:

Sonsuzluğa eriş ve sonsuzlukta oluş sırrının mukaddes rejimini nokta nokta çizen bu eser, ulvî gayesinin yanı başında, dini, esrar ve derinlik buudundan mahrum bırakmak isteyen ve gûya dinden yana geçinen bazı maddeci mankafalara indirilmiş bir balyoz mahiyetini taşıyor.

Önüne gelenin din eseri çıkardığı ve kutsî eşyayı işportalaştırdığı bu perişanlık devrinde, hemen hiç kimsece riayet edilmeyen muazzam bir din ölçüsüne uyarak, içindeki âyet ve hadîsleri ve mübarek kelâmları asıllariyle vermediğim, böylece onları ticaret vesilesi olmaktan ve asla uyuşamayacağı ifade çerçevelerine sokulmuş bulunmaktan korumaya çalıştığım bu eser, vecd kaynağımızdan hayat iksiri değerinde bir damlacıktır ve Büyük Doğu idealinin tacıdır. Onu bu bakımdan «Büyük Doğu – b.d. Yayınları»nın başına tac ediyor ve eğer sadeleştirilmesinde herhangi bir idrâk ve ifade suçum olmuşsa, bağışlanmam için, ayağı ucuna gömülmek ve kıyamete kadar o ayağı öpmekten başka emelim olmayan büyüğümün, büyük üstü büyük ruhaniyetine sığınıyorum.

1974 / Necip Fazıl

MEKTUP SÛRETİ

Biliniz ki, sizin ve bütün insanların din ve dünya saadeti, gerçek mevlâ olan Hakka ait «Zat» ismini zikrederek vaktini mamur etmekle meydana gelir.

Şu kadar ki, ya kâmil bir mürşidden; yahut kâmil mürşidin şeriat ve tarikat ölçü ve edeblerine bağlı ve «bid'at - yenilik uydurmaları» icat etmekten sakınır, nisbetleri gerçek mezunlarından usulü ve şekli öğrenilmeksizin zikir ile uğraşılacak olursa, faidesi az ve belki hiç olur. Zira izinli zikir «mukarribîn - Hakka yakınlar»ın işi, izinsiz zikir ise «ebrâr - cennetlikler»in amelidir.

«Cennetliklerin iyilikleri Hakka yakınların kötülükleridir.»

Hükmü bunlar hakkındadır.

Sizin ara-sıra zikirle uğraştığınızı, fakat izin almamış olduğunuzu bildiğimden tafsilâtiyle yazıyorum. Tekrar tekrar okuyup saklayınız:

«Zikr» kelimesi Arapçadır. Türkçe mânası anmak, yani hatırlamak... Hatırlamak ise kalbin sıfatlarındandır. Lisanın onda payı yoktur.

Böyle olunca, bilinen zikir üç kısım olur:

1 – Yalnız dille, yani kalb beraber değilken yapılanı ki, faidesi azdır.

«Azap, o kimselere ki, Allah'ın zikrini işittikçe kalblerine kasvet çöker.»

Mealli âyet bu nevi zikir hakkındadır.

2 – Yalnız kalbî (içten) zikir ki, lisanın onda haz ve yeri yoktur.

İşte bizim yolumuz, Nakşîlik tarikatına mahsus zikir budur.

«Rabbinizi gizli ve yalvarışlı anınız!.»

«Biliniz ki, ancak Allah'ın zikriyle kalb doyar.»

«Rabbinizi nefsinizde zikrediniz!.»

Zikrin yalvarış halinde ve gizli olmasındaki fazileti ve kalbleri tatmin etmesindeki hikmeti anlatan yukarıdaki âyet mealleri ve benzerleri, hesapsız hadîsler ve eskilerin eserleriyle sabit tarz...

3 – Lisan ve kalble birlikte olanı ki, Allah ehlinin büyükleri, yüksek derecelere erişlerinden sonra bu çeşit zikir ile meşgul olabilirler.

Bizim büyüklerimizin zikirleri, başlangıç olarak Âlemin Fahrine bağlı bir keyfiyet; ve Hicret gecesinde, Sevr mağarasında, Hazret-i Ebubekir'i diz üstü oturtmak ve gözlerini yumdurmak suretiyle talim buyurdukları şekil...

Bu nevi zikir:

«Sadıklarla beraber olunuz!»... «Nefsini sabra erdir, o kullar içinde ki, her zaman Allah'a dua halindedirler!»

Meallerindeki âyetler ve;

«Evliyanın zikrinden rahmet iner!»

Hadîsiyle senetlidir.

Mâverâünnehir ve Buhara'da 12 asırlık Hanefî âlimlerinin yola girişleri ve isteklilere yol gösterişleri sırasında bu nevi zikir kullanılmıştır.

Her gün, sabah veya akşam namazından sonra, yahut seçeceğiniz herhangi bir saatte, abdestli olarak, temiz bir yerde ve mümkün mertebe tenha bir noktada otururusunuz. Kıbleye döner ve en büyük bir edeble gözlerinizi yumarsınız. Lisan ile de yirmibeş kere «estağfirullah» dersiniz ve her defasında mânasını düşünerek söylersiniz.

Sonra; bir Fâtiha ve üç ihlâs okur ve Kâinatın Efendisiyle, Şeyh Muhammed Bahaüddin «Şah-ı Nakşibend» ve Gavsi Âzam Abdülkadir Geylânî Hazretlerine hediye edersiniz. Ve onların ruhaniyetlerinden şu istirhamda bulunursunuz:

— Beni de yolunuz ve tarikatınız bağlılarından ve müridlerinden, hesabı görülmüşlerinden ve nisbeti yerine getirilmişlerinden sayınız!

İhlâs sûresini eklemeksizin yalnız bir Fâtiha daha okur ve Âlemin Fahriyle İmam-ı Rabbanî -İkinci Bin Yılın yenileyicisi Şeyh Ahmed-i Farukî Serhendî- ve Mevlâna Halid-i Bağdadî Hazretlerine hediye eder, onların da ruhaniyetlerinden, keza sizi mahsup ve mensup kabul etmelerini rica edersiniz.

Daha sonra yine İhlâs sûresi ilâve edilmeyerek bir Fâtiha okunacak, sevabının misli, Allah Resulünden başlanarak Seyyid Abdullah ve Seyyid Tâhâ Hazretlerine hediye edilecek... O'nu, tekrar bir Fâtiha okuyup Âlemin Fahrinden itibaren Seyyid Muhammed Salih ve Seyyid Fehim Hazretlerine göndermek ve aynı istirhamda bulunmak takip edecektir.

Nihayet, kısaca «tefekkür-ü mevt» denilen, ölümü düşünmek ve bu düşünce ile hallenmek geliyor:

Kendinizi vâkıa halinde ölü ve teneşir tahtası üzerinde, kefene sarılmış tasavvur edeceksiniz!. Tabuta konulmuş ve mezara gömülmüş...

Mezarda olduğunuz halde, mürşidi, pîri, Allah ile aranızda vesile ve vasıta mevkiindeki zatı düşünecek, onu yanınızda ve karşınızda farzedecek ve onun yüce alnına, yani iki kaşı arasına gözlerinizi dikeceksiniz!

Keskin bir aşk iradesiyle,

«Vesileye yapışınız!»

Mealindeki âyete uyarak o zatın ulu simasına hayal haznenizde yer verecek, onu kalbinizde hayal yoliyle durduracaksınız!

İşte «Râbıta» budur.

Nice âyet ve hadîs ve eski din büyüklerinin eserleriyle ispatlıdır. Tarikatların hemen hepsinde ve hususiyle Nakşilik yolunda muteber ve mühim bir esastır.

«Râbıta»nın zaman bakımından en kısası bir saatin dörtte biridir. Daha az olursa tesiri de az olur.

Sabit olunmuştur ki, râbıtasız zikir erdirici değil, zikirsiz râbıta ise tek başına erdiricidir.

Râbıta her işte öncüdür. Hususiyle zikre çalışmada yardımcı ve ulaştırıcıdır. Allahın has halvet odası olan kalbi, nefsanî kirliliklerinden ve şeytanî kıyafetlerden temizler. Sultan derecesinde üstün zikrin gelmesine istidat doğması için ona başvurulmuştur.

Râbıta üç kısımdır:

1 – Pîrin suretini (yüzünü) sadece hayalinde tasarlamak... Bu kısım, zikrin başlangıcında lâzımdır.

2 – Pîrin suretini kalbinde tasavvur etmek... Ve zikir esnasında bu suret ihtiyarsızca zuhur ederse onu kalbinde durdurmak ve böylece zikre devam etmek...

3 – Pîrin kıyafet ve heyetine aynen bürünmek, kendini mürşid şeklinde görmek ve hayal etmek... Bu vaziyette meydanda olan sanki pîrdir, kendisi değil... Bu kısım râbıta ibadetlere mahsustur. Meselâ Kur'ân dinlerken gözlerini yumar ve kendisini pîrin vücud ve kıyafetinde görür. Olan, sanki pîrdir, kendisi değil... Keza Kur'ân ve «Delâil» okurken, vaaz ve ders dinlerken, namaz kılarken kendisini mürşidin kıyafet ve heyetinde hayal eder. Namazda kıyam (ayakta duruş), kuud (oturuş) ve kıraat (Kur'ân okuyuş) fiillerini yerine getiren, sanki pîrdir, kendisi değil.

Bu tarzda namaz, zikir ve ibadetin halâvet ve lezzeti başkadır.

İlâhi huzura, o huzura lâyık bir vasıtayla girilir ve;

«Vesileye yapışınız!»

Mealindeki âyete uygun hareket edilir.

Râbıtanın ayrıca başka bir tecellisi vardır.

Kendinizi daima pîr ile beraber bulundurmuş ve sadıklarla beraber olmayı emreden âyete uymuş oluyorsunuz.

Bu yolda amel eden sâlik çabuk terakki eder ve Allah'a yakınlığın yüksek derecelerine erer.

Bu son rabıta şekline «telebbüsî râbıta - kılığa bürünme râbıtası» ismi de verilir.

Mürid, «telebbüsî râbıta» ile şeyhinin kılık ve kıyafetine bürülü olarak kalbine yönelir.

Kalb, sol memenin altında, iki parmak aşağıda, üçüncü parmağın yerinde bir et parçasına ilişik nuranî bir kuvvet... Bu et parçası âdeta yumurtaya benzer. Sivri başı sol kaburga kemiğinin altında, kalın başı ise içeriye doğru girmiştir. Buna «kalb-i sanûberî» derler. «Sanûberî» kalb, hakiki kalbe hücre ve yuva gibidir.

Zikredici, vücudunu eziyet ve ağrıya bırakmaksızın, edeble, namazda oturur gibi, diz üstü çöker. Başını ve gövdesini azıcık kalb tarafına doğru meylettirir ve gözlerini yumar. Göz, kalbin delili ve kılavuzudur. Göz neyle meşgul olursa kalb de aynı şeyle meşgul olur. Bu yüzden «zahirî hasse - dış duygu» âletlerinin faaliyetten kalması lazımdır. Vücudun hiçbir uzvu isteğiyle hareket etmeyecektir. Ondan sonra dudaklarını birbirine yapıştırır, dilini damağına iliştirir ve Celâl kelimesini, hayal kanalıyla o nurlu kuvvet üzerinde yürütmeye koyulur. Yani, hayal lisaniyle, zevk, şevk, hürmet ve tazim duygularının son haddi içinde...

«Hiçbir şey ona misil değildir.»

Mealli âyete uygun olarak, hiçbir şeye benzemeyen ve hiçbir şeyin kendisine benzemediği Zat adını, onun Celâl ismi olan «Allah, Allah, Allah» diye söyler. O ânda hiçbir sıfatını tasavvur etmez; hattâ nâzır ve mâzur olduğunu da hayaline uğratmaz. Tesbihini alıp sağ elinin baş parmağı ile «Allah, Allah, Allah» diye çeker. Kalbine bir «hatar - âni olarak gelen yabancı his ve fikir» düşmemesi için de, kendisine münasip gelen şekilde, hızlı hızlı, yahut yavaş yavaş zikreder. Zikir, herhalde kalbin muhitinde olmak gerekir.

Zikrin günlük miktarı en aşağı beş bin olmalıdır. Fakat bu kadarı azdır. Ramazana mahsus olarak onbeş bin, Ramazan dışındaysa işiniz olduğu takdirde yedi bin, meşguliyetiniz yoksa yine onbeş bin olması evlâdır.

Zikrin bundan daha ziyade anlatılması imkân dışında... Zikrin keyfiyeti ancak çok yapılmakla anlaşılır.

Fârisîde demişlerdir ki:

«Zikri iyi yapmak, çok yapmakla olur.»

Yine Fârisîde demişlerdir:

«Can bedendeyken zikret! Kalbin temizliği zikriledir.»

Ve yine Fârisîde demişlerdir:

«Zikirden gayrı herşey, can çıkarmaktan ibarettir!»

Gerçek odur ki, zikir ile kalb temizlenir, zikr ile ilâhî muhabbet doğar, zikr ile ibadetin lezzeti duyulur. Zikr ile İslâmî âkîde kuvvetlenir. Zikr ile namaza zevk ve şevk duyularak girilir. Zikr ile Şer'i hükümler kolaylık kazanır. Zikr ile taklitçilikten vicdanîliğe geçilir.

«Allahı çok çok zikrediniz!»

Hükmü bu hale işarettir.

Şunu bilmek lâzımdır ki:

Yüce tarikate bağlanmak önce tövbe, sonra istihareyle olur. Mektubumun elinize geçişinde, eğer arzularsanız, şartlarını toplayıcı bir tövbe, yani:

— Yârabbi, bülûğa erişimden bu ana değin ettiğim günahlardan nedâmet ettim, pişman oldum ve bundan böyle, inşallah, günah işlememeye azmettim!

Demek icap eder. Günahların tafsiline, teker teker sayılmasına ihtiyaç yoktur. Zira tarikatimizde tövbe tedricidir, bir defada değildir. Tafsilini zamana bırakmışlardır. Tövbeden sonra alelâde bir gusl abdesti almak lâzımdır. Bu da sünnet olan gusüllerdendir. Onda sünnet dışında ve sünnetten fazla bir şey mevcut değildir.

Gusülden sonra bir gece istihare etmelidir. Bu da sünnettir. «İstihareye niyet ettim!» der ve iki rekât istihare namazına dursunuz. İlk rekâtta sûre eki olarak «Kâfirun», ikinci rekâtta da «İhlâs» sûresini okursunuz. Peşinden, anlatıldığı gibi, her gün zikre devam edersiniz!

Allah muvaffak buyursun!

Orada okunan «Hatm-i Hâcegân» tamamı tamamına tarikatımız edebine uygunsa siz de katılırsınız, değilse uzak kalırsınız!

Şüphe ettiğiniz, yani anlayamadığınız şeyler olursa bize yazarsınız, cevabını gönderirim.

Bâki tevfik Haktan...

İyi sonlar dilerim, biraderim.

Zilkaade 1341
31 Mayıs 1339 (1923)
Arvasizade Abdülhakîm

(Bu mektuba gelen cevabın sureti)

Başımın tâcı, kalbimin nuru, Efendim Hazretleri;

Sadece irşâd edici himmetleri ve imdatlariyle mektuplarınızı kolayca okudum ve tamamen yazdım. Güzel yazı ile bir nüshanın efendimizin kütüphanesinde bulunması ve lâzım olursa alâkalılara gönderilmesi kısa aklıma uygun geliyor. Zira bu yüksek mektuptaki kıymet pek üstündür. Uzun zaman çalışan sâliklerin bilemedikleri esrar bu mektupta toplanmıştır. Pek özlü ve ziyade tafsilâtlıdır. Kalbin dıştan ilâcı ve içten devâsı, teşrihî olarak keşfedilmiş ve tam şifası, zamanımızın haline, lisanına, mizacına göre, hâsılı gerçekten hikmetli bir şekilde sayılmış ve gösterilmiştir.

Bu mektup kimin yanında bulunursa onu hakikatin rehberi bilsin...

Âşık bir mürid, sevgisinin hedefi olan Efendimizi o kadar sevsin ki, bütün kalbiyle, kalbindeki olanca muhabbet iktidariyle onu içine sindirsin, arz ve sema ile arasındakilere ıtrından bir zerresini bile koklatmayacak derecede kıskansın...

Eğer böyle bir hünere sahip olsaydım sevdiğimi mutlak kaadir ve herşeyin hâlikinden bile kıskanırdım. Böyleyken biliyorum ki, bu iktidara Allah’tan başka kimse malik değildir. Çünkü «mülk, vâhid ve kahhar olan Allahındır!» buyurmuş ve cevabını verip bitirmiştir.

10 Haziran 1339
(1923)
Kulunuz Said

RÂBITA-İ ŞERİFE

(Yüksek Nakşîlik tarikatinde yürürlükte olan Râbıta-i Şerife'nin keyfiyetiyle ispatına dair risaledir.)

(Besmele)

Allah'ın buyruğu:

«Ey iman sahipleri! Allaha bağlanınız ve sadıklarla beraber olunuz.»

Râbıta, Allah'a ermeye müstakil bir yoldur.

Kayyum-u Rabbânî Şeyh Muhammed Mâsum buyurdular:

— «Râbıta tek başına erdiricidir; zikir tek başına erdirici değil...»

Râbıta her tarikatta şarttır. Bu şartı kabul etmeyenler, ya râbıtanın ne olduğunu bilmeyenlerden, yahut tarikatlerin mâna ve mefhumunu anlayamayanlardandır.

Râbıta, İlâhî-Zatî sıfatlarla tahakkuk etmiş ve müşahade makamına varmış bir kâmil ve mükemmele kalb bağlayıp, huzur ve gıyabında o zatın suretini hayal haznesinde muhafaza etmekten ibarettir.

«Onlar Allah ile meclis kuranlardır.»

Kelâmıyla zikirden faideler hasıl olduğu gibi, gerek hayalen görüş, gerek hayalinde hazırken gözleriyle görüşünde:

«Onlar o kimselerdir ki, kendilerini gören, Allah'ı hatırlar.»

Kelâmının hikmetiyle erişe ait ifadeler doğar.

Sadık mürid, kâmil mürşidin suretini böylece hayalinde tutmakla, onun halleri ve sıfatlarıyla, doğruluğu ve samimiliği, gayret ve istidadı nisbetinde tahakkuk eder. Hakikî matlup Allah'ta fani olmanın mukaddimesi, şeyhte fâni olmayı gerçekleştirmekten ibarettir.

Peygamber hadîslerinde salih kimselerle hallenmeye dair teşvikler vardır. İlâhî Zatın okyanusunda damlaya benzeyen mürşid kalbinden, ilâhî feyz, râbıta halindeki müridin kalbine ihlâs ve muhabbeti miktarınca iner. Şu var ki, râbıta edicinin, kendi mürşidinden Allah Resulüne kadar olan zatlara bağlı, hususiyle şeriate tam mânasiyle tâbi ve şeyhine mânevi alâkaya ilişkili olması şarttır.

Râbıtadan, yani mürşid suretinin hayal haznesinde muhafazasından, bir kendinden geçme, manevî sarhoşluk hali doğunca da derhal o surete bağlı kalmayı, yani râbıtayı kesip yeni gelen hale yönelmek, kendini ona bırakmak icap eder.

Şah-ı Nakşibend Hazretleri, meclislerinde, bir müridin râbıtayla meşgul olup kendisinde kaybolma hali başladığı halde o hale iltifat etmeyerek yine râbıtaya sarılması üzerine şöyle buyurdular:

— Beni bırak ve sende doğan kendinden geçme haline sarıl!. Zira o hal «masivâ - dış dünya»dan kaybolma keyfiyetidir ki, ona erme (vusul) ve görme (şuhud) zamanı derler.

Malûm olsun ki, bu yolla Allah'a ermek, Kâmil Şeyhin muhabbet ve râbıtasına bağlıdır. Uyulan şeyhin de, yola girişinde bu yolu muradî seyr ile aşmış ve Rahmânî cezbe ve muradî kemâllerle pişmiş ve yetişmiş olması şarttır. Böyle bir zatın nazarı kalb marazlarını defetmeye, teveccühü de manevî illetleri kaldırmaya yeter. Bu kemâllerin sahibi vaktin imamı ve zamanın halifesidir. Kutup derecesindekiler, onun makamından düşen gölgeyle kanaat halinde, nice büyükler onun kemal buharından damlayan katreyle teselli mevkiindedir. Uzun zamanda bir vücuda gelirler; vefatlarıyla da feyz güneşi batmaz: Kabirlerinde, çok zaman, müminlerin kalblerine Rabbâni ilim ve ilâhi maarifi neşr yoluyla tasarruflarını yürütürler.

Ebülhasan-üş Şazelî Hazretleri buyuruyor:

— «Evliyadan bazıları vardır ki, sadık müride, vefatından sonra, hayattayken olduğundan daha fazla menfaat eriştirir. Yine evliyadan bazılarının, ruhâniyetleri vasıtasiyle ilâhi emirleri takib ve tatbik ettirdiği kimseler vardır. İsterse o velî, kabrinde meyyit olsun... Kabrindeyken müridini yetiştirir. Müridi kabirden onun sesini işitir. Nitekim Ebülhasan-ül Hırkanî, Şeyh Ebi Yezid Bestâmî'den bu şekilde feyz almıştır.»

Böylelerinin irşadı güneşin nuruna benzer. Kast ve iradeye bağlı olmaksızın bütün aleme feyz dağıtıcıdır. Hele kast ve iradesi eklenecek olursa!... Nakşîbendî taifesinin böyle bir mürşide bağlılığı nisbet yoluyladır. Nisbeti de aksetme suretiyle... Ve kaynak yoliyle... Yakınlık ve uzaklıkta değişmez. Bu yolda faydalanma, muhabbet ve aksetme suretiyle ve kaynak bağıyle olduğundan, mürid, şeyhinin muhabbet alâkası ile saatten saate onun renk ve kıvamı içinde olgunlaşır. Bu türlü faydalanma ve feyizlenmede, işin nasıl olduğunu bilmek şart değildir. Kavunun güneş hararetiyle pişmesi gibi, sâlik, mürşidin terbiyesinde yavaş yavaş gelişir. Zamanla bu gelişme kemâle erer, Rahmânî nefsin üflenmesine istidat kazanır.

Güneşin terbiyesiyle pişen kavun, nasıl terbiyesinin nereden olduğunu bilmezse, mürid de kendi feyz menbâ ve mecrasını bilemez. Bu hal, yola bağlanmadan cezbeye düşen sâliklerde görülür. Yoksa, cezbeleri yola bağlanışlarından sonra olanlar hallerini bilmek makamındadır.

Bizim tarikatimiz eksiksiz ve ziyadesiz Sahabiler yoludur. Cezbe yolu... Bunda, mürşidin yola alışında ve müridin girişinde asla bilgileri şart değildir. Velinin de veliliğine ve kerametlerine vukufu şart değil... İrşad isteklisi sevgi bağlantısıyla veya mürşidin kendisine yönelmesi ve alâka göstermesiyle gâyelerin son haddine erer. Kaydetmiştik ki, böyle, ferdî kemallerin toplayıcısı olan zat azizdir. Uzun asırlar ve zamanlar boyunca seyrek olarak vücuda gelir. Zuhuriyle de karanlık âlemi aydınlatır.

Yukarıda sayıldığı gibi, böylesinden üç surette faydalanmak kabildir.

1 – O, bir tâlibin haline teveccüh eder ve bu yönelişle isteklinin gönlünde bir pencere açılır. Tâlib, teveccüh ve ihlâsı miktarınca o deryadan kanar.

Demiştik ki, bu faydalanış şeklinde, sâlikin, feyzin nereden geldiğine dair bilgi sahibi olması şart değildir.

2 – İkinci şekil olarak sâlik, istidat ve ihlâsı noktasından mürşidin kalbine bizzat teveccüh eder ve teveccühünde, yavrunun ana memesinden süt çekmesi gibi, onun feyzini cezbeder. Eğer birinci ve ikinci şartlar biraraya gelecek olursa en tesirli ilâç meydana gelmiş olur.

3 – Üçüncü şekil şudur ki, sâlikin kalbinde, Celâl kelimesinin çokça zikrinden, donmuş bir okyanusa benzeyen mürşid kalbi aksetme suretiyle kendisini gösterir ve bir pencere açılmışcasına müridin üzerine olgunluk ve hidayet yağar. Bu halde de yine iki taraf birbirini bilmek ve anlamakla mükellef değildir. Eğer irşad isteklisi, feyz mecrasını bir «bid'at-din usullerinde yenilik uydurması» ile tıkayacak, yahut Sünnet Ehli itikadına aykırı bir anlayışla körletecek veya istidat cevherini bir ehliyetsize teslim ederek çürütecek olursa bu üç faydalanma tarzından da hisse alamaz ve hayret sahasına düşer.

Tatbik edile gelen râbıta (usul bakımından) birkaç türlüdür.

Birincisi, sâlik tarafından kâmil ve mükemmel sıfatlarına lâyık şeyhin suretini karşısında tasavvur edip hayal yoluyla iki kaşı arasına bakmak ve suretteki ruhâniyete yönelmek... Bu bakış ve mıhlanışla kendinden geçme, kaybolma hâli başlayıncaya kadar râbıtayı sürdürmek...

Kendinden geçme hâli zuhur edince, sâlik, yukarıda belirtildiği gibi râbıtayı keser ve bu hale döner, bu hal üzerinde kalır.

İkincisi, sâlikin, kendisini mürşid kıyafet ve heyetinde görmesidir. Sâlik yine kendisinden geçinceye kadar bu hali muhafaza eder. Mürşidin suretiyle giyimli olmak bakımından bu râbıta şekline «telebbüsî - giyim râbıtası» ismi verilir.

Bu halde sâlik, zatını mürşidin zatında ve sıfatlarını mürşidin sıfatlarında yok etmek ve mürşid ruhaniyetini kemalleriyle birlikte onun suretinde bulmak mevkiindedir. Zira kemaller ruhâniyetten ayrılmaz. Mürşidin ruhâniyeti, Allah'a erdirinceye kadar sâliki terbiye eder.

Üçüncüsü, mürşidin sûret ve heyetini karşısında görüp, onu kalbinin ortasına indirmek, kalbini uzun ve geniş bir

dehliz farzederek mürşidi o dehlizde yürüyor ve kendisine doğru geliyor hayal eylemek... Râbıtanın bu kısmı sâlike en faydalı olanıdır. Bu şekilde Râbıta «havâtır - kalbe tepeden inme menfî fikirler» bakımından onları bir ânda kesici bir tesir sahibidir. Râbıtanın daha başka şekilleri varsa da, belirtilmelerinin zamanı henüz gelmemiştir.

Ne kadar tekrarlansa azdır ki, râbıta, velâyet kuvvetiyle tasarruf sahibi kâmil insana edilmekle ancak muteberdir. Mürşidin bu mertebede bulunması, hem vâki ve hakiki, hem de itikadî olarak şarttır. Yani şeyh hem hakikatte böyle olacak, hem de onun böyle olduğuna inanılmış bulunulacak. Birinden biri kâfi değildir. Eğer yalnız hakikatte böyle olması yetseydi velîler ve nebîlerin vücudları kâfi gelirdi. Ebu Leheb ve Ebu Cehil bu hale misaldirler. Ve eğer sadece inanmış olmak kifayet etseydi, putların bağlıları, itikadları noktasından faydalanmak mevkiinde olurlardı. Bu türlü batıl inanışlardan insanda bir eser zuhur etse bile serap kabilinden olur ve gerçekten uzak kalır.

Meal:

«Gafillerden olma! Onların gafletidir ki, ayaklarını kaydırmaktadır.»

Kâmil insan, Allahın halifesi olmak bakımından Hakkın aynasıdır. Kâmil insanın ruhâniyetine basiret gözüyle bakan sâlik, o ruhâniyette Hakkı görür. Bu râbıta ile de ölü ve diri, ihtiyar ve çocuk feyz devşirir. Zira sevgi râbıtası, feyz alıcıyı feyz vericinin velîlik tasarrufu altına alır. O ruhâniyet feyz alıcıda tasarrufunu hemen zuhura getirir, ona ilâhî kemâller ve Rabbânî tecelliler aksettirir, onu yüksek derecelere eriştirir. Bu hususta feyz verici ve alıcının sağ veya ölü, küçük veya büyük olması, feyz vericilik ve alıcılığından bilgili olup olmaması müsavidir.

MEZARLARA RÂBITA KEYFİYETİ

Mezar ziyaretçisi mürid, nefsini her türlü dış alâkadan boşaltır, içini dünya kayıtlarından uzaklaştırır, kalbini ilimler ve nakışlardan ve hadiselere bağlı duygulardan çekip çıkarır. Ziyaret ettiği mevtanın ruhâniyetini hissî keyfiyetlerden mücerret bir nur farzeder. O kabir sahibinin feyizlerinden bir feyz ve hallerinden bir hal zuhur edinceye kadar o nuru kalbinde tutar.

Kâmil velilerin ruhâniyetleri feyz kaynağıdır. Kaynağı kalbine akıtan, elbette feyzine nail olur.

Feyz isteklisi ziyaretçi, feyz vericinin kabrine yaklaşıp evvelâ selâm verir. Mezarın ayak ucuna yakın sol tarafında durur. Ona karşı hayattaki tavrını muhafaza eder. Bir Fâtiha ve onbir İhlâs okur. Sevabının mislini mevtâya hediye eder. Sonra çöker, oturur. Feyz almak için kabrindeki mevtânın ruhâniyetine teveccüh eder. Kalbinde bir eser doğuncaya kadar bu hal üzerinde kalır. Ziyaretçi feyz almaya ve mevtâ feyz vermeye kabiliyetli ise muhakkak bir eser zuhur eder. Ziyaret edilen mevtâ, geriye döndürülmüş ve irşada mezun kılınmış evliyadan ise zuhura gelen nisbet eseri, yavaş, durgun ve devamlı olur. Eğer mevtâ, istihlâk edilmiş, yani koparılıp alınmış, (dış dünya ile alâkası kesilmiş), irşada mezun olmayan sınıftansa gelen tesir, âni, keskin, hızlı, geçişi de çabuk olur. Ziyaret edilen velî, ziyaretçi müridin tarikati büyüklerinden değilse «telebbüsî» râbıtaya bürülü olarak oturmak lâzımdır. Bu takdirde feyz alma işinde râbıtasını vasıta eder. Eğer mevtâ müridin silsilesinden ise râbıtaya lüzum görülmemiştir.

Bu bahis uzun olduğundan bu kadarla yetinmek münasip görüldü.

Ölçü, aşağıda gösterildiği gibidir:

Meal:

«Bir velînin kabri ziyaret edilince, velî ziyaretçiyi tanır, selâmını alır. Velî kabri üstünde Allahı zikretmeye başlayan ziyaretçiyle beraber zikreder.

Ârifin kalbi, bilmeden, anlamadan haber vermez. Muhakkak ki, veliler bir evden bir eve geçmişlerdir. Vefatlarından sonra onlara edilecek hürmet hayatlarında olduğu gibidir; kendilerine, hayatta gösterilen edebin aynen gösterilmesi lâzımdır. Ziyaretçi, ayaklarını kabrin üstüne koymaz ve kabri çiğnemez. Evliya ile, vefatlarından sonra, hayatlarında olduğu gibi muaşerette bulunur. Veli vefat edince, nebîler ve velilerin ruhları, onun üstüne namaza durur.»

Hadiseler ve tecelliler karşısında hayrete düşenleri ruhâniyetlere başvurmaya davet mealindeki hadîse itiraz edenler bu keyfiyetten uzak kimseler olmak gerekir.

Rum beldesinin büyük âlimlerinden ve kâmil âriflerinden «Müfti-yüs-Sakaleyn» yani insanların ve cinlerin müftüsü Ahmed İbn-i Kemal'in eserlerinden «40 Hadis Şerhi»ni okuyan bir kimsede bu mevzuda hiçbir tereddüt kalmaz. Bu hadîse karşı çıkanlar hakikatten uzak oldukları için, onun «mevzu - sonradan uydurulmuş ve gösterilmiş» olduğunu sanırlar. Suçu da «muhaddis - hadîs âlimi» kimselere isnad ederler. Hâşâ ki, tahkik ehli, bunu, hadîslere ait isnat şartlarının dışında bile görseler ve kendi içtihatlarınca sübut derecesine varmadığına dahi inansalar mutlaka hadîs değildir diye hükmetmezler, böyle hükümlerden çekinirler. Düşünürler ki, hadîs olmasa bile gerçeğe aykırı olması icap etmez. Bunun üzerinde keşif ehlinin ittifakı yeterlidir.

En kemalli Resulün ruhaniyetinden feyz almaya ehliyet kazanmış olanlar, bulundukları yerden ona teveccüh ederlerse, Kâinatın Efendisi, Medine'de bulunan Saadet Ravzalarından kendilerine feyz verir. İrsî bağla, bulundukları yerden sâlikler, mezarlarındaki evliyanın ruhlarından menfaat devşirirler. Böylece râbıta, teveccühsüz feyz almada da kâfidir. Bu yolda feyz alanlar hesaba sığmadıklarından misal göstermeye hacet yoktur.

Sahih tarafından olan râbıta, feyz verici kâmil zatın teveccühüyle birleşik olursa nur üstüne nur meydana gelir.

Feyzin taşmasına sebep râbıtanın kuvvetidir. Tarikatın halleri ve hakikatin kemâlleri, ancak râbıtaya devam eden sâlike malûm olur. Râbıtası bozuk olan şahısların feyz almasından bir şey hasıl olmaz. Onlar yolun hallerine ve erişin esaslarına mazhar olamazlar.

RÂBITANIN EDEBLERİ

Mürid için, şeyhin bâtınî kemallerinin, ruhaniyetinden ayrılmadığına, ruhâniyetinin zaman ve mekân ile kayıtlı olmadığına, nerede bulunursa bulunsun şeyhini tasavvur ve ona râbıta ederse yanıbaşındaymış gibi feyz almanın mümkün olduğuna ve şeyhe ait ruhanî tasarrufun İlahî tasarruftan geldiğine inanmak, râbıta edeblerinin başlıcasıdır. Şeyhin muhabbet ve nisbetini korumak da şarttır.

Bazı hallerin meydana gelmesinde şahitlik ve başarı hasıl olacak olursa râbıta bırakılır. Fakat bu hasıl oluşta şahitlik ve başarı elde edilemezse râbıta bırakılmaz. Râbıtanın bırakılışıyla o hâl de uçup gider. Zira o hâl râbıta edilene aittir, müride iğreti olarak verilmiştir ve râbıta sayesinde meydana geldiği için onun bırakılmasıyla o hâl de uzaklaşır. Her zaman râbıtaya devam edilip onu elden çıkarmamak lâzımdır.

Şöyle bilmek gerekir ki, sâlik, vasıtasızca Haktan feyz alma iktidarına ulaşamadıkça daima râbıtaya muhtaçtır. Vasıtasızca feyz almaya kadir olunca da vasıtanın terki vacipdir. Zira, o halde vasıtayla uğraşacak olursa, netice, terakkiden düşmeye varır. Bu vaziyet, «hicap» mertebesini «şuhud» mertebesine tercih etmek olur. Bu da uzak kalmaya sebep olur.

Kuds yönünden vasıtasız feyz alma gerçekleşse de bağlı bulunulan şeyhin sevgi ve nisbetini muhafaza etmelidir. Çünkü bu sevgi ve nisbet, sâliki «Üns» makamına yaklaştırır ve müşahedeyi artırır.

Allah yakınlığına erenlerin ölçüsüdür ki, râbıtası faydalı ve ulaştırıcı olan Kâmil Şeyhten murad kendisini vesile kılmaya salih ve ehil bulunan zattır. Yani, o kimsenin «Fena-yı Etem» den sonra «Beka-yı Ekmel»e ulaşmış bulunması şartı... Allahta fâni ve Hak ile bâki olması şartı...

Malûm olsun ki, bu dünya gayret ve hamle yeridir. Sâlike «fenâ»dan evvel öyle haller görünür ki, o, bunları kemâle erdiği şeklinde yorumlar ve kendisine râbıta edilmesini

emreder. Hüsrana düşer, bağlılarını da peşinden hüsrana düşürür.

Râbıtaya ehlolmak, kâmil mürşidin, yahut «Allah Ricali» derecesine varmış fazl ve kemâl erbabının şehadetiyle sabit olur. Şehadet toplu olur ve artık, zan ve tahmine de yer kalmazsa, o vakit kendisine râbıta ettirmeye izinli demektir. Fakat bu işteki tehlike büyük olduğundan, bu kadarıyla yetinmez, şeyhi ve mürşidinden kendisine râbıta ettirmek için yazılı emir alır. Şeyhi, kendisini istediğini yapmakta serbest bırakmaz. Bütün şartları yerine gelince de, kendisine râbıta ettirir. Kendisinden başkasına râbıta ettirmesine müsaade edilmez.

Şeyhimiz Mevlânâ Halid (Bağdadî), müridlerine, kendisine râbıta edilmesini emretmedi. Şeyhi ve üstadı Abdullah Dehlevî, yazılı ve sözlü olarak onun kemaline ve vicdanî heyete ârız olan «Fena-yı Etem» ve «Beka-yı Ekmel» derecelerine ulaşmış olduğuna şehadet edip bütün müridlerin tek şahıs etrafında toplanmalarını münasip görünce de derhal kendisine râbıta ettirmeye emir verdiler ve emirlerini üstelediler. Bu emre uyarak da, kendilerinden başka hiç kimseye râbıtayı münasip görmediler. Hattâ halifelerini ve bağlılarını bu hususta daima uyardılar ve onlara kendi nefslerine râbıta ettirmeyi yasakladılar.

Bu mevzuda halifelerinden birine yazdıkları mektupta bütün incelikler gösterilmiştir.

RÂBITANIN ŞARTLARI

Tarif edilen şekildeki «Fenâ» ve «Bekâ» mertebelerine ulaştıkları şehâdetle sabit olmayan kimseler her ne kadar zikir talimine mezun ve memur olsalar da kendilerine râbıta ettiremezler. Bu kesin yasağı irtikâb edenlere «Lâ havle...» ile mukabele edilmiştir.

Hazret-i Halid ve benzerlerinin vefatında ve âhiret diyarına intikallerinde dünyaya iltifat ve irtibatları kalmaz fikrinde bulunanlar ve herhalde hayattakilere râbıta etmek lâzımdır itikadında olanlar, inansınlar ki, nefsini kemâle erişmiş farzedenlerin hatasından daha şiddetli bir hata içindedirler. Zira böyle bir kanaat, evliyanın ölümünden sonraki tasarruflarını inkâr demektir. Bu tasarruf, Resulde irsî olmak bakımından, inkârın O'na da sirayeti ihtimali karşısında Allaha sığınılır.

Şah-ı Nakşibend'in, Abdülhalik Gucdevanî ile arasında beş vasıta varken onun ruhâniyetinden feyz alması, Ebülhasan Hırkanî'nin de Ebayezid'den ve Ebayezid'in Kaasım'dan feyz almaları, bu ölçünün doğruluğuna işarettir.

Hazret-i Halid-i Nakşıbendînin halifelerinden hiçbiri ve kezalik can dostu Şeyh İsmail ve Şeyh Abdullah Herevî, ruhları dünyadan ayrılıp ulvî makamlara yükselinceye kadar kendilerine râbıta edilmesine izin vermezler ve bu işi daima yasaklarlardı.

Çifte cenahlı Hazret-i Mevlânâ Halid'in halifeleri, yüce Nakşîlik yolunun en büyüklerinden oldukları halde büyüklere ne derece riayet ettikleri bu hallerinden anlaşılır.

«Tarikat sadece edebtir»

Denilmiştir.

Mevlânâ, Mesnevî'de, bu inceliğe işaret eder; ve marifet yolunun edepte olduğunu, edebden yoksun olanların ilâhî lûtuftan mahrum bulunduğunu kaydeder.

Herhangi bir direnmeden korunulması için fazla söze lüzum görülmedi. Zira bu mesele müride büyük zarar verebilir. Râbıtadan gaye müridin kalbinden gaflet ve karanlığın kovulması iken, kendi kalbinden gaflet ve

karanlığı kovmayanlar, nefslerine râbıta ettirmekle onların gaflet ve zulmetlerini nasıl giderebilirler?...

Hak ihsan buyursun da, ne kendimizi, ne de bize başvuranları din zararıyla ziyana sokmayalım!...

Kendilerine yersiz olarak râbıta ettirenlerden bir kısmı, bazı hallere aldanıp, büyüklerin nihayetindeki tecellileri kendi başlangıç demindeki haller sanır, nefsine mal eder, galata düşer; bir kısmı da, tarikat edeblerine ancak sathından bakabildiği için yokluğu varlık kıyas eder, yahut «mekr ve istidrac – sahte keramet ve oyuna geliş» dedikleri felakete mahal olur.

Ölçü meali:

«Dini yanlış anlamaktan Allaha sığınırım.»

İmam-ı Râbbanî, «Müceddid-i Elf-i Sânî – İkinci bin yılın yenileyicisi» ve yerlerine kaim olan Şeyh Muhammed Masum, mektuplarında, hata ve galatın kaynağını açık ve uzun olarak anlatmışlardır.

Ölçü meali:

«Allah kötü ve yanlış yola düşmekten bizi hidayetle korusun!»

Bu işin zararı, küllî olarak, nefsine râbıta edilmesini emredenlere, cüz'î olarak da râbıta edenlere erişir. Tarikat büyükleri bu hakikati ifade buyurmuşlardır.

Ölçü meali:

«Anla ve gafillerden olma!»

Kaydetmiştik ki, bu yolda, en yüksek derecelere varmış olanların hallerini andıran bazı tecelliler, henüz başlangıçta ve orta yerde olanlarda da zuhur edebilir. Tarikat büyüklerinden keskin görüşlü kimseler dışında hiçbir fert aradaki farkı göremez. Böyle olunca ihtiyat lâzımdır; edebe riayet şarttır. Böyleleri ise zamanımızda kıttır. Şu ehliyetsiz olarak kendilerine râbıta ettirenlerin zararı, râbıta edenlerin zararını aşkın olur. Kemâl tasavvuru böylelerini terakkiden alıkoyar, belki yüksek makam hırsına ve baş olmak hırsına ve baş olmak sevdasına düşürür; helâk eder. Maksadımız asla itiraz değildir. Ancak Mevlânâ (Halid) Hazretlerinin

vefatından sonra dahi tasarrufun kemaliyle devamını göstermek ve müridin bu halden faydalanmasını gerçekleştirmek, ispat etmektir.

Mevlânâ'nın halifeleri, hayatında ondan başka birine râbıta emretmekten yasaklanmış oldukları gibi, vefatından sonra da böyle olmak icap eder. Yoksa, Şeyh Hazretlerinin vefatından sonra can dostu Şeyh Abdullah Herevî, halifelerden bazıları hakkında kemallerine dair şehadette bulunmuşsa da, bu hakikatin açıklanması bize şimdilik uygun görünmüyor.

TAMAMLAMA

Şimdi bize şöyle bir sual yöneltilebilir:

— Yürürlükte olan râbıta-i şerifenin, sabit (isbat edilmiş) bir aslı var mıdır?

Cevabı şudur:

— Evet; kitap, sünnet ve büyük din imamlarının sözleriyle sabittir.

Fazla olarak bildirelim ki, Yüksek Nakşî yolunun fertleri ve rükünleri, büyükleri ve şeyhleri, irşad edicileri ve irşada talipleri, hemen topyekûn Mâverâünnehr, Buhara, Hayve, Semerkand ve Hindistan'ın üstün Hanefî âlimlerinden olup, Hâcegân kolunun reisi Abdülhalik Gucdevanî zamanındaki İkinci Asırdan başlatılırlar. Demek ki, 1240 tarihine kadar Hanefî âlimleri, kendi «süluk – yola giriş» lerinde ve müridlerini «teslik – yola alış» larında râbıta ile amel etmişlerdir. Bu vaziyet Hanefî âlimlerinin fiilî «icmâ – birleşik kanaat»i demektir.

Yüksek Şazeliyye tarikatının kemal erbabı mezhep bakımından hemen hep Şafiî, yüksek Nakşilik yolu bağlılarının kâffesi Hanefî, yüksek Kaadirîlik yolunun büyük çoğunluğu Hanbelîdir. Mezhepler arası bu birliğin ifade ettiği mâna, ilim sahiplerince açıktır. Böyle bir «İcmâ – toplu hüküm» karşısında ve onun üstünde bir delil aramak, onları şeriate aykırı bir tutum içinde bulunmakla suçlamak olur. Bunların mezhepte Hanefî olmalarının şahitleri kitaplarıdır. Şüphesi olan, hal tercümelerini kitaplarından arasın, bulsun!..

Amma bu dâvanın kitap, yani Kur'an ile ispatı,

«Vesileye yapışınız!»

Meâlindeki ayettir.

«Vesile – Vasıta» kelimesinin mânası umumîdir. Vesileye yapışılması emredilince, râbıta, vesilelerin en üstünü olur. Zira vesile (vasıta)nın en üstünü Resuldür, yahut irsî olarak ümmetinin büyükleridir ki, onlar da yine O'nun nâipleri...

«Allahı sevenlerden iseniz tabi olun ki, Allah da sizi sevsin!»

Meâlindeki ayette de râbıtaya işaret vardır. Zira «İttiba – tâbi olmak», tâbi olunanı görmeyi, ya hissen yahut hayalen gerektirir. Râbıtadan murad ise işte bu manevî hayal ediştir.

İşin sünnetle ispatına gelince:

İmam-ı Buhârî ifade eder ki; Ebubekir (Sıddîk) Hazretleri, Allah Resulünün, ruhâniyet cihetinden helâda bile gözünün önünde kalmasından ve ayrılmamasından şikâyet etti, yani Sıddık-ı Ekber, Allah Resulünün, yıkanma ve temizlenme yerlerinde bile, mübarek suretlerinin tecessümünden ayrılamadığını kendilerine arzetti.

Allah ârifi Kutb-u Şiranî «Nefahat» isimli eserinin «Zikir Edebleri» bahsinde öne sürdüğü ölçülerden dördüncüsü olarak, müridin zikre başlamasında kalbiyle şeyhinin himmetinden imdat istemesini şart koşar. Müridin, şeyhinden isteyeceği imdadı, hakikatte Allah Resulünden istenmiş bilmesini ihtar eder. Zira şeyh, mürid ile Resulü arasında vasıtadır.

Aynı zata göre, birinci ölçü, Şeyhin suretini iki gözü önünde hayal etmektir. Bu da, o zatın nazarında, zikrin en ehemmiyetli yanıdır ve râbıtadan murad işte budur.

Tâceddin Sebeki, risalesinde der ki:

— Mürid dünya işlerinden uzaklaştığı zaman, abdestini tazeleyerek tenha bir köşeye çekilir ve şeyhinin hayalini kalbinde hazırlamak suretiyle zikre oturur.

Son gelenlerin sonuncusu Hanefî âlimlerinden Abdülganî-yi Nablusî de, risalesinde, müridin en mükemmel halini, şeyhine İlâhi huzura girmek için vesile gözüyle bakması diye gösterir. O, mürşidi, müridin İlâhi huzura girmesi için bir kapıya benzetir ve kapıdan girmeyi, şeyh ruhâniyetinden meded istenen âna bağlar.

Şu kadar ki, mürid ile Allah arasında vasıtanın kalkması, bir aralık elbette lâzımdır. Ancak, zevkî yakîn ve vicdanî duyguyla biliyoruz ki, vasıtanın kalkması mürid için yolun başında hiçbir zaman mümkün olamaz. Vasıtanın ise iki cenahlı olması zaruridir. İki cenahlı olan da ancak kâmil

mürşiddir. Onu ya aynen görmeli, yahut hayalinde bulundurmalıdır.

«Hakkelyakîn – İdrakin bizzat tahakkuk halinde en üstün derecesi» sırrından gafil olanlarca «Râbıta-i Şerife»ye, «Bid’at – Uydurma yenilik» gözüyle bakılması, keşf ve ileri görüş erbabını bütün bu delilleri ileri sürmeye davet etmiştir.

Buyurulmuştur ki:

— Ey Allah yolunun sâlikleri!... Biliniz ki, bahsedilen râbıta bütün tarikatlerde ve hususiyetle yüce Nakşîlik yolunda kurulu bir usuldür ve Allah’ın Kitabı ve Resulünün Sünnetine yapıştıktan sonra, Allaha ermeye mahsus sebeplerin belki en büyüğüdür.

Tarikat icabı olarak, Allah velilerinden bazı zatlar «sülûk ve teslik – yola giriş ve alış» mevzularında râbıtaya ehemmiyet vermiş ve Allah’ta fâni olmanın başlangıcı, şeyhte fâni olma sırrına eriştirici sebeplerin en kuvvetlisinin râbıta olduğunu bildirmişler ve bu işi kanunlaştırmışlardır. Râbıtadan başka usullerin de yerine getirilmesini emretmişlerdir.

Hâce-i Ahrâr Ubeydullah Taşkendî Hazretleri buyurdular:

— Âyet meali: «Ey iman edenler! Allaha bağlanınız ve sadıklarla beraber olunuz!» Bu âyette, «olunuz!» kelimesi sadıklarla devamlı olarak beraberliği ifade eder. «Keynunet – oluş» mutlak olarak zikredildiğinden, hakikî ve hükmî iki tarafa da şâmildir. Hakikî oluş, sadıkların meclisinde kalb huzuruyla bulunmaktan ibaret olduğu gibi, hükmî oluş da onları gıyaplarında tahayyül etmekten ibarettir.

Bu tahayyül ise, başlangıçtakiler için, kâmil mürşidin simasını hayal haznesinde karar kılıncaya kadar tutmaktır. Bu mâna, ehli nazarında muteber ve meşhurdur ve «Reşahat»da tafsilatıyla gösterilmiştir.

Gaflet gözlü inkârcılar gurubu, râbıtanın istılâh mânasını (yani tarikat büyüklerinin kasdetmiş oldukları mânayı) düşünememiş olsalar gerektir. Eğer bu ıstılâhın mânasını o keremli insanların maksadına uygun şekilde düşünebilmiş olsalardı, kalbi, râbıtayı inkâr değil, huzur ehlinin kalbi gibi doğrulamaları lâzım gelirdi. Zira tarikatlerde râbıta, tarikat

bağlısı ve Allah'ta fani şeyhin suretini muhabbet alâkasiyle tamamı tamamına hayal ederek onun ruhaniyetinden imdad istemektir ki, sâlik bu lâtif mâna sayesinde zarurî olarak edebli bulunur ve mürşidin gıyabında da feyz almakta devam eder. Mürşidin suretinin davetiyle elde edilen hayalî huzur, müridi kemâle erdirir. Bu hâl, inkârı imkânsız bir malûm, bir vâkıadır. Meğer ki, inkârcıların alınları hüsran ateşiyle dağlanmış ve kalbleri mahrumluk damgasiyle mühürlenmiş olsun...

Biz ikrarcılar ise bu fesad görünüşünden Hakka sığınmak ve yalvarmak makamındayız. Evliyanın kerametlerine ve yüksek hallerine itikat edenlerden isek, onların râbıtayı faydalı ve güzel bilici görüşlerini aksettiren kitap ve risalelerini yeterli buluruz. Onların kutsî kelimelerini okuyan ve ünsî soluklarını koklayan bahtiyarlar bilir ki, râbıtaya bağlanmakta keramet ittifakı vardır. Eğer şeriat imamları ve dinin asl ve fer'i (esası ve teferruatı) üzerinde söz sahibi olanların kelâmlarına inananlardan isek, yine takdir etmemiz gerekir ki, dört mezhepten büyük imamlar, râbıtayı kabul ve teşvik etmişlerdir.

Buna dair hükümlerden bazılarını yerinde göstermekle beraber burada bildirelim ki, kalpleri gaflet hastası olanlar kitaplara baş vurarak sadece heva ve nefs gazaplarını konuşturmak yüzünden, evliyaca konulmuş esasları inkâr etmek gibi âkıbeti hüsran ve dalâlet olan bir belâya uğramak tehlikesiyle karşı karşıyadırlar...

Ölçü meali:

«Kötü yoldan koruyan O'dur; Allah...»

Büyük tefsirciler, Kur'ân naslarında tahsis ve tevil ihtimali bırakmayarak; Kur'ân'ın saadetli hizmetine vuzuhlu bir meslekle bağlı kurtarıcı kimseler de, «Yusuf» sûresinde:

«Rabbinin bürhanını görmeseydi...»

Şeklindeki mâna ve mealin tefsirinde, kalb ve irfan erbabı için sabit olan tasarruf ve imdadı açıklamışlardır. «Keşşaf» sahibi «İtizal – sünnet ehline aykırı yol» üzerinde ve sapık

meslekte bulunduğu halde öbür tefsircilerden ayrılmayıp, «Bürhan» kelimesinde onlarla birleşmiştir.

Hanefî imamlarından Mahşî «Nefehat-üt-darb vel-ittisal» isimli eserinde öz olarak der ki:

— Evliya, ruhaniyetlerinin cismaniyetlerine üstün gelmesi noktasından birçok surette zahir olurlar. Delilleri de şu hadîstir.

Hadîs (Meal):

«Cennetin bütün kapılarından, (ey cennet kapılarının ehli), diye nida edilir. Hazret-i Ebu Bekir sordu: «Bir kişi bu kapıların hepsinden mi girer?» Buyuruldu: «Evet, ümid ederim ki, sen o olasın!..»

Bu hadîs iç mânasıyla nakşî yolunun büyüklerini yükselticidir. Zira bahis mevzu edilenlerden maksat, zatlar değil, o sıfatlarla sıfatlandırılmış olanlardır.

Biz de bu doğru Hadîsi birçok surette zuhur mânasına bağlarız.

Ve deriz ki: Ruh küllî olduğu yani Arş üstü emirler âlemindeki aslî mertebesine dönme nuraniyetini kazandığı vakit, bu dünyada, tek anda yetmiş surette görülür. Âhirette ise dünyadan ayrılmış olması sebebiyle istiklâli daha galip ve şiddetli olacağından evleviyetle birçok görünebilir. Yani cennetin sekiz kapısının herbirinden, farz amellerle hareket etmiş kimseler girer. Kapıların ehli, kapılarından nida ile çağrılır. Farzları tamamiyle yerine getirmiş olanlarsa, teklife muhatab olan sekiz uzvu yerinde kullandıkları için tek ânda Cennetin sekiz kapısından girerler. Allah'ın Resulü ve Sevgilisi, ümmetine böylece müjdelemiştir.

Sekiz uzuvdan murad, sekizinci olarak kalbdir ki, huşû ve huzû mahallidir ve zati tecelli yeridir. Kalb, secdedeki yedi uzva eklenince sekizinci olur. Alın, iki el, iki diz ve iki ayak... Bu vaziyet de ancak namazda ve secdede meydana çıkar ve namazın yüksek derecesi açıkça belli olur. Secdenin her rekâtta ikişer kere olmasının hikmetini de yine bundan anlarız.

Şafiî imamlarından «Hüccet-ül İslâm» İmam-ı Gazalî «İhya-ül-Ulûm» kitabında, edası kulluk borcu olan beş vakit namazın her rekâtinde musallî tarafından kalbe getirilmesi uygun halleri anlatırken râbıtaya telmih olarak demiştir ki:

— «Söylenen lâfzın gayre yorulması imkânsız mânası şudur: Ey mümin ve muvahhid, musalli! Tahiyyat lâfızlarını okurken en keremli Resulün zatını ve suretini gözlerinle görüyormuş gibi, konuşanın muhatabına hitabı tarzında telâffuz et ve ona göre «Esselâmu aleyke...» ibaresini oku...

Bil ki, tebliğe memur bu melek senin selâmını Risalet Huzuruna bildirecek ve Kâinatın Efendisi bu selâma mukabil selâmla cevap vereceklerdir. Bu hikmet ve hakikati de kalbinde doğrula...»

Yine Şafî imamlarından Şahap İbni Hazer Mekkî, Teşehhüd kelimesinin mânasını anlatırken demiştir ki:

— «Esselamû aleyke» ile muhatap olan, Kâinatın Efendisidir. Muhatap, günahkârlar şefaatçisi, musallîlere hazır gibi bulunup, Risalet emrine uyarak namaz farzını hakkiyle eda edenlere tek tek şahittir. Bu bakımdan, ümmetinin faziletli amellerine şehadet buyurmak, rahmetli ümmetine de kurtuluş huzurunu düşündürecek huşû ve huzû duygularını arttırmak ve İlâhî iradeyle ümmetinin musallîlerden hicap perdesini kaldırıp onlara şefaat huzurunda bulunduklarını göstermek gibi bir mâna beklenebilir.

Bu sözleriyle Şahap, Gazalî'nin kelâmını sağlamlaştırmış ve doğrulamış oluyor.

Ve yine Şafiî imamlarından Sühreverdî «Avarif-ül-Maarif»inde, Allah'a yakın olanların namazlarına ait fasılda der ki:

— Yakınlık ehli, namazlarında, Âlemin Fahrini kalb gözünün içinde temsil ve tasvir ederek selâm verirler.

İbn-i Hacer Mekkî «Şerh-i Şemâil»de Sühreverdi'nin kelâmına uymuştur. Celâleddin Süyutî ise bu bahiste söz söyler ve tefsircilerin başı İbn-i Abbas'dan şöyle bir hikaye nakleder:

— Allah’ın Resulünü rüyada gördüm. Şefkat ve muhabbet izhar buyurdular. Sonra müminlerin annesinden birisini ziyaret ettim. Bana Allah Resulünün aynasını gösterdi. Aynaya bakınca nurlu peygamber suretini gördüm. Kendi suretimi göremedim.

İşte bu naklin ifade ettiği hal, râbıtanın eseri ve neticesidir. Râbıta suretinde fâni olmak da budur. Bu nakillere göre itiraz, Resule ait suretin zuhurunda değil de belki râbıtanın suretindedir. Cevap olarak denilmiştir ki, bu hal Nebîlere mahsus hususiyetlerden değildir. Zira Nebîlere ve bilhassa Âlemin Fahrine ait hususiyetleri yüksek fıkıhçılar ve imamlar toplamışlardır. Bu hali de o hususiyetlerden saymamışlardır. Fıkıh ve fıkıh usulü kaidelerindendir ki, Allah Resulünün her halinde, yani hususiyetlerinden başka her tavrında, ümmet ve vârisleri olan ârifler ve âlimler şümul dairesi içindedir. Bu hususta, fıkıh ve fıkıh usulüne baş vurmak lâzımdır.

Evliyanın büyükleri meseleyi böylece tesbit etmişlerdir. Nasıl ki, namazda Kâinatın Efendisiyle konuşmak namazı bozmaz. Bu nokta, peygamberlik hususiyetine dahildir. Fakat namazda evliya ile konuşmak caiz değildir. Allah Resulünün suretini davet ve o suret sahibiyle huzurda olduğu gibi sözle salât ve selâma davranmak Varlığın Ruhu ve Mahmud makamının sahibine ait hususiyetlerden olmayınca, suret daveti ve ruhaniyet istimdadı, O’nun vârisi olan kâmil pîr üzerinde tecelli eder. Bu nokta açıktır ve üzerinde dikkatle durulmaya şayandır.

Şafiî imamlarından Celâleddin, «Tabakat-ül Kübrâ» adlı eserinde kerametlerin nevilerini sayarken yirmi ikinci fasılda diyor ki:

— Evliyanın muhtelif tavırlarında tecelli eden halleri, sofîlerce «misal âlemi» denilen şeydir. Sofîler, ruhların şekil bağlayarak «misal âlemin»den birçok suretlerde görünmelerini bu hal üzerine bina etmiş ve temessüle ait bir âyetin delâletiyle «misal âlemi»ni görüp bilmişlerdir.

Kadib-ül-Bân’ın herkesçe bilinen kasidesini ve benzerlerini nakledip bu türlü kerametlerden saymışlardır.

Yine Şafiî imamlarından Abdülvahhab Şaranî, «Nefehat-ül-Kudsiye»sinde zikir edeblerini sayarken diyor ki:

«— Yedinci usul, sâlikin şeyhini iki gözü ortasından hayal ve tasavvur etmesidir.»

İşte bu usul, Sofiyye büyükleri indinde zikir edeblerinin en tekidlisidir. Nakşibendî çerçevesinde râbıtanın ancak bu mânadan ibaret olduğu muteber kitapların hemen hepsinde kayıtlıdır.

Şafiî imamlarından Allâme Ceylî, Buharî şerhinde:

«— Şeytan, Peygamberin lâtif ve mübarek suretine bürünmeye muktedir olmadığı, yani o nuranî surete temessül edip halka görünmek iktidarında bulunmadığı gibi, kemâlin evcinde olan kâmil ve mükemmel velînin suretine girmeye de muktedir değildir.»

Demiştir.

Şu kadar ki, şeytanın bu iktidarsızlığa düşmesi için «Hilye-i Şerife» ile hallenmek şarttır.

Hanefi büyüklerinden Allâme Şerif Cürcânî, «Mevâkif» in son kısımlarında, İslâm fırkalarını anlatmaya başlamadan önce ve «Şerh-i Matalî»in üzerindeki hâşiye (çıkıntı yazılar)ın başında, müridler ve sâliklere, evliya suretlerinin zuhuru ve o suret vasıtasiyle mürşidin hayat ve ölümü halinde feyz verildiğini bildirir.

Yine Hanefî imamlarından, İmam (Arif-i Billah) Tacüddin Hanefî, «Risale-i Naciye»sinde, Hakka eriş yollarını tarif ettiği fasılda der ki:

— Üçüncü yol, müşahade makamına varmış ve zatî sıfatlarla tahakkuk etmiş kâmil velîye râbıtadır. Zira bu sıfatla sıfatlanmış olan kâmil şeyhi görmek: **«Onlar o kimselerdir ki kendilerini gören Allah'ı hatırlar.»**

Kelâmı gereğince zikrin faidesini kalbte doğurur:

«Onlar Allah ile meclis kuranlardır.»

Mealindeki Hadîs gereğince de zikrin sıhhatini temin eder.

Ey Allah yolunun yolcusu!

Sana gereken odur ki, kâmil ve mükemmel şeyhin suretini hayal haznesinde tutup onunla kalbine yönelesin!.. Tâ kendinden geçer, kaybolur oluncayadek... Eğer terakkiden geri kalır, yani gayeye erişemeyecek olursan, şeyhinin suretini sağ omuzunda farzedip oradan kalbine doğru uzanan mevhum bir hat tasavvur eder ve mürşid suretini o çizgiden kalbine indirirsin! Böyle yapacak olursan kendinden geçme ve fenaya ulaşma ihtimali kuvvetlenir.

Bu şekli, tahkikçilerin başı ve son gelenlerin özü Abdülgani Nablusî Hazretleri «Naciye» isimli risalelerinin şerhinde ifade etmişlerdir.

Ey sâlik! Bu gayenin husulü, çalışma ve uğraşmaya bağlıdır. Bu devleti boş yere vermezler.

(Allahın ancak çalışan insana verdiğine dair âyet...)

Hanbelîlerden fehametli imam Abdülkaadir Ceylî, sofiye büyüklerine bağlanan müridlerin kalbî râbıtasını şart kılmıştır.

Râbıta sayesinde evliyadan bâtın yoluyla faydalandığı âşikârdır.

Zâhirde evliya tarafından iltifat gösterilmiyormuş hissini veren tavırlara kıymet vermemek lâzımdır. Evliya ile bu nevi râbıtası olmayan yabancılar ise zâhiri iltifatlara aldanmamalıdırlar. Böyleleri bâtın yoluyla faydalanamadıklarından zâhiri iltifata metfun olurlar ve kendilerini gerçek alâkaya nail olmuş farzederler. Bu inceliği de İmam-ı Sühreverdî, «Avarif» isimli kitabında, Şeyhi ile müridin karşılıklı münasebetlerini anlatırken satırlara dökmüştür.

Hanbelî imamlarından, zamanın allâmesi Şemsüddin İbn-in-Naim «Kitab-ür-ruh» isimli eserinde der ki:

«— Bedenin şanından ayrı olarak ruh için başka bir şan vardır ki, o, daima, «Refik-i âlâ – Yücelikle beraberlik» makamında bulunur ve mezardaki bedenine ilişik kalır.

Şöyle ki, bir kimse o ruhun sahibine selâm verse «Refik-i âlâ»da olan ruh, bulunduğu mekândan selâmına karşılık verir.»

Bu söz, İmam-ı Süyutî'nin «Kitab-ül-Münceli»sinde de geçer. Bu mânaya bağlı evliya ölçüleri, yukarıda gösterilen kavillerden daha çoktur. Bunlardan bir kısmı, velîlerin dünyadan göçüşlerinden sonra bir nevi tasarrufa malik olduklarını açıklamışlardır.

Yüksek tahkikçilerden pek çok zat, açık meslekleri üzerine risaleler yazmış olmaları sebebiyle, ilâhî yardım ve lûtfa nail olanlara, evliya mesleklerini ve saffet kazanmışların usulünü red ve inkâr gibi manevî tehlikelerden kaçınılmasını ihtar etmişlerdir.

Malikî imamlarından «Muhtasar» sahibi Şeyh Halil bu bahiste buyuruyor ki:

«— Velî olan, velîliğinde gerçekleşince, onun ruhâniyet bakımından türlü şekillerde suretlere bürünmesi mümkündür. Yani ona, Allah tarafından çeşitli şekillerde suret gösterme kudreti verilir. Bu da «mümkünler âlemi»nden bir iştir, muhal değildir. Zira çeşitli şekilde zuhur eden ruhâniyettir. Ruhâniyette ise zahmet ve sınır kaydı yoktur.

«Kitab-ül-Münceli»de İmam-ı Suyûtî, Maliki imamlarından Ebü'l-Abbas Mersî ve Ahmed İbni Ataullah-ül İskenderî, bu izaha yakın ifadelerde bulunmuşlardır.

Bu ifadeler akla yol gösterince bunca zahirî ilim ve bâtınî marifet sahibinin, yani gerçek ulema ve evliyanın tesbit ettikleri meseleleri inkâra, akıl ve şeriat bakımından imkân bulunmadığı anlaşılır.

Böyle olunca, ister bu meselelerde, ister başka meselelerde, İlâhî aşkla kendinden geçmiş evliyaya dil uzatmak ve karşı çıkmaktan çekinmelidir. Şu kadar ki, «Muhik – haklı» ile «Mubtil – bâtıl» görünüşleri ayırt edebilmek şart... Bu da ilimlerin en incesi ve bilgilerin en dakiki sayesinde olabilir. Zira «Mubtil» o kadar «Muhik» tecellisini andırır ki, onları ancak basiret gözündeki nur keşfedebilir. Görüşleri hiddetli ve şiddetli olmayan dış yüz meftunları hiçbir şey göremezler. Bu devlet herkese nasib olmaz. Bu ince nokta, içleri aşk ateşi ve gerçek muhabbete

yuva olan velîler kafilelerinin birlik halindeki şehadetiyle sabittir.

Âşıklar tâifesi ilâhî muhabbeti, şaraba benzetmişlerdir. Benzerlik noktası, hislerin uyuşması ve iç-dış haller... Kâmil mürşidin kalbi de şarabın kadehine benzetilmiştir. Allah aşkı, dert ve muhabbet ehlinin kalbindedir. Kâmil şeyhin vücudu Hak sevgisiyle doludur. Ariflerin her uzvunda, her kemiğinde, her damarında muhabbet ateşinin iltihabı yanar. Allah arifi zatın yüce siması da, şarap şişesinin ağzındaki kırmızı mührü hatırlatır ki, şişede şarap bulunduğuna alâmet ve şarabın hangi cinsten olduğuna işarettir.

İçi manevî muhabbet ateşiyle yanmış, kavrulmuş, adetâ muhabbette eriyip bitmiş evliya arasında «âşıkların sultanı» diye anılan Kaadirî tarikatından ve Malikî mezhebinden İbn-i Fâris, meşhur divanında ve «Şaraba Dair» isimli kasidesinde hakikî ve manevî şarabı vasıflandırırken, fesahat ve belâgatte müstesna şu mısraları söyler:

Beyit meali (Arapçadan):

Öyledir ki, bizim
Şarabımız: Meclis ehli,
Onun şişesindeki mühre
Nazar etseler,
Şarabı içmeden sarhoş
Olurlar.

Yani, sadece mühre, Allah’a yakınlık derecelerine yükselip vücudu tam olarak Allah sevgisiyle dolup taşmış kâmil mürşidin saadetli simasına nazar etseler, aşk şarabını içmeksizin, gerçek gaye olan «istiğrak – kendinden geçme» haline ererler.

Râbıtayı inkar edenlere, tarikatımızın edebi gereğince çekişme ve tartışmalardan kaçınarak bu hakikatleri bildiririz. Kaderinde velîlik aşkından ezel günü bir damlacık nasip almış olanlar, dâvaya insaf gözüyle bakarlar ve teslim olmaktan gayrı mecalleri kalmaz. Ezellerin ezelinde kalbleri inkâr ve duygusuzlukla dağlanmış olanlar da, kendilerine ne kadar delil gösterilse kanaat getirmezler. Biz sadece

anlatmak ve göstermekle kalıyoruz. Mevlânâ Câmi bu gibiler hakkında kısa bir dörtlük söylemiştir. Pek uygundur:

Dörtlük meali (Farisîden):

Kısa görüşlüler bu yüce
Topluluğa dil uzatsa da,
Hâşâ, ben böyle bir şey
Yapamam!
Zira bilirim ki, cihanın
Arslanları bu silsile ve
Zincire bağlıdır.
Tilki bu zinciri dişlemeye
Kalkarsa dişlerinin
Kırıldığıyla kalır.

Yina Farisî bir beyit:

Allahın yaktığı çerağı
Üfürmekle
Söndürmeye kalkanın
Ancak sakalı tutuşur.

(Dua...)

YİNE MEKTUP SURETİ

Biraderim;

Hulûs ve muhabbetinizi gösteren mektubunuzu aldım. Allah'a yakınlık derecelerine yükselmenizi, duaların kabul buyurulduğu yüce dergâhdan niyaz eyler ve niyazımın kabulünü Rabbâni inayet ve ihsandan beklerim.

Birader; yüksek bilginize gizli değildir ki, hakların ödenmesi mutlaka lâzımdır. Namazlarımız kazaya kalmışsa, sağlık elde oldukça kazaya başlamak gerekir. Gece namazlarından bahsediyorsunuz; gece namazları kaza niyetiyle kılınırsa hem geçmiş namazların borcundan kurtulmuş, hem de «teheccüd» sevabını kazanmış olursunuz. Zira «teheccüd»den murad gecenin bir parçasını namaza ayırmaktır. İşte bu murad böylece elde edilir. Farzlara bağlı sünnetler de böyledir. Bunların dışında kaza namazlarına fırsat düşerse kaçırılmamalı... Zira namaz, hiçbir şey, hatta hiçbir ibadetle kıyaslanamaz. Oruçlarınız da kazaya kalmışsa, Ramazanın yaklaştığı günlerde kabil olduğu kadarını kaza edip, gerisini Ramazandan sonra yerine getirmeye inşallah muvafakiyet elverir.

İslâmın beş rüknünü yerine getirmek için tövbe, iyi hal ve itikad şartları baştadır. Bunlardan başka vakti, ilahî zikirle mamur kılmaya bakmalıdır. Kalb, zikirle alışkanlık peydah eder ve zikir kalbin melekesi haline gelirse gayet tabiî olarak uzuvlar, beden ve iç hassalar İlahî emirlere koşa koşa uymak ister, can atar.

Kalb zikrin rayihasiyle ıtırlanır, nuruyla ışıklanır, ateşiyle yanar, hararetiyle pişer, rengiyle ifadelenir, sıfatlanır ve hakikatiyle gerçekleşirse, bütün beden uzuvları «Şecere-i Musa – Musa'nın ağacı» gibi «Allah, Allah, Allah» diye zikre koyulur ve bunu ne kimse duyar, ne kimse anlar. Hattâ iyi amellerin yazıcısı melekler bile hali göremezler, bilmezler. Bu hal, zikredenle zikredilen arasında, aşk esrarı, yakınlık, kapılış ve sarılış olarak tecelli eder, kalır. Seven, sevgilisiyle, halk kalabalığında ve halk kesretinde yalnızdır. O vakit, zâhir gözler yaş akıtır, bâtın gözler nedamet hıçkırıklarıyla inilder;

vücudda bir lezzet, kalbde bir halâvet ve kulların kalbine tesir baş gösterir. Allahın fiillerine rıza duyar ve mahlûkları mazur görür. Sözlerinde doğruluk, bâtınında muhabbet, zâhirinde iyi ahlâk ile sıfatlanır. Ölüm çırpınışlarında İlâhî Cemal belirir ve Resuller Resulünün nur yüzleri aynen görünür. Rüyalar tatlı olur. Allah'ı rüyada görmek ihtimali bulunur. Kâinatın Efendisini defalarca rüyada müşahade eder. «Kâbe-i muazzama»yı, «Kur'an-ı Kerim»i, camileri ve mescidleri, iyileri ve bilginleri, zikr ve fikrettiği bütün ve bunlara uygun güzellikleri rüyada görür.

Vücudu sıhhat ve kalbi rahat bulur. Dünya işlerinde küçük sebeplere el atmakla büyük işler başarır. İşlerinde muvaffak olur.

Efendim:

Kalbî zikrin fazilet ve kemalleri söz ve kaleme sığmaz; inşallah, ümit ederim ki, bir gün bunları, zevk yoluyla da anlarsınız.

Bu nükteyi biraz anlatan bir beyit vardır:

Gizlilik yolunun erleri pek büyük;

Zira onların öncüleri Sıddik-i Ekber.

Zikrin faidesi kadar hatta daha fazla râbıtanın faidesi vardır. Zira râbıta zikrin tesirine alettir. Takdim ettiğim risale tekrar tekrar gözden geçirilecek olursa bu nükte sizce malûm olur. Bu yolda ağır riyazetler ve çetin mücahedeler, ancak şer'i amelleri yerine getirdikten sonra bu güzel vazife uğrunda vaktini istiğraka sarfetmekle olur. Büyüklerin arzuları ve aslî istekleri, gerçek sevgili ilâhî zatın «Allah» ismini kalbin derinliklerinde anmaktır. Hamd olsun ki, sizde, bu yüce isteğe bir şevk uyanmış bulunuyor. Bilirsiniz ki, edâlar ve tavırların başka başka olmasiyle, tarikat edeblerini izah da o nisbette başkalaşıyor.

Yüksek mektubunuza sadece cevap yazıyorum. Yaşınız ve dünya meşguliyetiniz bence malûm olmadığından umumî bir cevapla yetiniyorum:

Yüce Nakşî yolunun bağlıları bâtın kollarını zâhiri meşguliyetlerle örterler, göstermezler.

Bu yolda üç esasa riayet lâzımdır:

1 – Nisbeti muhafaza...

2 – Hali örtme...

3 – İtidal haddine riayet...

Bunların tafsilâtını inşallah başka bir mektupta belirtirim.

Mübarek Ramazan yaklaşıyor, tedarik görmelisiniz! Tedarik ise kalbi biraz zikirle nurlandırmaktır ki, Ramazanın uğur ve bereketleri görülsün... Göz açılmayınca elbette renkler görülmez. Gafil, uyanmadıkça, uyanıklık halinden anlamaz. Eğer kalb biraz zikirle nurlanırsa Ramazan gecelerine mahsus Sübbânî lûtuf, gündüzlerine ait İlâhî ihsan farkedilir. Okunan ve dinlenen Kur'an başka suretlerde tecelli eder. Mânalara bağlı ilhamlarla ilâhî derinliklerden ayrı tezahür sezilir. Orucun sırrı ile namazın arasında manevî fark ayırtedilir. Farzlarla sünnetler arasında manevî fark görülür. Ayakta ve eğilmekte, oturmakta ve secdeye varmakta ayrı ayrı farzlar belirir. Kur'an'ın sûre ve âyetlerinden ayrı ayrı hazlar alınır.

Mübahların kullanılmasında hafiflik, mekruhların yapılmasında ağırlık duyulur. Hatta hiç okumamış bilgisiz bir insan bile emirleri yasaklardan ayırmayı bilir.

«Allahı çok çok anınız!»

«Beni anınız ki, ben de sizi anayım.»

Mealindeki âyetlerden ve üstün derecelilerin eski eserlerinden koklanan zevk derinleşir.

Zikrin esrarı bahsinde mektupların arasını uzun zaman bırakmamak, tarikat edeplerindendir. Mektuplaşmak, sevgiyi canlandırır. Duayı gaibler âlemine ulaştırmaya vesile olur.

Bazı öyle olurdu ki, büyüklere bağlı olanlar, mürşidleri adına mektuplar kaleme alırlar ve o huzura takdim ederler, onlar da, sadece imza ederek bu mektupları iade ederlerdi. İşte bu imza mektup yerine geçerdi.

Nebîler ve Resullerin Efendisine salât ve selâm olsun...

25 Recep 1342

Esseyyid Abdülhakîm

BAŞKA BİR MEKTUP SURETİ

Efendim Hazretleri;

Yüksek malûmunuzdur ki, tasavvuf ehlinin yüksek ölçülerinden biri olarak, âlimler, İslâm âkidelerinin en basit bir meselesi üstünde bile akıl cephesine karşı tereddüt ve şüpheden, şek ve reyden büsbütün kurtulamazlar. Zira o meseleler nebîlik feyz ve nurundan alınmıştır. Peygamberlik tavrı ise aklın ötesindedir. Zâhirî beş hassenin akıl işinde tesiri olmadığı, yani aklın gördükleri, zâhirî idrak âletleriyle anlaşılamadığı gibi, şeriat ölçülerinin mahiyetleri ve üstünlükleri de akılla kavranamaz. İlim akla bağlıdır. Bu yüzden ilim kâfi gelmiyor.

Şer'i ve itikadî işlerin idrakine ait bu sözlerim «Hüccet-ül-İslâm» İmam-ı Gazalî'nin «Elmunkiz aniddalâl» isimli risalesi dikkatle gözden geçirilirse anlaşılır ve doğru olduğu görülür.

Son defa sual buyurduğunuz mesele de böylece ilim ve akıl yoluyla çözümlenemez. Bu gibi meselelerin halli zevk anlayışına bağlıdır. Zevk anlayışı da sofilik tavrına amelî olarak bilgi edinmekle olur. Bu zevk, istidatı ortada olanlarda ancak 10 sene kâmil bir mürşidin sohbetine devam etmekle elde edilebilir. Kelâm meselelerinin istidlâl yoluyla ispata kavuşturulması sadece hasım ve itirazcıyı yenmek içindir. Bense, yazılması ve bildirilmesi kabil bir şeyler kaleme alıyorum. Bunlar, Allah'ın inayetiyle, sual buyurulan meselenin halline yeter.

Ayet ve hadîslerin delâletleriyle sabittir ki, insan, zikir mükellefiyeti altındadır.

Zikir lûgatte «anmak», «hatırlamak» mânasınadır. Hatırlamak kalbin sıfatlarındandır. Bu yüzden zikir, ancak kalbî olmakla gerçekleşir. Sadece dille zikir, zikrin hakikatine eremez. Dil ancak kalb eşlik edecek olursa zikre âlet ve vasıta hizmetini görür. Kalbin eşliği, yola girenler için, ancak hayli zaman kalbi zikre alıştırarak husule gelir. Nitekim dil de, öğrenme ve mümarese sonunda Celâl isminin telaffuzuna alışmıştır.

Şu izaha göre avam arasında maruf zikir üç kısımdır.

1 – Hakiki zikir ki, ancak kalb ile olur. Yani lisanın onda asla haz ve nasibi olmaz. Kelimenin «nahvî – gramer» delâletine göre de bu türlü zikirde âmil mânevidir. Eseri var, lafızda müessiri yok. Yüce Nakşî taifesi bu kısım zikri seçmişlerdir. Zira Allaha ermeye en yakın yol budur.

«Allahın zikri kalbleri tatmin eder.»

«Bir takım insan var ki, alış-verişle uğraşmaları onları zikirden alıkoymaz.»

«Allah senin açık sözlerinle beraber içindeki gizlinin gizlisini bilir.»

«Allahı nefsinizle anınız»

Mealindeki âyetler ve sayısız hadîslere uygun zikir...

2 – Zikrin ikinci kısmı kalb eşliğiyle olan dil zikri...

Buna kalble birlikte dil zikri derler. Bunun benzeri fıkıhta «kinâiye» kelimesiyle ifade edilir. Kişi, kalbin beraberliğiyle, lisan yolundan söylediğine göre hüküm altındadır. Meselâ «talâk – boşanma» mevzuunda kalp refakat etmeksizin ve boşanma iradesi bulunmaksızın gafletle söylenen söz «lûğa – manasız» olur ve talâkı gerektirmez. Bundan ötürü, Celâl ismi ve Tevhid kelimesinin lisan ile telâffuzu ânında kalb onların delâlet ve mânalarından mahrum bulunuyorsa bu zikir «lûğa» olur, zikir yerine geçmez ve zikre ait sevap ve fazilete eremez. Uykuda sayıklama gibi...

Âlemin Fahri, Hazret-i Ali'ye kalb refakatinde dil zikri talim buyurmuşlardır. Hazret-i Haydar'a ilişik bulunan Kaadirî, Şazelî, Kübrevî, Mevlevî tarikatleri, işte bu zikir üzerindedirler. Ancak bu zikir vasıtasiyle kalb tasfiyesi, ağır riyazetler ve çetin mücahedelere bağlıdır.

3 – Zikrin üçüncü kısmı da yalnız ve tek başına dil zikridir ki, bu da Celâl ismi ve Tevhid kelimesinin sadece dilde döndürülmesi yüzünden aşağı tabakaya mahsus kalır. Avam tabakasının edebileceği zikir budur. Bu türlü zikirse bütün tarikatlerce kıymetsizdir.

Devrimizde, hakikatten uzak kimseler, himmetlerinin noksanlığından bu türlü zikirle yetinmişler ve tarikat zikri

budur diyerek avamı kandırmış ve halkı şüpheye düşürmüşlerdir. Allah onları islâh etsin...

Celâl kelimesi, künhü ve hakikati nuranî ve zulmanî hicapların verâsında, bilinen keyfiyetlerden münezzeh, hatır ve hayale, akıl ve idrake, vehim ve zanna sığmaz «Zat-ı akdes – En mukaddes zat»a işarettir. Allah'ın, verâlar verâsında, onun da verâsında olduğuna ve o sanılan her şey ona hicap ve perde teşkil ettiğine dair üstün kelâmlarla işaret buyrulan zat...

Bu bahiste Sofiye sözleri pek çoktur. Bu da zatı anmayı ve hatırlamayı emreder. Hattâ onun «Mâsivâ – Dış dünya»sını unutarak... Şu kadar var ki, başlangıçtaki mürid, ismin belirttiği zatı isimsiz hatırlayamaz ve anamaz. Âyetler ve hadîslerin belirttiği ve eski büyüklerin kalblerini verdiği zikir, bütün isimler, sıfatlar, hadiseler ve itibarlardan muarrâ ve mücerret bir zat tasavvuruyladır. Hiçbir kayıt, hattâ kayıtsızlık kaydı bile düşünülmeyecektir. Bu bakımdan bir ismin «müsemmâ – isim delâletine bağlı keyfiyet» olması da bir kayd belirttiği için zikirde tasavvur ve mülâhaza edilmeyecektir, edilmemesi gerektir...

Bu hal orta derecedeki sâlikin vaziyetidir. Yoksa o zat, avam, yani aşağı derecedeki sâlik için zikri mümkün olmayandır. O halde, başlangıç durumunda olanların o zatı bir ünvan ile anması icap eder. O zat bir cinsin, bir nev'in çeşit ve parçalarından olmadığı için had ve ölçüyle tasavvur edilemez. O vahid ve mutlak ferttir... Ferdin tarifi mümkün olmadığından hissî işaretlerle belirtilmesi lâzım gelir. Görülür ve hissedilir dahi olmaması noktasından hissî işaretlerle de belirtilemez.

«Allah» ismi o zata delâlet ettiğinden evlâ ve lâzım olarak onu bu isimle yâdetmek iktiza eder. Başlangıçtaki sâlik, mutlak zatı çokluk âleminde bu isimle hatırlarken gitgide mukaddes zat o türlü belirici yani tasarladığı ve anladığı keyfiyet olur ki, ismi «müsemmâ»nın yabancısı olarak anlamaya başlar.

Elbette ki, ismin lâfz ve nakşı hattâ kalbte peydahlanışı «hâdis – sonradan oluş» ifade eder. «Müsemmâ – isimlenen keyfiyet» ise «kâdim ve ezelî – öncesiz ve sonsuz»dur. Aralarındaki münasebet ancak «dâliyet ve medlûliyet – delâlet ve mâna»da kalır. İsim zatın aynı olmadığından, onu anılan zatın gayrı diye düşünmez ki, gayrı olanı Allah tasavvur etmiş olsun da küfre düşmüş bulunsun.

Bu izahın tamamı ancak zevk idrakiyle hasıl olabilir. Zevk ehlinin ölçüsünce, bu nüktenin kelimelere dökülmesi, ilim erbabına göre muradı ifadeden acizdir.

Kaadi-i Beyzavî'nin bu mevzudaki ibaresi mutalaa edilecek olursa mesele ilmen de çözümlenmiş olur.

«Füsus» şerhinde «Fass-ı İdris» bahsinde bu meseleye biraz temas eden şu ibareyi de okuyunuz:

«İlâhî isimlerden herbiri, o ismin iştikaklarına yol veren masdarla kayıtlı ve sıfatlı bir zatı murad eder. O zat da bütün kâmil sıfatlar ve İlâhî isimlerle vasıflı ve adlıdır. İsim zata delâlet ettiği için, bütün sıfatlara da delâlet eder. Bu sıfatların belirmesi ve çelişmesiyle de temayüz ve ferdiyet ifade eder. Rab, Halik ve Musavvir (tasvir edici) gibi... Böylece isim zat yönünden müsemmanın aynı, sıfatlar yönünden de gayrıdır.

Netice:

Celâl ismi, Tevhid kelimesi ve öbür isimler, kalben, ruhen ve sırren yâd edilse bile zikir değildir, zikre âlettir. Zira bunların gayesi, anılan isimlerin delâlet ettiği «müsemmâ» olacaktır. Bu hususstaki ölçü, zahirî mânasıyla mülâhaza edilirse, kâğıtta nakışlı, lisanda sesli ve kalbde düşünceli kelimelerin Allah olması lâzım gelir ki, bunu, akıllılar değil, deliler bile kabul etmez ve müthiş bir hayrete düşer.

Ammâ, lâfızların iki vasfı vardır: Biri lâfzın kendi nefsine mevzu olması ki, buna nahivde «tevil-i hâzellafz – kelimeyle tâbir» denir. O vakit de isim müsemmanın aynıdır denilebilir.

Bu mesele bir kelâm dâvası olduğundan itirazcıların susturulması için öne atılmış bir delilin neticesi olmak itibariyle, bizim bahis mevzuumuz dışındadır.

En yakın, en kolay, en kuvvetli, en kemalli ve en faziletli olan Nakşîbendilik yolunun büyükleri, tarikat taliminde başlangıçtakilere şu yolları öğretirler:

Başlangıçta zikir gerektir. Başka yol ve çare yoktur. Gerekir ki, kalbe yönelip oturasın ve mübarek «Allah» ismini, o kalb üzerinden hayal yolu ile geçiresin... Maksud olan, kalbe yönelmektir, kalbin suretini tasarlamak değildir. «Allah» lâfzının mâna, medlûl ve müsemmâsını dış nisbetlerden, dış oluşlardan münezzeh bilip, hiçbir sıfatı ona eklemeyesin... Hattâ hazır ve nâzır olduğunu da hatıra getirmeyesin. Zirâ dış görünüşler aynasında zuhur eden her şey «çûn – dış dünya ve sebepler âlemi»ne bağlıdır, mutlak münezzeh değildir. Mutlak münezzehlik «bîçûni – dış dünya ve sebepler âleminden münezzeh oluş» haddinin verâsında olup, bu hakikati çokluk dışında aramak ve istemek gerektir. Eğer zikir ânında pîrin sureti, zorlanmak ve tekellüf göstermeksizin zuhur edecek olursa onu kalbinde saklayarak, «Allah» kelimesiyle uğraşmak icabeder. «Onları gören Allahı hatırlar» ölçüsü gereğince bu türlü zikirde başka bir halâvet, başka bir tesir vardır.

Verdiğim bu tafsilât yüksek mütalâanızdan geçerse müşküller çözülür kanaatindeyim... Bu sıralarda havaların tesiriyle biraz rahatsızlandığım için, cevabımın gecikmesinden dolayı beni mazur görmenizi dilerim

Duacınız
Esseyyid Abdülhakîm

MAZHAR-I CAN-I CANAN'IN MEKTUBÂTINDAN

–11. MEKTUP–

(Açık ve gizli zikrin beyanı mevzuunda)

«Hamd ve salâttan sonra... Malûmdur ki, Hanefi fâkihlerinden bir taife, açık zikrin inkârında mübalağa etmişler ve hürmetine (yasaklığına) fetva vermişlerdir. Hadisçilerin bazıları da açık zikrin meşruluğunu ispat edip gizli zikre üstünlüğü fikrine düşmüşlerdir. İki taraf da «ifrat ve tefrit – büyütme ve küçültme» yoluna düşmüşler ve bu bahiste insaf gösterememişlerdir. Bu makam derin bir eleme ve fikretme ister. Malûm olsun ki, «zikr» lâfzının mânası –ki hatırlamaktan ibarettir– üç bölümdür. Birisi, kalb bilgisinin payı olmaksızın yalnız dil zikridir. Bu da itibardan uzaktır, gaflet kısımlarındandır. İkincisi, lisan hareketi olmaksızın kalbî zikir... Bu da, tasavvuf ıstılahında «gizli zikir» diye isimlendirilen nevi... Tasavvuf ehlinin murakabeleri işte bu çeşit zikre dayanır. Tarikatların hepsinde makbul olan ve kullanılan da budur.

Bu zikir de iki taraflıdır. Bir tarafı, anılan zâtın, hiçbir sıfatla düşünülmeksizin kalbde huzurudur, yahut sıfatların mülâhazasiyle kalbde huzuru... Birbiri içinde her iki şekil de zikrin gizli ve yalvarış şeklinde olmasını emreden ayetten alınmıştır.

İkinci taraf: Anılanı, kalbde, maiyeti ve bağlılariyle birlikte hatırlamak suretiyle olanı... Bu da eserden müessire delâlet aramak yoludur ki, şeriat lisanında adı fikirdir. Anlayışı ziyadeleştirir. Kitap ve sünnet, Kur'an ve hadîs bu türlü zikrin faziletleriyle doludur.

Zikrin üçüncü esas bölümüne gelince, o da, kalbî zikirle beraber lisanî zikirdir. Bu bölüm, zikir nevilerinin en kemallisidir ve ayrıca iki taraflıdır. Bir tarafı, zikredicinin, zikrini yalnız kendisine işittirmesiyle yetinmesi... Yani zikredicinin, ancak kendisi işitebilecek kadar ses çıkarması... Şeriat lisanında meâlini işaret ettiğimiz âyetten alınmıştır...

İkinci taraf, kendisinden başkasına da duyurulan zikr... Buna da şeriat dilinde açık denilir. Bazı hususî yerlerde gizli zikirden üstün ise de her mevkide böyle değildir. Bu nevi zikrin benimsenmesi şu hikmete bağlıdır ki, nasıl ezanlarda ve yüksek sesle kılınan namazlarda okunan Fâtiha ve sûre eklerinde uykudakileri ve gaflettekileri ikaz murad edilmişse, bunda da aynı... Ama gizli zikirdeki hikmet, amellerin kabulüne engel olan riya ve sesin fesadından, zikredicinin, ibadetini ve zikrini selâmette bulundurmasıdır.

Gizli zikrin açık zikirden üstünlüğü, yani mutlaka daha faziletli oluşu, kitap ve sünnetle sabittir. Gerek tasavvufî gizli zikir, yani sadece kalbden anmak, gerekse Şer'i gizli zikir, yani kendisinin işitebileceği kadar bir sesle zikretmekteki fazilet ve üstünlük, «Muhakkak ki, siz, sağıra veya mevcut olmayana dua etmiyorsunuz!» mealli hadîse göre açık zikri yasak göstermeye kadar gider.

Son devirlerde revaç bulan hususî keyfiyetleriyle açık zikirler ve malûm tavırlariyle mukabele, kitap ve sünnetten alınmış değildir. Belki şeyhler bunları ilham yoluyla benimsemişlerdir. Şeriat bu bahiste susmaktadır.

Öyleyse bu halleri sadece mübahlar dairesi içinde görebiliriz... Onlardan faide gelebilir ve inkârları şeriat bakımından mecburî olmaz. Fakat kitap ve sünnet ile sabit olan zikrin, kitap ve sünnet ile sabit olmayıp mübah ve faideli olandan üstün bulunduğu açıktır.

Şeddad bin Evs'in hadîsinden anlıyoruz ki, Hazret-i Ali bin Ebutalib'e Resuller Resulünün açık zikir talimi orta açıklıkta olmak gerekir. Bu zikir sonradan gördüklerimizden ve bildiklerimizden değildir. Çünkü bu hadîsin baş tarafında görmekteyiz ki, Âlemin Fahri, Hazret-i Ali'ye kapıyı kapamayı emredip, ondan sonra zikir talimi buyurmuşlardır.

Bu hal zikrin caiz olup olmayışından değil, birinin öbüründen daha faziletli oluşundandır. Neticede açık zikrin gizli zikirden üstün olduğunu iddia etmek «nas – mutlak din ölçüsü»nün inkârına varır. Zikrin bütün şekillerini inkâr da aynı âkıbete gider. Zira açık zikir, bazı yerlerde gizli gibi

meşrudur. Gizli zikrin sünnet olması, yine kitap ve sünnetten alınmış bulunması ve ayrıca son zamanlarda bazı şeyhlerin revaç verdiği açık zikrin dahi meşru bulunmasını ispata kalkması lüzumsuzdur. Bu vaziyette üstünlük ispatı nerede kalır?

Bazı insanların kibir göstermesine vesile olan herşey, makbul olmaktan çıkar, ifrat ve tefritle suçlandırılır. Güzellik itidallidir.

Kelâmın hayırlısı kısa ve mânalı olanı... Selâm ve Kâinatın Efendisine bağlılık...

RÂBITA-İ ŞERİFE'YE EK

KUR'AN - ŞERİAT - DİN - MİLLET

Şeriat, Allahın «akdes – en kutsî» zatı tarafından kemal belirtici bir yüceltişle «Emin» sıfatlı Cebrail yolundan, sevgilisine, bütün insanların dünya ve âhiret saadetini çerçeveleyici hükümleri toplamış olarak inzal buyurduğu (indirdiği) hükümler manzumesidir. Bütün fazl ve faziletleri toplayıcıdır. Bütün kemalleri birleştiricidir. Dış ve iç çizgilerle bütün doğru şeriatleri özleştiricidir. Bütün mutluluk ve menfaatleri kuşatıcıdır. Selim aklın benimsediği hükümler ve ahlâkî kıstaslardan ibarettir. Selim tabiatler onu reddetmez ve ondan nefret duymaz. Beldelerin imarını, insanların refahını üstüste emredicidir. Allahın emirlerini yüceltmeye ve halkına şefkat göstermeye davet edicidir. İlâhî hadleri (sınırları) tecavüzden alıkoyucudur. Kul haklarının korunmasını kefalet altında tutucudur. Bütün mahlûklara karşı sorumluluğu gerektiricidir. Ahlâkî bütünlük ve tamamlığı şiddetle koruyucudur. Kötü ahlâkı, iyisinden ayırt etmeye yeterlidir. Hakikat bakımından iyi ahlâkla sıfatlanmayı ve kötüsünden arınmayı gayelendiricidir. Yani kötü ahlâktan şiddetle sakındırıcı ve iyisiyle gerçekleşmeyi şart koşucudur. Sağlığa yardımcıdır. Her bakımdan iffeti hedeflendiricidir. Kazanmaya, verimli olmaya götürücüdür. Miskinlik ve tembelliği kabul etmez ve mânasız işlerle uğraşmayı yasaklar. Ziraat, ticaret, sınaatı kesin emirlerle irade eder. İnsanların uğraşmalarını kemal yolunda ilerlemeye, helâl mal kazanmaya, hak ve sınırların korunmasına hasreder. Yardım ve hizmeti en ciddi şekilde ister. İlim isteğini başta tutar, ilim ve fenlere lâyık oldukları ehemmiyeti verir. Düşmanların korkutulması ve sindirilmesi için hazırlık ve tedarikte bulunmayı vazifelendirir. Din ve cinsleri ayrı olan öbür milletlerin can, mal, ırz ve namusunu muhafaza ve müdafaayı hadîs emriyle mecburi tutar ve aksini yapanları cezalandırır. Düşmana karşı da şiddet gösterilmesini âyet hükmüyle ölçülendirir. Faidesiz ve

kıymetsiz işleri kabul etmez. Allaha, Resullerine, meleklerine ve Kitaplarına halis kalbe inanmayı ve öğütlerine uymayı telkin eder. İnsanı, âmirine yüksek ve aşağı tabakadan fertlere, yakınlarına, dostlarına, yabancılara karşı derece derece saygılı ve ilgili, öğüt vermeye, iyilik dilemeye sevkeder. Bunun aksini yapanlara mesuliyet biçer. Nefsin zahirî ve bâtınî temizlenmesi ölçüsünü çerçeveler. Evlât ve aile haklarını kıymetlendirir. «Siyasetü'l Medine – Büyük belde siyaseti» taraflısıdır. Her mahlûkun şanına göre hakkını gösterir. Sağlara, ölülere, gelmişlere, geleceklere ait ayrı haklar... Kısaca, iki dünya saadeti...

ŞEYH MUHAMMED MASUM

«Mektubat»ının üçüncü cilt son yarısından: (Sahife 91 - Mektup, 162)

«Bu ulu taifenin tavırlarıyla aramda hiçbir münasebet ve bu üstün derecenin esrarından bende hiçbir pay mevcut değildir. Etraf ve bucaklardan gelen istekliler, istidatları nisbetinde hisse alırlar ve kemal ve bütünlüğe ererler. Bu hallerin hepsi onların bereketlerinden ve nefîs nefeslerindendir. Bu miskin ise hesapta yoktur.

BİR FAİDE

Nebîlerin (salât ve selâm onlara olsun) zuhuruna sebep, Resuller Resulü (salât ve selâm O'na olsun) bekâ sarayını teşrif buyurdu buyuralı, o ciğer yakıcı ândan bugüne değin yüzlerce din suikastçısı peydahlanıp İslâm'ın sağlam akideleri ve şeriatin mukaddes meselelerine karşı çıktılar. Her fedakârlığa davrandılar ve bir takım mektepler tesis, mezhepler ve tarikatlar icad ettiler, bir sürü kitap kaleme alarak Sünnet Ehlini ve gerçek din bağlılarını aldatma yoluna girdiler. Resuller Resulünün yüce Sünneti hükümlerini bozmak ve değiştirmek için, makamları, nüfuzları, malları, paraları, ilimleri ve fenleriyle çalıştılar. Lâkin, İslâm'ın Allah hıfzında olduğunu bildiren ayet gereğince, Hak, müminlerin fıtrî yaratılışlarında ve aslî mayalarında mevcut olan iman ve duygu kuvvetiyle onların inanışlarını bozulmak ve çürümekten korudu. Şöyle ki, her asır ve zamanda bâtınî kuvvet ve manevî tasarruf sahiplerinden bir zat gönderdi ve onun gizli himmetleriyle gerçekten ve yeniden şeriatin hükümlerine ve İslâmî akidelere ruh verircesine onları daima yeni baştan yarattı ve gösterdi.

Şeriat hükümlerinin istenildiği şekilde yorumlanmasına ve değiştirilmesine imkân bulunmadığı şu açık vaziyetten de bellidir ki, dalâlet fırkaları dâhilerince ortaya atılan bâtıl inanışlar hiçbir zaman yer tutamamış, kısa zaman içinde silinip gitmiş ve itibardan düşmüştür. Bütün bu kötü akidelere uyan kalabalıklar, kurtuluş fırkası (sünnet ve cemaat ehli) büyüklerinin içtihat feyzi ve hakikat cehdiyle daima salâha yöneltilmiş ve yola getirilmiştir.

Saadet Asrının peşinden bazı zındıklar, mülhidler vücud bulup müminlerin kalbine ilhad tohumunu ekmek istediler ve nicelerini münafıkça telkinleri altına alıp şeriat dairesinden çıkardılar. Fakat birçoğu hüsrana uğradı ve az zaman içinde vücut defterlerinden silindi. Bazıları, kutsî Peygamber tasarrufları ve hak dinin muhafızları imamlar ve doğru yol öncüleri, mâna erbabının ruhanî imdatlarıyla intibâha gelip hakikat yönüne dönmüş, inat ve temerrüt

gösterenlerse gerçek «Müntakîm – intikam alıcı»nın «Kahhar» ismine uğramışlardır.

Zaman zaman manevî kuvvetleriyle dine imdat edenlerin hatırda kalanları şunlardır:

Sıddîk-i Âzam, Cüneyd-i Bağdadî, Seyyid Yahya, Seyyid Ebülvefâ, Ebulhasan Ali, Abdülkaadir Cîlî, Abdülkahhar Sühreverdî ve emsali...

ŞEYH MUHAMMED MURAD ÖZBEKÎ RİSÂLESİNDEN

(Kayyum-u Rabbanî Şeyh Muhammed Mâsum Hazretlerinin halifelerinden, keremli Mekke'nin mutlak mürşid ve âlimi Şeyh Ahmed Yekdest Cüryani halifesi.)

«Hilkat ve icad sırrının son gayesi, imanda kemal, İslâmda kemal, ihsanda kemal ile gerçekleşmektedir. İhsan, Hakta harcanma ve tükenme yolunda kulluğa devamın gerçekleşmesi olan «Hak-el yakîn – Hak ile yâkine erme, Hak ile olma» şeklinde tabir ve izah edilmiştir. Bu işin cemalindeki kemal, bu hal ile gerçekleşmiş olanların mücellâ ruhlarından beraberlerinde ve izlerinde bulunanlara süzme, ayıklama yoluyla; ve sevgi, sohbet ve bağlılık suretiyle akseder. Evet, bu güzel hal, büyüklerin mücellâ ruhlarından etrafındakilere aksetme ve onları olgunlaştırma tarzında işlemiştir. Tasavvuf taifesi bu gerçekleşme ile tecelliye kavuşmuştur. Bu taifenin sadıklarını, İlâhî inayet, zatî muhabbet cezbesinin yükselmesi ve keskinleşmesiyle gösterdi. Bu zatî muhabbet cezbesinin nihayeti, başlangıçta saklıdır.

Nakşî taifesi bilhassa bu gerçekleşme ile hususiyet kazandı. Onlar bu güzel hali sünnet ve «azimet – emir yolunda gidiş» değeriyle ziynetlendirdiler. «Ruhsat – izin» ve «bid'at – uydurma yenilik»den kaçındılar ve hallerini tertemiz tuttular. Halin aksetmesi için huzura devamı ve tam bağlılık göstermekte çok titiz davrandılar. Tam benimseme ve yönelme içinde «mücellâ – parlak» bâtınlarını süzerek olgunlaştırmak gayesiyle «itikâf – yalnızlık» köşesine çekildiler. Bu gerçekleşmenin aydınlık ve güzelliği onlarda tecelli etti. Bu yolda yürüyen ve olgunlaşanlara ne mutlu»

Şeyh Muhammed Murad Özbekî daha sonra şöyle buyuruyor:

«Bil ki, Nakşîlik tarikati, hiçbir ziyade ve noksan kabul etmeksizin Peygamber Sahabilerinin yoludur. Bu tarikat, sünnet ve azamette kulluğu sürdürmekten ve âdetler, ibadetler ve muamelelerde bütün işlerde bid'atlere

düşmemekten ve harcanma, tükenme, fâni olma yolunda Allah ile huzurdan ibarettir. Bu tarikat iç temizliğinin gizli mücahedesine bağlanarak ruhaniyetten aks ve için için olduruş suretiyle feyz alma yoludur ve bu feyz almada, ihtiyar ve çocuk eşit olduğu gibi, ölü ve diri de müsavidir.

Bu şerefli yolun sonu başında olup başta nisbet vasıtası Sıddîk-i Ekber hazretlerine verilen zatî muhabbet cazibesiyle müritte uyanan zevk, neticede onun olur. Bu tarikatte esas olarak iki sağlam temel vardır ki, bunlardan nasibi olan kişiye herşey ikram edilmiş demektir. Bu iki esas da Resuller Resulü (salât ve selâm O'na olsun) ve bağlanılan kâmil şeyhe nokta nokta ve zerre zerre perçinlenmektir. Fakat bu muhabbeti zoraki olarak elde etmek mümkün değildir. Belki, bu işte zorakilik ve her türlü yapmacık zındıklık alametidir. Bu hal sadece Allah'ın bahşıdır. O, Celâl Sahibi Zat, bu lûtfiyle, kullarından dilediğini nimete boğar. Bu iki sağlam temel, şartları dairesinde aşk ve muhabbetle birleşecek olursa ruhâniyetin püskürüşü ve için için olduruşu gerçekleşmiş ve feyz alma yolu açılmış demektir.»

ŞEYH ABDULLAH DEHLEVÎ'NİN KİTABINDAN

Şeyh Mazhar-ı Can-ü Cânân buyururlar:

«— Bir defa Kâinatın Efendisini, kâinatı süsleyen güzelliği ile rüyada görmek şerefine erdim. Yakınlarında oturmuştum. Mübarek nefesleri bana erişiyordu. Serhend Pîrzadeleri de mecliste bulunuyorlardı. Resuller Şahı bunlardan birine su getirmeyi ferman buyurdular. Onlar hakkında «Bunlar benim Pîrzadelerimdir, emrime uyarlar» iltifatında bulundular. Bunun üzerine onlardan bir aziz su getirdi. Suyu doyarak içtim ve arzettim: «Ey Allahın Resulü! İkinci binin yenileyicisi İmam-ı Rabbanî hakkında ne buyuruyorsunuz?» Dediler: «Ümmetimden onun gibi kim vardır ki?..» «Ey Allahın Resulü! O Hazretin Mektubat'ı mübarek nazarlarınızdan geçmiş midir?..» Dediler: «Eğer ondan hatırında birşey varsa oku!..» O Hazretin «Allah verâların (ötelerin) verâsında» ibaresini okudum. Pek beğendiler ve ferahlandılar. Emrettiler, tekrar okudum. Daha ziyade beğendiler ve övdüler. Bu hal devam etti. Sabah olunca azizlerden biri evime geldi ve dedi: «Ben de bu gece sizin güzel bir rüya gördüğünüzü gördüm. O nasıl bir rüya?..» Rüyayı anlattım. Hayran kaldı. Resuller Resulünün mübarek nefesleri ve sohbetleri tesiriyle tepeden tırnağa nur ve huzura batmıştım. Uyanıklık halinin üzerinde olan bu rüyanın keyfiyetinden birkaç gün susuzluk ve iştiha hissetmedim.»

İCAZET

Bu tarikatte, huzurun devamı, kalbin fenâya (fânî olmaya) erişme hali, ahlâkî tamamlık ve Peygamber bağlılığında dürüstlük meydana gelmedikçe icazet (yetişene ve olgunlaşana verilen şehadet hükmü ve yetiştirme izni) kabil olmaz. Bu kıymetlerin doğmasiyle icazetin en aşağı derecesine erişilir. Orta derecesi, nefs latifesinin fenasıyla husule gelir. Bu derecede, sâlik, bir insanın gençliğinde nefs iştihalarına atıldığı gibi şeriat emirlerine yapışır. Günahı ancak nefsini zorlayarak yapabilir, hatta yapamaz. Nefsin fenası hali budur. «Ben» kelimesinin mevzuunu bulamaz ki, kullanabilsin... Böyle bir sâlikin ruhunda nisbet nurları dalgalanır.

İcazetin yüksek derecesi nefs ve kalbin tam fenâ ve bekâsıyla, yani vahdanî insan heyetine gelen fenâ ve bekanın son haddine erişmekle meydana gelebilir. O vakit istek ateşi söner ve itminan (tatmin edilme, kanma hali) hasıl olur. Bu dereceye yükselen, dünyada, Allahın geçmez ve eksilmez cemalinden başka birşey göremez, hep onu görmekten başka bir iş yapamaz.

Ve:

«— Sizden hiç kimse iman etmiş olamaz; dileği benim getirdiğim ölçülere bağlanmadıkça...»

Hadîsi gereğince de hevâ ve hevesi Kur’an hükümlerine perçinli kalır.

Bu üç derecenin meydana gelişinden evvel icazet verilirse, hem verileni gurura düşürmek, hem de ondan faydalanacak olanları mahrum bırakmak tehlikesi vardır.

NAKŞÎLİK YOLUNA AİT
BİR İCMÂL

(Nakşîlik yoluyla Allaha ermenin oluş keyfiyeti)

Yüce Nakşî taifesinde bâtınî nisbet taşması ve bu nisbetle yönelme uslûbu şöyledir ki, sâlik, bu yolda uğraşmaya başlayınca, evvelâ bu nisbeti ona sindiren zatın suretini, onlarca bildirilen keyfiyet ve hararet eseri zuhur edinceye kadar hayalinde tutar. Ondan sonra bu bağlanışla, zahir hasseleri ve bütün his melekeleriyle kalbine yönelir.

Burada kalb kelimesinden murad, insandaki toplayıcı hakikattir. Bütün kâinat, ulvîsi ve süflîsiyle o hakikatın mufassalından (tafsilatlı ifadesinden) ibarettir.

O toplayıcı hakikat bir şeye hulûl (girmek ve sinmek)den münezzeh ise de onunla «kalb-i sanûberî» denilen et parçası arasında bir nisbet vardır. Bu yüzden, zahirî ve bâtınî kuvvetlerle o et parçasına teveccüh etmek lâzımdır.

Bu teveccühten bir lahza bile gafil olunmazsa insanda bir kendinden kaybolma, kendinden geçme hali başlar. Bu hal «gıybet» ve «bîhûdî» kelimeleriyle belirtilir. Bunlar, kendinden kaybolma, kendinden geçme anlamında, nakşilerin hallerini anlatmakta kullandıkları birer ıstılahtır.

Bu öyle bir yoldur ki, onu takib ve kalbe üşüşen «havâtır – âni olarak gelen menfî his ve fikirler»i kalbe yönelerek kovmak, uzaklaştırmak icab eder... Cüz'î olan «havatır»ı nefyetmek (uzaklaştırmak) ve küllî olan kalbe teveccühle uğraşmak... Yapılması gereken budur. Böylece cüz'î olan «havâtır» silinmeye yüz tutmazsa, onu, râbıta suretine sığınmak ve bildirilen nisbet doğuncaya kadar hayalinde tutmakla nefyetmeye çalışır. Yine olmazsa, sâlik, râbıtanın zevale yüz tutmakta, zayıflamakta olduğunu görür. O zaman sâlik, kuvvetli bir azim ve cehd ile râbıta suretini zevalden korumaya, yönelişini keskinleştirmeye, böylece yabancı his ve fikirleri (havâtır) defetmeye bakar...

Üzerine gidildikçe daha kuvvetli gelmesi muhtemel vesveseler ve «havâtır»ı defetmek için de birkaç defa, mânası bakımından «Yâ Fa'al!.» isim ve hitabına

yapışmalıdır. Havatır yine kalkmaz ve gitmezse, birkaç defa Tevhid Kelimesini «Allah'tan başka mevcut yok!» mânasıyla tasarlamalı ve söylemelidir.

Kalbe karışıklık ve üzüntü veren vesveseler ve «hatarat» ne neviden olursa olsun zihnî mevcutlardan biridir. Sâlik onu da hakikatte Allah ile kaim görürse şüphe yoktur ki, bu görüşten bir şevk ve itminan hasıl olur. Hâcegân (Nakşî yolunun büyükleri) nisbeti bu suretle kuvvet bulursa ters ve yabancı fikirler istilası nihayete erip, kendinden kaybolma ve geçme hali başlar.

Sual — Bâtıl olan bir fikir ve hayalin Allah ile kaim olması nasıl izah edilebilir?

Cevap — Bâtıl olan şeylerin de hak olan şeyler gibi Allah'ın zuhuratından olduğu bildirilmiştir. Bu anlayışın hakikatini onlara havale ederiz. İlim ve aklımız onun çözümlenmesine yeterli değildir.

Eğer bu şekilden de kalb huzur bulmazsa Tevhid Kelimesini birkaç kere yüksek sesle tekrarlamak ve Allah lafzını med ile çekerek (uzatarak) Tevhid mânasını kalbte ispat etmek gerekir.

Zikirden acılık ve halsizlik gördüğü takdirde, sâlik onu keser, bırakır. Kendinden kaybolma hali terakkide iken eşyanın hakikatini düşünmenin ve «cüz'iyat – küçük şeyler»e takılmanın ne kadar şenî olduğu şu mısralardan anlaşılabilir:

Kendinde olmak küfür,
Kendinden geçmek iman...

Mürit bu halde İlâhî Zattan başka hiçbir şey düşünmeyecek, hattâ onun isim ve sıfatlarını bile tefekkür ve tasavvur etmeyecek. Eğer bunlar kendi kendisine gelecek olursa, nefyedecek, uzaklaştıracaktır. Böylelikle hakkı nefyetmiş olmaz; hakkı yani sabit sıfatları Hak için, Zat için nefyetmiş olur ki, bu da caizdir.

Nakşîbendi Hazretleri buyurdular:

— Fikir ve zikir sırf hak ve halis olursa nefyettikçe kuvvetlenir, çoğalır. Zira nefyedilen «hâdis – sonradan

olma»dır. Hak ise kimsenin nefyi ile silinmez. «Havatır» sırf hak olmazsa nefyetmekle kaybolur. Bu taifenin usulü yokluğa yönelmektir ki, bu yokluk hayret vadisinin sınır çizgisidir ve Zatî nur tecellisi makamıdır. Bu makamda kimsede vücut kalmaz. Bu makamda İlâhî Zat, isim ve sıfatların ilerisinde, ötesindedir.

Bu ulvî nisbetin kuvveti o derece olmalıdır ki, mürit, çarşı ve pazarda, alış-verişte, halk ile her türlü düşüp kalkmalarda, uğraşmalarda ve türlü işlerde, kendi toplayıcı hakikatinden gafil olmasın... Zâhirde «masivâ – dış dünya» ile meşgul olsa da gönül gözü öbür tarafa yöneli kalsın...

Fârisî beyit meali:

Sen içine yönel, dışından
Seni habersiz sansınlar
Ne güzel haldir ki o, sen akıllı
Ol, seni deli sansınlar...

Sükût ve sessizlik ziyade oldukça nisbet de o kadar ziyadeleşir. Sâlik dille zikir ve kalble zikir arasını ayırt etme mertebesini bulduğu, yani onca halk Hakka, Hak da halka perde olmadığı takdirde, cezbedici sıfatlarla sâlikleri tasarrufa iktidar kazanır. İrşada icazet ve halkı Hakka davet, ancak bu makama eren sâlikin hakkıdır.

SEMA’ (TEGANNİ)

Fakihler zümresi «sema’ mutlaka haramdır!» derler. Tasavvuf taifesi de «bazı yerde helaldir!» hükmünü verirler. Bu mevzû üzerinde imamlar ve Hanefi fıkıh adamlarıyla tasavvuf büyükleri arasında kuvvetli bir ihtilaf vardır. Birinci fırka –ki imamlar ve fakihlerdir– sema’nın mutlaka haram olduğuna kail bulunurken, ikinci fırka –ki tasavvuf ehlidir– zevk ve halet galabesinden ötürü mutlaka helal olduğu itikadındadırlar.

İfrat kapısının kapatılması maslahatına dayanarak hükmedilebilir ki, sema’ iki kısma ayrılmış olmak lâzımgelir. Birincisi, fitne mahalli olmayan, kadın ve genç çocuk bulunmayıp da vezinli kelam, vezinli nağmelerle şer’i yasakları içine katmaksızın okunan ilahî ve gazeller... Dinleyenlerin bâtınında bunlardan fesat doğmazsa, hattâ kalbde sevinç ve hüzün uyanırsa, bu türlü sema’ elbette mubah olsa gerektir. Zira vezinli kelâm, mubahtan ve âhenkli sesten ibarettir. Bunun da mubaha aykırı olmasında bir mâna yoktur. Biliyoruz ki, ilk zamanlarda nikâh ve sefer dönüşlerinde ve bu gibi meşru işlerde ümmetin büyükleri ve bilginler bunu yaparlardı. Hadîs kitaplarında da zâhir olan hakikat budur. Ama bu amel o büyüklerden ve iltizam (ille lüzum göstermek) yoluyla değil, tesadüfen ve kendi kendisine vâki olurdu.

İkinci kısım galiba son zamanlardakilerin revaç verdiği, içine Şeriate aykırı işler karıştırarak yapılan tegannilerdir ki, araya mubah olmayan maddelerin girmesi nisbetinde kerahet ve harama gider. Haramlığında herkesin birlik olduğu birşeyin mübahlığına hükmetmek ise küfre götürür. Kemal erbabından bir topluluk, mübah olduğunu doğruladıkları halde sema’a rağbet etmezler. Etseler de zevk hususiyetinden ötürüdür, şer’i ölçü değil.

Allah ehli, birlik olarak İlâhî Zat aşkını şaraba benzetmişlerdir. Benzeyiş noktası şarabın melekeleri bulandırması, bozması ve insanı kararsız bırakmasıdır. Aşk da kararsızlık ister. Sarhoşlukta işte o hal vardır. Ancak, bu

kararsızlık şaraptan ve benzerlerinden doğan sarhoşluktan meydana gelir.

Afyon sarhoşluğunda ise sükût ve sükûnet başgösterir. Bu sarhoşluk insanda bir içe kapanış meydana getirir. İşte iki nevi «sekr – sarhoşluk» arasında işaret edilen farklar vardır. Mesela şarapta meze olarak tatlı şeylere rağbet edilmediği halde afyonda ekşi ve tuzlu şeylerden hoşlanılmaz. Sıddîk-i Ekber yolundan gelen Zat aşkı, afyon sarhoşluğunu andırıcı öyle bir sükûnet ve içe kapanış meydana getirir ki, bu zevkin sahipleri, gürültü, patırtı, hengâme ve nağme istemezler.

Hazret-i Ali'ye bağlı tarikatlerden, hususiyle Çeştiyye'de şarabtan gelen sarhoşluk ve neşenin şarab tesirine benzerliği vardır ki, bağlıları cümbüş ve nağmelerden hoşlanırlar.

Bu ayrılığın kaynağı zevk ve mizaçtır; biraz evvel belirttiğimiz gibi din ve şeriat emri değildir. Nitekim Ahmedî Şeriat, bütün şeriatları toplayıcı olduğu gibi, bütün tarikatlerin toplacısı da Nakşîliktir. Ve o yolun yenileyicisi İmam-ı Rabbâni Hazretleri, şu iki mısrayla en salim zevk ve mizacı ortaya koymuştur.

O afyon ki, sâki
Kadehe karıştırdı;
İçenlerin ne başı kaydı,
Ne de sarığı...

Bütün tarikatlerin büyükleri, topyekûn din ve millete bağlıdır. Heva ve heveslerine, asla!.. Hepsi de mübah olmayandan sakınma icabında eşittir. Her iki taraf cahillerinin (zâhir ve bâtın tarafları) ihtilâfları ise itibardan uzaktır. Muteber kitaplarda, hususiyle İmam-ı Gazalî'nin «İhya»siyle Şeyh Sühreverdî'nin «Avârif-ül-Maarif»inde bu mesele tafsilatıyla anlatılmıştır.

Şeyh Mazhar-ı Can-ü Cânân buyuruyorlar:

— Hamdolsun ki, bu fakir, mübah olmayan sema'dan tövbekâr, mübah olandan uzağım. Benim, sema'nın mübah oluş veya olmayışındaki itikadım, Kitap ve sünnete bağlıdır, zevk ve vecde değil...

Bu bahsi uzatmaya hâcet yoktur. Dürüst hal ve yüksek makam sahiplerinden, mübah sema'larda can verenler bile görülmüştür.

Hülâsa:

İlim ve tasavvuf zevklerine sahip, selim akıl ve doğru anlayış ehli, yazdıklarımı takdir eder. İnsaf edersek sema' hakkında mutlaka haram veya mutlaka helal diyenlere tabi olmayız.

KUR’ÂN’IN TİLÂVET HAKKI

Kur’ân’ın tek mânasıyla tilâvet (okuma) hakkı aşağıdaki şartlara bağlıdır:

Arabî tercüme ve edebî bilgilere, yani belâgatin üç fennine eksiksiz bir vukuf ve nüfuz... Tecvide ait kaideler üzerinde de tam bilgi... Mevcut tefsirler ve bütün Kurân ilimlerine sahiplik... Ondan sonra, lisanını kötülükten koruma, kalbini «mâsivâ – dış dünya»dan boşaltma, zâhirini şeriatle ziynetlendirme ve ruhî huzur... Emirlerde haşyet duygusu, yasaklarda sakınma hissi... Kıssalar ve mesellerde hikmet ve ibret nazarı... Vâitlerde sevinç ve ferahlık; ceza ölçülerinde korku ve gözyaşı... Yani emre ait âyetlerde emre uymakla beraber onu kemaliyle yerine getirememekten haşyet duymak, yasak işlerde bir daha işlememek azmini beslemek, kıssa ve mesellerdeyse tam bir basiret ve ibret nazarına sahip olma ve kıssadan hissenin ne olduğunu anlamaya çalışmak... Lûtf ve kerem vadedilen yerlerde Hakkın ihsanından ümit sahibi olarak sevinmek, azap ve «ikab – ceza» bildirilen yerlerde de korkuya düşmek ve gözyaşı dökmek...

Bu şartlar altında Kur’ân okuyan, bâtınî safaya eriş nisbetiyle, şeriat ve doğru akıl dairesinde de Zatî aşk esrarı ve türlü ruhî keşiflerle teselliye erer. Onun bütün uzuvları ve zahirî his ve melekeleri Hazret-i Musa’nın şeceresi gibi Kur’ân tilâvetiyle beraber geçer. Kur’ânın her harfi payansız ve nihayetsiz bir dalgalı deniz olup her zerresinde Zatî bir sır inkişâf eder. Bu hal ancak zevk ve gerçekleşmeyle hasıl olur ve gece gündüz Kur’ân’ın dinlenmesine ve okunmasına doyulmaz.

Avam sınıfının, yani velîlik derecesine yükselmemiş kimselerin okuyuşu, lâfız ve ses çıkarma seviyesinde kalır. «Havâs – yüksek sınıf» ki, âlimler ve velîliğin ilk basamağındakiler, mâna yolundadırlar.

«Ahass-i havâs – yükseğin yükseği sınıf»ında olanlarsa, en kâmil Resulün kâmil tâbileri olarak, Kur’ân okurken, kalblerinin feyz ve tecellilere istidadı nisbetinde taştığını

görürler. Yüce safalar ve ilâhî muradları kalbinin üstünden cereyan ettirerek, Kur'ân dinleyen kimse zaruri bir ilimle anlar ki, dinlediği Allah kelâmıdır. Zira o kelâmdaki azamet ve satvet ancak Rabbe mahsustur. İdrakli insan, her işittiği sözden, konuşanın derecesinden az çok anlar.

Şanlı sahabîler Kur'ân'ı dinlerken Allah'ı bilirler, sıfatlarını tanırlar ve Rabbe mahsus istihkakı anlarlardı. Kur'ân dinlemek onlara kat'i ilim ifade ederdi. Kur'ân dinlemek, sahabîlerce, kat'i ilim ifadesiyle muayene ve müşahede yerine geçerdi. Hattâ Allah ile meclis halinde olurlardı. İlâhî meclis onlara gizli değildi.

Allah'ın kelâmı birkaç hususiyetle bilinir. Birincisi şudur ki, bu kelâm her vecihten insan kudretinin üstündedir. Zira kelâm, söz söyleyenin ilim, kaza ve hükmü seviyesindedir. Kur'ân'ın delalet ettiği ilim, kaza ve hüküm ise mutlak surette kuşatıcıdır. Bu derecede kuşatıcı bir ilim ve kaza ancak Allah'a mahsustur. «Hâdis – sonradan olma» ancak gayr elinde bulunan hâdis ilim ve âciz hükme göre söz söyler. Hâdis, konuşurken, sözün gelişinden kendisi de anlar ki, o, aslında hiçbir şeye malik değildir.

İkincisi de şudur ki, Allahın kelâmında, gayr kelâmında olmayan bir nefes vardır. Zira kelâm, konuşan zatın hallerine tâbidir.

«Kadîm – Başta sonsuz» Zatın kelâmı insan dudaklarından çıksa bile «Rübubiyet – Rablik» satvetini ve ulûhiyet izzetini muhafaza eder. Bunun içindir ki, vaad ile müjdeleyici ve ceza ile korkutucudur.

Kurân'ın İlâhî satvet ve izzeti bahsinde bu kadar söz kâfi değil midir? O Kurân ki, söyleyeni Allahtır. Mülk onun, beldeler onun, kullar onun, dünya onun, gökler onun, mahlûklar onun... Bunlardan hiçbirinde ona karşı gelen ve ortak çıkan bulunmadığı halde Allah onlardan sözedicidir. Gayrın kelâmında böyle bir keyfiyet bulunmaz. Allah azizdir, kelâmı da kendisi gibi aziz...

Üçüncü bir nokta da şudur ki, kadîm olan kelâmdan, hâdis olan harfler ayıklanacak olursa kadîm mânalar hali üzere

bâki kalır. Allah’ın lütûf ve keremiyle basireti açılan bir insan, Kur’ân’ın kadîm mânalarına derin bir anlayışla bakarsa onları nihayetsiz bulur. Sonra da ayıklanan harflere nazar edince kadîm mânaları kendisinde peçeleyen bir surete benzetir. Bu sureti de ayrı tutacağı gizli mânalarda sonsuz görür.

İşte Kur’ân’ın bâtını budur!

Sureti bulunan harflere bakınca da, onları iki cildin arasında kuşatılmış hisseder.

İşte Kur’ân’ın zahiri budur!

Kâmil insan, Kur’ân’ı sükûtî dinleyecek olursa kadîm mânaları lâfızların karanlığında görür. Görülebilen şeyler göz hassesinden gizli olmuyorlar. Kadîm mânalar da bâtınî idrakten saklı kalmaz. Kelâm, «mütekellim – konuşan»a ait sıfatların parlak aynasıdır. Selim akıl, dürüst yaratılış, ilim ve uyanıklığa malik insan, boş zihinle sükût içinde Kur’ân’ı dinler ve sonra okunanın ötesini bu ölçüye vurursa aradaki farkı sezer.

Dayanağı keşif olan bu farkın bildirilmesine lüzum görmüyorum. Çünkü bu fark aklın verasında, ötesindedir.

VAHY - KUDSÎ HADÎS - HADÎS

Resuller Resulünün mukaddes zatında sakin ve durgun bir nur vardı. Bu nur ondan hiçbir zaman ayrılmazdı. Zira Allah, Sevgilisini zatî nuruyla halkalamıştı. Güneşin nuru güneşten ayrılmadığı gibi İlâhî nur da mübarek zatına perçinlenmişti. Bu hususiyeti O'nda tabiî bir haldi. Bazen bundan üstün bir hâl, Resulü kuşatırdı. Bu kuşatıştan hususi bir müşahede doğar ve bu müşahede her zamanki görüşlerini aşardı. Bu nur ile kaplı olduğu zaman Hakkın kelâmını işitir, yahud vahy meleği inerek O'na Hakkın kelâmını getirirdi.

İşte O'nun bu halinde nazil olan ve dilinden dökülen kelimeler Kur'ândır. Aynı halde Haktan işittikleri ve melek nazil olmaksızın söyledikleri de, Kudsî Hadîs... Eğer her zamanki tabiî halleriyle konuşuyorlarsa sözleri sadece hadîs...

Hasılı, daimî olarak kuşatılmış bulundukları nur ile çevrili şekilde kendi öz halleriyle söz söylüyorlarsa, buyurdukları, ilâhî murada uygun, hadîs... Eğer bunun üstünde hususi bir nur ile haleli olarak söz söylüyorlarsa, Allah tarafından söylüyor demektir ve bunlar Kudsî Hadîstir. Ve eğer bu nurun halkasında doğrudan doğruya İlâhî kelâmı işitiyor veya melekten vahy alıyorsa bu da Kurân...

— S O N —

NOT: Esseyyid Abdülhakîm Arvasî (Üçışık) Hazretlerinin «Râbıta-i Şerife» Risaleleri esasî ve umumî hikmet ve bilgi noktasından burada nihayetleniyor. Bundan sonrası, hususî mahiyette tarikatin bazı dua ve edeplerine ait kısımdır ki, «Hatm-i Hâcegân» adı verilen ve «Silsile-i Zeheb – Altun Halka» nın büyüklerine ithaf edilen ve o büyüklerin ulvî ruhaniyetlerine sığınmayı hedef tutan bu kısmı, esasen Arabî metnini bu harflerle gösteremeyeceğimiz ve tercümesine de cür'et edemeyeceğimiz, daha doğrusu yanlış tatbiklere vesile olmaktan kaçındığımız için almıyoruz. (N.F.K)

PARÇALAR

Efendi Hazretlerinin
ders, takrir ve mektuplarından

VELÎLERE İTİKAD

Velîleri inkâr etmek caiz olmadığı gibi, müstehak oldukları makamın üstünde görmek de caiz değildir. Evliya hakkındaki iyi zannı, onları haddinden fazla büyüterek ifrata götürenler çoktur. Bu mevzuda şeytanın oyununa gelmek ve tuzağına düşmekten sakınmak lâzımdır. Allah bir kimseye kendi ilminden bir haz nasib ederse, o, şeyhine, itidal ölçüsü içinde inanır ve bağlanır. Kısacası, insanın, kendi şeyhini, irşada ehil görmesinden daha ileri bir inanış ve bağlanışla benimsemesi, caiz değildir. Edep, ölçüyü kaybetmemektir. Din, edep demektir.

PEYGAMBER RUHANİYETİNE İTİKAD

Bu cümleden olarak nebi ve resullerin yüce ruhlarına muayyen bir makarr (bulunulan yer) tayin etmek de yanlıştır. Böyle olunca, imkân âleminin, gökler ve yerlerin bir parçasını onlardan ve imdatlarından hâli (boş) kabul etmek gerekir ki, bu da yanlışların yanlışı olur. Hususiyle Nebîlerin Efendisi ve tamamlayıcı olan Allah Sevgilisini, aziz cesetleri kabirlerinde bulunduğu halde diri bilmek farzdır. Böylece, hiçbir yerin peygamber ruhâniyetinden hâli (boş) olmadığı ve bütün nebîlerin cesetleri kabirlerinde olarak kendilerine mahsus ve şanlarına lâyık bir hayat ile hayy (canlı) olduklarına itikat ise vaciptir. Bunların hayatı, Kur'ân'da âyetle ferman buyurulan şehitlerin hayatından üstündür. Bunlar, cesetleri kabirlerindeyken kendilerine mahsus bir hayat olarak namaz kılarlar, haccederler, Kur'ân okurlar ve tesbih ederler. Âhiret âlemi, Berzah da dahil olduğu halde teklif ve vazife yeri olmadığı halde, onlar bu bağlılık ve kullukla lezzet bulurlar. Allahın da onlar hakkındaki ihsan ve nimetleri fazlalaşır.

İnsan ruhundan ayrı olarak peygamberlerdeki yüksek cisimlerin başka bir hayata malik bulunması İlâhî kudrete bağlı bir keyfiyettir ve Sünnet Ehli gözünde bu hakikat sabittir. Peygamberlerin kabirlerindeki hayatı dünya hayatına benzetmeye veya o hayatta ruhun bedene ilişkisini öne sürmeye lüzum görülmez. Bu sureti Allahın kudreti içinde görmek ve bu görüşle itikat etmek doğru olur.

Cisme ait hayatın, bazen, ruh ilişkisinden ayrı bir surette olması ihtimali de yine Sünnet Ehlince kabul edilmiştir. Onlarca ruh, hayat için alelâde sebeplerdendir. Nasıl ki karnımızın doymasında yemek ve suya kanmamızda içecek âdi sebeplerdendir. Allah için âdi sebepler olmaksızın müsebbib ve müessirleri yaratmak, kolaydır. Bunun için, peygamberlerin mübarek cesetleri kabirlerinde iken yüce ruhlarının melek ve melekût âleminde nimetlenmesine ve Allahın iradesi gerektirince kabirlerine dönmesine, İlâhî

kudret noktasından cevaz verilmiştir. Peygamber cesetlerinin de, kabirlerinde ruhu bulunmaksızın hayy olması ve İlâhî iradeyle dilediği yere gidebilmesi, ruhun ise en yüksek makamlarda bulunması, doğru haberlerle tesbit edilmiş maddelerdendir. Yine «âlâ- aliyyin», «refik-i âlâ» gibi yüksek makamların peygamberler ruhuna makarr (bulunulan yer) olması iktiza etmez. Zira ki, o ulvî ruhların bir halden bir hale intikali, bir tenezzühten bir tenezzühe geçmesi gibi mümkündür. Bedenin şanından gayrı ruhun bir şanı olup bedene bağlı olarak «refik-i âlâ» makamında bulunması da caiz görülmüştür. Bedene selâm verilirken ruh kendi yüksek makamından selâmı iade eder. «Kitab-ür Ruh» ve «Kitab-ül-Münceli» de bu esrar ve inceliklere ait açıklamalar vardır. Hattâ bazı velîlerin sınırlı veya sınırsız birçok zuhur ile aynı anda suretlenmesi de mümkün ve vâkidir. Bazen tek bir zuhurun, kâinatı dolduracak kadar büyümesi de vâki ve caiz olmuştur ki, semalar ve dünyalar, Arş ve Kürsi, Allah Sevgilisinin vücutlarıyla dolmuştur. Bu yüzden Allah Resulüne ait kabrin vücuttan hâli olduğu vesvesesi hatıra gelebilirse de onu yenmek ve kovmak lâzımdır. Peygamberlerin cesetleri kabirlerinde sabit ve kararlı haldedir. Bu nokta hadîslerle ispatlıdır.

BELÂLARA SABIR

Allahın belâlarına sabır, hattâ şükretmek gerekir. Allahın birbirinden ağır ve çetin belâları sayısızdır.

Bir misal:

İkiz doğmuş iki kardeş... Arkaları birbirine yapışık... Bu feci vaziyette büyüdüler... Dillerinde, kalblerinde daima şükür...

Biri onlara sordu:

— Şu başınızdaki belâya bakın!.. Şükredecek hal midir bu?...

Yapışık kardeşler cevap verdi:

— Biz Allahın bundan da beter belâları olduğunu bilenlerdeniz! Beterine uğramak korkusu yüzünden şükrederiz.

Çok geçmeden yapışık kardeşlerden biri vefat etti. O zaman öbürü şöyle dedi:

— İşte beterin beteri dediğimiz belâ!... Şimdi bu ölüyü benden kesecek olurlarsa ben de ölürüm. Bırakacak olurlarsa, sırtımda her an çürüyen bir ölüyü taşımam lâzım...

Dileği hak olanların eli kârda (işte) ve gönlü yârda (Allahta) olmak lâzımdır.

FİTNE

Fitnenin şeriat lûgatinde mânası, günahların neticesi olarak gelen musibetlerdir. Bunlar da iki kısımdır: Birisi, zalimin nefsine mahsus olanlar... Öldürme, zina, şarap içme vesaire gibi... Yani İlâhî yasaklardan birinin korunmaması yüzünden şahsa gelen belâ... Musibetlerin en hafifi budur.

Öbürü de bütün topluluğu kuşatan ve cemiyet plânına inen musibetler... Bu gibi, fitnesi çok ve sahası geniş musibetlerin zuhuruna meydan verilmemesi için bir âyet nazil olmuştur ki, meali şöyledir:

«— Kaçınız şu fitnelerden ki, musibeti yalnız kendinize hâs değildir ve kıyamete kadar devamdadır!»

Bu türlü fitnelerden başlıcası, topluluk halinde İlâhî yasaklardan biri çiğnenirken buna şahit olanların engel olmaya iktidarları varken ses çıkarmamaları, iktidarları yokken de kalbden olsun bir nefret ve mukavemet hissi duymamalarından doğar.

Bir başka saiki de, «emr-i bil maruf» denilen yapılması gerekli işleri hafife almak ve dinde caiz olmayan bir şeyi nefse uyarak ve nefsin istediği şekle dökerek caiz göstermeye yeltenmek ve bunu topluma sirayet ettirmektir.

İtikadı bozuk olanlara dalkavukluk etmekle bazen tepkisiz görünmek arasında şu fark vardır ki, dalkavukluk asla caiz değilken tepkisiz görünmek, yerine ve şekline göre haram, mekruh, icabında da farz, vacip ve sünnet olabilir.

Fitnenin en büyüğü toplumun Tevhid Kelimesinden uzaklaştırılmasıdır.

Tevhid Kelimesi müslümanlar arasında, cüz’üleri yekpareleştirici, toplayıcı ve birleştirici tek müessirdir.

Bunu bir misal ile belirtelim:

Toprak, eczası birbirine perçinli olmayan bir nesnedir. Onu su ile yoğururlar, kalıplara dökerler, güneş veya ateşte pişirirler ve kerpiç haline getirirler... İşte böyle, daha evvel cüz’üleri birbirine yapışık olmayan toprak, hararetin tesiriyle nasıl taş kesilirse, Tevhid Kelimesi de, ırk ve mezhep

farklarına bakmaksızın müslümanları birbirine perçinler ve onları tek bir kitle haline getirir.

Taşın kırılması, ufalanması, ezilmesi, un haline getirilmesiyle nasıl öz varlığı ortadan kalkarsa, Tevhid Kelimesinin uzaklaştırılmasıyla da birlik zedelenir ve müslümanlar sürüye döner. Hiçbir rabıta ve iradesi olmayan bir sürü...

Bu halin cezası âhirete ertelenmiş olsa da dünyadaki eseri yalnız meydana getiricisine ait kalmayıp bütün topluluğa yayılır ve dağılır. Zelzeleler, taşkınlar, yangınlar, hastalıklar, kıtlıklar vesaire gibi... Bunların zuhur zamanları İlâhî iradeye aittir.

BİD’AT

Bid’at fitnenin bir koludur. Ancak, üzerinde fitne rüzgârlarının estiği zeminlerde meydana gelir.

Bid’at, şekilleri aslından inhiraf ettirmek ve olmayanı getirmek demektir ki, Saadet devrinde, sahabîler zamanında ve dinin ruhunda yoktu.

Bid’at iki kısımdır ve asıl olan, yani hakikî bid’ati gösteren ikincisidir.

Şöyle:

Adet ve yeni yaşayış şekillerine ait, dinle alâkasız bid’atler... Bunların zuhurunda ve benimsenmesinde korkulu bir nokta, bir sakınca yoktur.

Asıl yasak olan dine bağlı, din şekilleri üzerinde bid’atler... Meselâ teravih namazından başka hiçbir sünnet namazı cemaatle kılınmazken sünnetleri bu şekilde kılmaya kalkışmak... Vesaire vesaire... Benimsenmelerinde mahzur olmayan ve iyilikle kötülüklerini tayin vazifesi akla bırakılmış olan bid’atlere misal de, çatal ve kaşıkla yemek yemek, çorap giymek vesaire... Kâinatın Efendisi sıcak iklim zoruyla sağlık fikri bakımından çorap giymemişlerdir. Muratları sadece sağlık, çorap değil...

(Din ölçü ve şekilleri dışında, umumî hayat icaplarına ait ve dine aykırı olmayan her yenilik, kendi kıymet derecesine göre İslâmca makbul tutulur ve asla kötü mânada bid’at sayılmaz.)

ŞEHADET

Dinî işlerde bid’atlerin türemesi öyle bir fitnedir ki, zararı bütün mahlûkları sarar. Bunlardan biri de cihad ve gazada gevşeklik ve tembelliktir. Burada bir nükte vardır ki, münafıklığın alâmeti olmaya kadar gider. O da şehitlik nimetinden kaçınmak... Şehitlik, İslâmın kuvvet bulması yolunda can vermektir. Her mümin fert, bu yüksek makamı kalb ve zevk yoluyla benimsemeye, istemeye memurdur. Bu sır icabı olarak Resul ve nebîlerin birçoğu, sahabîler ekserisi ve Peygamber evlâdının hepsi şehadeti arzulamış ve o yolda ruhlarını teslim etmişlerdir.

Bir kişinin sebep olduğu fitne dolayısiyle bütün mahlûkların zarar görmesi kaşısında kalblere bir vehim düşebilir. Bu hususta Allah, İlâhî ukubetinin pek şiddetli olduğunu bildiriyor. Çünkü İlâhî rızasına aykırı bir şeyin zuhurunda cezanın nasıl geleceğini takdir, ancak kendi zatına aittir. İlâhî âdet gereğindendir ki, ceza umumî olarak gelir. Sebeb olanlara, başlangıcı dünyada olarak ceza, sebep olmayarak mazur görülecek olanlara da, fitnenin doğuş ve yayılışına mâni olamayarak yalnız kalble karşı durdukları için şehitlik nasip eder.

ZÂHİR – BATIN

Hak, insan kalbindeki gizli şeyleri bilir. Bazen sahibi bile kalbinde gömülü gizli şeyleri bilemez. Bazen melekler bile onları okuyamaz; ancak «âlim» sıfatiyle Allah bilir.

Kalbin bir zâhiri (dış yüzü) bir de bâtını (iç yüzü) vardır. Zahiri de iki kısımdır. Zâhirin zâhiri ve bâtını...

Bâtın da öyle... Onun da bir zâhiri, bir de bâtını var... Bâtının zâhiri ve bâtını halinde... Bâtının bâtınından sonra «ebtan – batından daha bâtın» gelir. Onun da bir zâhiri ve bâtını mevcut... Ondan sonra «fuad» denilen mahrem kalb noktası gelir ki, Allahın nazarına hedeftir.

CENNET - CEHENNEM EHLİ

Cennet ve Cehennem ehli kimlerdir? Cennet ehli şunlardır ki, kalbinin en iç noktasında, Allahın razı olduğu şeyleri sevmek keyfiyeti vardır. Hattâ bu insan fiil ve hareket bakımından düşüncesine aykırı işler yapsa bile...

Böyle kimselerin muhasebesini, Mahşer günü bizzat Allah görür ve öbür insanlarla bu gibilerin arasına perde çeker. Muhasebeden sonra da meleklere bu kullarını cennete koymalarını emreder.

Melekler, Allaha:

— Yârabbi, derler; biz bu kullarında cennetlik olmaya lâyık, iyi bir iş görmedik. Dünyadaki bütün fiil ve hareketleri şeriate aykırıydı. Onlara cenneti ihsan etmendeki hikmet nedir?

Allah cevap verir:

— Meleklerim! Gerçi dedikleriniz doğrudur; lâkin onların kalbinde benim sevgim yer tutmuştu. Beni sevdikleri gibi, sevdiklerimi de sever ve sevmediklerimi sevmezlerdi. Cennetimi bu yüzden ihsan ediyorum.

Cehennem ehli ise bunların aksidir. Kalblerinde İlâhî sevginin zıddı bir kabalık, bir kasvet, bir buğz ve adavet vardır. Hattâ bunlar, zâhirleri bakımından iyi işler ve şeriat ölçüleri çerçevesinde hareket etmiş olsalar bile... Başlangıçta böylelerinin kendilerince de bilinmeyen bir ruhî halleri, ölüm döşeğinde, son nefeslerini verecek zamandan biraz önce birdenbire zuhur eder; ve İlâhî rızaya bağlı amellerden birinin aleyhinde veya Allahın buğzettiği işlerden birinin lehinde bir fikre, yani küfre yol açar ve sahibini ebediyen cehennemlik kılar. (Demek ki, işin başı kalbde...)

Böyle olmakla beraber, Şeriatın zâhirine bağlı amel, insanın dış görünüşünde ve yüzünde bir nuraniyet doğurur, bu nuraniyet zamanla kalbe akseder. Zaten müminin kalbinde nuraniyet bülûğ zamanında kemal halindeyken, sonraları emirlerin yapılmaması ve yasakların yapılması ve bu gidişin devam etmesi neticesinde nuraniyet yavaş yavaş kararmaya başlar. Eğer bu karanlık, amele ait işlerin

bırakılması ve sadece günah fiillere dalınması neticesinde meydana gelmişse, tövbe ve istiğfar ile hemen kalkar ve aslî nuraniyet hali avdet eder; fakat yine bu karanlık, iman, yani itikada ait herhangi bir farzdan şüphe ve onu inkâra varan kalbî bir fiilden doğmuşsa, sonradan dönülmüş olsa bile kalbde bırakacağı zulmetin izale edilebilmesi pek güç olur ve ancak iksîr kuvvetinde bir velî nazariyle kurtuluş gerçekleşebilir.

Zaten peygamberlik hikmetlerinden birisi de, mümin kalblerde bir yumuşaklık, yufkalık meydana getirerek ilâhî sevgiye zemin açmaktır.

İyi ve kötü fiiller, emin olmayan delâletlerdendir. Sahiplerinin cennet veya cehennem ehli olmalarında «huccet – senet» teşkil edemezler... Bu nokta, keşif yoluyla da bilinemez.

KEŞİF – İLİM

Keşif üç kısımdır; birincisi; yüzde doksanı doğru, yüzde onu yanlış olanı... Bu, keşifler arasında en yüksek derece... İkincisi, yüzde ellisinin doğru, yüzde ellisinin yanlış olanı... Bu da orta derece... Üçüncüsü ise yüzde onunun doğru olanıdır ki, bu en aşağı derece...

Böyle olunca bilinmelidir ki, keşfin en yüksek derecesinde bile katiyet yoktur.

Bilmek de üç türlü olur: Biri keşif, öbürü akıl, daha öbürü ilim yoluyla...

Keşfe dayanan ilim, makbul ve muteber kabul edilemez. Akla dayananı ise doğrudan doğruya redde mahkumdur. Zira akıl, herkese göre ayrı ve değişik ve esasında sınırlı ve karışıktır.

Bilmenin yegâne makbul ve muteber olanı ilme dayanan şekli olup bu ilim aklî değil, İlâhîdir. Ancak, kendilerinde ihsan ve tevarüs tarikiyle mevcut olanlar tarafından teslim edilir ve ancak onların talim ettirdikleridir ki, makbul ve muteberdir.

Allah, zatiyle «alîm – ilim sahibi» dir. Mahlukların hepsini, vücut bulmadan, halk âlemi, emir âlemi, ceberrut âlemi, lâhut âlemi ve öbür âlemlerin yaratılmasından evvel, onların bu suretle oluşunu bilmiş ve meleklerine bu suretle oluşları için İlâhî iradesini bildirmiştir. Bu ilim kat'îdir, bu ilim her şeyin zuhur ettiği ve edeceği gibidir. İlâhî ilimde rastgele ibdâ yoktur. Ezelî kudrette, ezelî iradede nasıl olduysa öyle zuhur edecektir. Bu noktaya el uzatmakta kimse hak ve kudret sahibi olamaz.

Ezelî ilim bir kimsenin şekavetine (küfrüne) hükmetmişse, o adam namazına bağlıysa evvelâ onu bırakır, oruç tutuyorsa terkeder, işlerinde ve hareketlerinde Allah tarafından makbul olup olmadığını muhasebe edemez olur. Din büyükleri kendisini aklî ve naklî delillerle ne kadar iknaya çalışsalar kâr etmez. «Sekerat» dedikleri ölüm halindeyse, şâki, kâfir ve mürted olarak geberir, gider.

Ezelî ilim bir kimsenin saadetine (imanına) hükmetmişse o kimsenin gönlünde er-geç bir uyanma olur ve o kimse şeriatin sevdiklerini sevmeye, sevmediklerini de sevmemeye başlar. Kalbi Allahı anmaya istidat ve iştiyak belirtir. Bütün hareketlerinde İlâhî rıza veya gazaba karşı olup olmadığını düşünür. Bu hal de zikrin aynıdır.

Said (saadette, imanda) olanın en küçük alâmeti şudur ki, her zaman ve mekânda, her iş ve harekette gözünün ucu İlâhî hikmete bakar. Böylesinde Allah sevgisi vardır; böyle olmayanlar ise iman kapısından kovulmuş olanlardır.

Allah tarafından kovulmuş olanlar, müstehak oldukları cezayı âhirette çekeceklerse de, benzerlerinin intibaha davet edilmeleri hikmetiyle dünyada da azaba uğratılırlar... Bunlarda, hastalık, elem, keder, buhran gibi fitneler tecelli eder.

MAL

Üçüncü halife Hazret-i Osman'ın şehadetinde, hazinedarı, kalan malları şöylece tesbit etti:

100.500 dinarlık altun
1.000.000 dirhem gümüş
1000 harp atı
1000 harp için köle
1 çiftlik (Bür-i Üreys'te)
1 çiftlik (Hayber'de)
1 çiftlik (Vad-ül-feza'da)

Çiftlikler 200 bin altun kıymetinde... Bu servet, umumî olarak yarım milyon altunun üstündedir.

Zübeyr İbn-il Avvâm Hazretleri'nin malı:

50.000 altun
1000 harp atı
1000 köle

Amr İbn-il-Âs Hazretleri'nin 300.000 altunu vardı. Abdurrahman bin Avf Hazretleri'nin serveti ise hesaba gelmezdi.

Bütün bunlar, Allahın mallarıydı, kendileriyse Allahın eminleri... Servetlerini Allahın emerettiği yerlere harcarlardı. Malları arttıkça şükrederler, azaldıkça sabrederlerdi. Büyüklerin mala karşı bu tavırları, ona kalblerinde yer vermediklerine delildir.

(Abdülhakîm Efendi Hazretleri'nin bu kısa ve basitliği içinde son derece mânalı ifadeleri, İslâm'da mülkiyet ve malikiyet dâvasının anahtarı denilecek kadar kıymetlidir.)

GAZAP ALLAH İÇİN

Büyük din âlimi İmam-ı Gazalî buyuruyor ki «Gazap ilâç kabul etmez!»

Bazı âlimler de «gazabı ancak riyazat giderir» hükmünü vermişlerdir.

İnsanda madem ki sevme, üzülme, ağlama gibi hissi haller vardır, öfke de onlar içindir. Gazabın makbul ve memduh olan şekli, Allah hakkını korumada, müslümanların mal ve kanını muhafazada, evini ve şanını müdafaada gösterilenidir.

Hiddetin dönüp dolaşıp ümmetin iyilerini tuttuğuna ait bir ölçü vardır.

Allah, gazabı ateşten yaratmış, müminin tarlasına dikmiş, hamuruna karıştırmıştır. İnsan bir hırs peşine düşünce gazap ateşi içinde tutuşur. Bu tutuşmadan kan galeyana gelir ve damarlara hararet yayar. Hararet kalbin yukarısına çıkar ve yüze vurur. İnsanın gözlerini, yanaklarını, derisini kızartır, kırmızılaştırır. Eğer gazap edilen adama gücün yettiği sanılırsa manzara budur ve tecelli şekli çehrede kırmızılıktır. Aksi olur, yani gazap edilene galip gelinemeyeceği kanaati hâkim olursa, renk sarıdır. O zaman kan, cildin dış kısmından içeriye hücum eder, cilt kansız kalır ve sararır. Eğer gazap sahibi, muhatabına mukabele edip etmemek arasında tereddüt gösterecek olursa, cilt kâh kırmızılaşır, kâh sararır. Bunlardan anlaşılıyor ki, gazabın yeri, yuvası kalbdir ve kalbin hareket verdiği kanın gazap ateşiyle tutuşması, bütün nefsanî işlerde kötü, Allah ve Hak için olunca da iyidir.

SELÂM, SİZE OLSUN!

Selâm... Müslümanların, gayelerine ve birbirlerine bağlılıklarını mühürleyen bu işaretleşme, bütün incelikleriyle bilinmelidir.

Selâm sünnet, iadesi ise vaciptir.

Kur’ân tilâveti esnasında selâm sünnet değildir; fakat selâm eden olursa iadesi vacip olur. Kur’ân tilâveti kesilir ve selâm iade olunur. Ondan sonra da okumaya devam edilir. Zira tilâvet sünnet, selâmın iadesi ise vacip olduğuna göre, vacip sünnet için bırakılmaz.

HİMMET VE KADER

(Bir mektuptan)

Mektubunuz geldi. İtikadınızdaki şiddet ve kuvveti gösteriyordu. Size bir çocuk lûtfetmesi için Hakka yalvarmamı mübalâğa ile arzulamış, duamı da bir himmet olarak vasıflandırmışsınız. Dua esirgenmedi; defalarla dua ettik. Ama iş himmete gelince, bildirmeliyiz ki, biz himmet ehli değiliz. Farazâ himmet ehli olsaydık, o işin ilâhî ilimde bizim himmetimize bağlanmış olup olmadığına dair bir tezahür olmadıkça yine himmetimizi sarfetmezdik. Şimdiye kadar, isteğinizin bizim himmetimize bağlı bulunduğuna dair bir tezahür vâki olmadı. Zira «basiret – görüş kabiliyetimiz», bid'atler ve nefsaniyetler yüzünden körelmiştir.

«Mübrem» diye vasıflandırılan takdir hükmünün Nebilerin himmetiyle değiştirildiğine itikat caiz değildir. Evliya nerede kaldı?... Nebîler ve velîlerin himmetleriyle değiştirilen kaza ve kader hükümleri, yine ayrı bir kaza ve kader hükmü olarak, değiştirilmeleri onların himmetine bağlanmış olanlardır. Bu hal, himmet sahiplerince bilinsin veya bilinmesin... Mutlak olarak kaza ve kaderin değişmesi muhaldir. Zira takdir olunan bir iş aynen vâki olursa, demek vukuu ilâhî murada uygunmuş... Vâki olmadığı takdirde de vâki olmaması ilâhî murad icabıymış... Böyle anlamak lâzımdır. Çünkü «ibram» yani bir vâkıanın «mübrem – kat'î» olması ancak Yaradıcının hükmünden ibarettir. Vukuu ilâhî kesinleşince bir işde herhangi bir gayret ve himmet ne ifade eder?

— Gavs-ı Âzam'ın (Abdülkaadir Geylâni Hazretleri) mübrem kazayı değiştirdiği rivayet olunuyor. Ne dersiniz?

Sualinize verilecek cevap, böyle bir rivayetin sabit bulunmadığından ibarettir. Sabit olsa bile mutlaka bilmek lâzımdır ki, evliyadan bu gibi haller, sözler ve iddialar, ancak onların «sekr – manevî sarhoşluk» anlarında zuhur eder. Onlar bu hallerinden mazurdurlar. Fakat kendilerini uzaktan şuurlu taklide kalkışanlar mazur olamazlar. Böyle bir keşif olsa bile evliya keşiflerinde bazı galatlar (hatalar) olabilir ve

bu galatlar müçtehidlerin hükümlerindeki bazı isabetsizliklere benzer. İçtihatta hüküm doğru ise sevabı 2, hatalı ise 1’dir ve daima sevap dairesi içindedir. Ama böyledir diye bunların taklidi caiz olamaz; o zaman 1 olan sevap, nâmütenahi olan günaha kadar gidebilir. İçtihat ve evliyaya mahsus keşif hatalarını mümkün görmeyen bir insan, nebî ile velî arasındaki farkı anlayamaz.

ALLAHIN SEVGİLİSİNDEN

Develeri sulardı, koyunları sağardı. Evini süpürürdü. Ayakkabılarının söküklerini dikerdi. Elbiselerini yamardı. Hizmetçileriyle beraber yemek yerdi. Hizmetçi el değirmeninde un öğütürken yardım ederdi. Çarşıdan gereken şeyleri alıp eve getirirken elinde veya eteğinde taşımaktan çekinmezdi.

Bir gün çarşıdan bir şey almış, evine dönerken elinde bulundurduğu yükü Sahabîlerden biri koşup almak ve taşımak istedi. Şu cevabı verdiler:

— İnsan kendi eşyasını taşımakta herkesten ziyade vazife sahibidir.

Fakir ve zengine karşı muamelesi aynıydı. Herkesle el sıkışırdı (İslâmda musafaha denilen el sıkışma her iki tarafın sağ ellerini baş parmaklarından kavrayarak el ayalarını birbirine temas ettirmek şeklinde olanıdır ki, sımsıkı bağlanmaya ve tam samimiyete işarettir)...

Tesadüf edilen her müslümana, küçük ve büyük, beyaz ve siyah, hür ve köle, selâm verirdi. Davet edenlerin evlerine gitmekte alâka gösterirdi. Yoksul ve biçarelere de gitmekten kaçınmazdı. Davetlerde çıkarılan yemekleri hor tutmaz ve ayırd etmezdi. Yemekler hurmanın en aşağısından olsa da tenezzül edip yerdi. Sabah yemeğini akşama, akşamkini sabaha bırakmazdı.

PARÇA PARÇA

Saadet... Bu mefhumun keyfiyeti, Allahın müşahedesi yolunda ilerleyip kişinin kendi varlığına bağlı olmaktan kurtulmasıdır.

Şekavet... Bu mefhumun da keyfiyeti, kişinin kendisine müptelâ olarak Allahı unutmasıdır.

•

Bütün insanların iyilikleri bir kefeye konulsa «Allahın Resulü» kelimesi ağır basar.

•

İki şey vardır ki, iki göz, çıkıncayadek ağlasa hakkının onda birini ödeyemez:

Gençlikten yoksunluk...

Dosttan ayrılık...

•

İmamlardan biri demiştir ki, belli başlı bir huy edinip onunla kırk yaşına basan bir kimse bir daha o huydan ayrılamaz.

•

Beden sıhhati ve iç huzuru içinde uzun ömür tam nimettir. Hazret-i Âişe; «eğer Kadir Gecesini görseydim Allahtan yalnız âfiyet ve af isterdim» demiştir.

•

Büyük tahkikçilere göre, Peygamberler arasındaki zaman ölçüleri:

Hazret-i Âdem – Nuh: 1200

Hazret-i Nuh – İbrahim: 1100

Hazret-i İbrahim – Musa: 575

Hazret-i Musa – Davud: 1179

Hazret-i Davud – İsa: 1365

Hazret-i İsa – Peygamberimiz: 600

İlk ve son peygamberler arası: 6019

•

Bir rahip, Bâyezid Bestâmî Hazretlerine diyor ki:

— Dün gece rüyamda seni domuz şeklinde gördüm.

Ve şu cevabı alıyor:

— Rüyan gerçek ve aynen hakikattir. Benim vücut aynamda kendini görmüşsün!...

ÖLÇÜLER, İNCELİKLER

Erkek için üstünde ipek bulundurmak ve altun takmak haramdır. Kadınlara helâl... Altunun erkeğe haram olmasında azı veya çoğu müsavidir. İpekli gömlek veya elbisenin bir kısmı ipek, öbür kısmı da pamuk ve keten gibi şeyler olursa giyilmesi helâl olur.

•

Ölüye dört şey yapılır: Gasl, telkin, cenaze namazı, defin... İki tip insan yıkanmak ve namazı kılınmak kaydından uzaktır. Kâfirlerle muharebede şehit düşen müslüman ve doğum müddetinden evvel düşen çocuk... Ölü, kıbleye karşı sağ yanı üzerine uzatılır. Mezarın yerden yüksekliği bir karışı geçmeyecek, üstüne bina yapılmayacak, beton ve kireç çekilmeyecektir. Çığlık koparmadan ölüye ağlamakta mahzur yoktur. İhtiyaç ve lüzum olmadıkça iki ölü bir mezara konulamaz.

•

Namazda ilk okunan «Sübhâneke», huzura girişin hitabı olduğuna göre ibadet edici tarafından şuurla söylenmelidir.

Birinci kısım: Seni tenzih ederim; sen benim kıldığım namazın belirttiği liyakatten münezzehsin!... Lütfen ve yardımınla beni muvaffak kıldığın tenzihten de seni tenzih ederim...»

İki:

«Senin adın çok yüksektir.»

Üç:

«Azametin pek yüce ve insan hayalinin üstündedir.»

Dört:

«Seni övebilmek haddimizin üstündedir.»

Beş:

«Senden gayrı ilâh yoktur.»

Bu girişten sonra kıraat (Kur’ândan okuma) başlıyacaktır. Kıraatte, ibadet edici, «mütekellim-i hakikî – asıl kelâm sahibi» Allah namına olarak okur (Namazın en ince sırlarından biri)... O zaman, nefs ve şeytan telkinlerinden tamamiyle uzak kalmış olmak icap eder. Halbuki bu nokta,

onun ve kudretinin üstündedir. Bir şey ki insan kudretini aşar, aynı insan, o şeyi kudreti içinde bulunduran Zat'tan yardım ve vekâlet ister. İşte Eûzü Besmelenin hikmeti... «Şeytanın şerrinden Allaha sığınırım!» ve «Allahın ismiyle başlarım!» Ondan sonra «Fatiha» başlar ve her kelimesiyle ayrı sırlar ve hikmetler belirtir. Melekler bu duaya «âmin!» demeyi beklerler. İmam «âmin!» deyince peşinden melekler de «âmin!» derler. Meleklerin iştirakiyle denilen «âmin!»ler reddilmez. Bizim zaif ve çürük «âmin!»lerimiz de melekler sayesinde makbul olur.

Rukûdaki «azîm» sıfatı yerine secdede «âlâ» sıfatı Allahı yüceltmekte daha mübalâğalıdır.

Mümin her nerede namaz kılsa nebîler ve velîlerin ruhları hazırdır.

HAZRET- ALİ‘NİN
SON ÖĞÜTLERİ

«Oğullarım! Allaha, O’nun huzurunda veya huzuru dışında bağlılık ve haşyetten ayrılmayın! Âhirete yaklaşma ve dünyadan uzaklaşma duygusunu kaybetmeyin! Dünya kayıplarından kedere düşmeyin ve daima hayr işlemeye bakın! Zalime düşmanlık ve mazluma dostluk gösterin! Öfke ve yumuşaklık halinizde daima hak kelimesi üzerinde olun! Genişlik ve darlıkta doğru yoldan sapmayın! Dost ve düşmanınıza adaletle muamele edin! Sevinçli ve gamlı anlarınızda iyi iş ve ölçülere bağlılık şuurunu kaybetmeyin; ve şiddette, mülâyemette, sevinçte, kederde Allahtan razı olun!

Oğullarım!

Bir iş ki, dışı şerli ve kerih görünür, fakat sonu cennettir; siz o fiili işleyin! Bir iş ki, dışı cazibeli ve güzel durur, fakat sonu cehennemdir; siz o fiilden kaçının! Cennet nimetinin aşağısında olan her şey hakir ve kıymetsizdir. Âhiret azabının aşağısında olan her belâ ise âfiyettir.

Oğullarım!

Bir insan kendi nefsinin ayıbını görür ve bilirse başkasının ayıbını göremez ve ondan haberi olmaz. Bir insan Allahın, takdir ve taksimine rıza gösterirse, kayıp ve eksikliklerine esef etmez.

Bir insan nefs ve hırs kılıcını çekip havale edecek olursa, âkıbet, o kılıçla kendi maktul düşer. Mümin kardeşi yuvarlansın diye kuyu kazan, âkıbet o kuyuya kendi düşer. Başkasının yanlışını büyüten kimse, kendi hatasını unutur. Bir kimse rey ve tedbirinde gurura kapılacak olursa, hâtâ ve dalâlete sapmış olur. Başkasının rey ve fikrinden müstağni davrananlar, yani danışmaya yanaşmayanlar zillete düşer. Halka kibir gösterenler neticede hakîr ve zelîl olur. Bir kimse, serseri ve ipsiz kişilerle düşüp kalkar ve kötülük yerine girip çıkarsa iştiraki olmasa bile itham altına girer. İyiler ve ilim sahipleriyle düşüp kalkanlarsa, yücelir ve saygı görür. Mizah ve lâtifeye düşkün olan hafife alınır. Kendi fiilleri, sözleri ve

amelleriyle mağrur olan, nefsi tarafından mağdur olur. Çok söz söyleyen çok hata eder. Hatası çok olanda edep ve hayâ azalır. Edep ve hayâsı az olanda takvâ da fakirleşir. Takvâsı fakirleşenin ise kalbi ölür.

Oğullarım!

Edep mîzandır. İyi ahlâk en iyi arkadaştır. Âfiyet 10 kısımdır ve bunun 9 kısmı, Allahın zikri dışında sadece susmak, sükût etmektir. 1 kısmı ise sefihlerle düşüp kalkmayı bırakmak...

Oğullarım!

Fakirliğin süsü sabır, zenginliğin de şükür... İslâmdan üstün şeref olamaz. Züht ve takvâdan üstün keramet olmadığı gibi... Tövbe ve istiğfardan yüksek şefaatçi yoktur. Vücut âfiyetinden güzel elbise olmadığı gibi...

Hırs ve tamah, yorgunluk ve meşakkatin anahtarıdır.»

●

Bu öğütler, nefs tedbirinde, malda ve ahlâkta, Kitap ve sünnete tam uygun birer ölçü belirtir. Hazret-i Ali bu öğütleri verdikten iki gün sonra aldığı yara yüzünden ruhunu teslim etmiş, cennet âlemine kanat açmıştır.

Nurlu kabirleri, oğullarının emirleriyle gizlenmiştir. Bu sebeple, nerede medfun bulundukları, ihtilâflı bir meseledir. Necef taraflarında olduğu rivayeti vardır.

KABİR ZİYARETİNDE FİKİR

Mümkün mertebe mide boş olarak ve dünya hallerini hatırdan çıkararak, duanın kabulüne ait bir işaret gelinceye kadar o hâl ile beklemek lâzımdır. Manevî işaret kalbte bir sevinç doğmasıdır.

Toprak altında olanların hayattaki halleriyle o andaki vaziyetlerini kıyaslamalıdır. Ölü, bir müddet evvel sağ ve salimdi. Güzeldi, sıhhatteydi, zengindi, debdebeli saraylarda, zevk ve sefâ içinde, etrafında pervane gibi dönen cariyeler ve hizmetçiler arasında hayat sürüyordu. Şimdi ve bir anda malından, mülkünden, dostlarından, ailesinden, cariyelerinden uzaklaştırılmış, vücudu kara toprakta çürümeye terkedilmiştir. O güzel yüzü, uzuvları, böceklerin, kurtların hücumuna hedeftir. Etrafındakiler de, birçok şeyler yapmak için sonsuz emellerin peşinde koşarken hiçbir isteğine eremeden, genç yaşlarında, hiç hatır ve hayale gelmez ân ve mekânlarda ecel ağına düşmüşler ve bütün gayretlerine «son!» diyen büyük fermanı telâkki etmişlerdir. Biriktirdikleri o kıymetli malları, üzerlerine titredikleri aile fertlerini ve bütün sevdiklerini geride bırakarak toprağa düşenler... Kimi koca bir devletin hükümdarı, kimi şanlı bir ordunun başbuğu, kimi yığın yığın malların sahibi, kimi raf raf kitapların âlimi... Hepsi, birbirinin aynı ve tek bir kefenle gömülmüşler, hiçbirine dünyadaki amelinden başka bir şey erişmez olmuştur. Amelinden başka ölüye imdat kudreti, hiçbir kimsede ve hiçbir şeyde yoktur.

Yakınları ve dostları onu bir ân önce gömerek kabir başından ayrılmak telâşı içindedirler. Onunla beraber olamayınca onu yalnız başına bırakıp gidiyorlar...

İSLÂMDA KAZANÇ VE GEÇİM

Kazanç dört yoldandır:

Ziraat, ticaret, sanat, hizmet...

Maişet, yani geçim ise altı yoldan: Ziraat, ticaret, sanat, hizmet, miras ve hibe...

Kazanç, bu dört şekliyle müminlerin üzerine kifaye farzdır. (Kifaye farzı, bir kısım müslümanlar tarafından yerine getirilince öbürlerinden düşen borç...) Fakat İslâm diyarında bu dört türlü iş şekli için yeteri kadar insan bulundurulmazsa, öbür müslümanlardan farz borcu düşmeyeceği için topluluğun günaha düşmesinden korkulur. Onun içindir ki, devlet reisinin böyle beldeler ahalisini, kifaye farzına davet ve ona mecbur etmesi lâzımdır. Ondan sonra da bütün iş bu mükellefiyetlerinin ibadet yerine geçmesi için şuur ve niyetin şart olduğu bilinecektir. İnsanlar, neyi ve ne için yaptıklarını bunların İslâmî emirler manzumesinden olduğunu şuurlaştıracak ve niyete bağlayacaklardır. Niyetsiz, namaz olmadığı gibi hiçbir ibadet şekli ve amel düşünülemez.

HER ŞEYDEN ÖNCE İTİKAT

(GÜNAH – KÜFÜR)

(Bir adam ömrü boyunca bir şarap fıçısı içinde otursa ve yalnız şarapla yaşasa da «bu haramdır, biliyor ve doğruluyorum; ama ne yapayım ki, nefsimi yenemiyor ve ondan vazgeçemiyorum!» dese, hareketi sadece günaha girer de, ömrünce ağzına alkol almamış başka biri «ben içkiyi bünye ve mizacıma uymadığı için içmiyorum; İslâmda yasak olduğu için değil!» dese, onunki günah üstü bir şey, küfür olur. Görülüyor ki, iman öyle bir örümcek ağı ipliği ki, dünyaları assalar kopmaz da, bir püfle gidebilir. Bu bakımdan Yirminci Asrın Büyük Kutbuna ait 101 maddelik bu icmali, daha nice benzerlerinin takdir edileceği kanaatiyle en lüzumlu bir zemin olarak mümin gözler önüne seriyoruz.)

Dinimizin sahabîlerden sonra en büyük insanı, eseri «Allah ve Resulünün kitapları müstesna, en yüksek kitap» kabul edilen İmam-ı Rabbâni hazretleri, itikad arsası tam temizlenmeden ve düzleştirilmeden hiçbir amelin kıymeti olmayacağı hükmünü koymuş olduklarına göre, imanda ilk iş, Allahı hakkıyla tenzih edebilmek ve bu tenzih borcunu kısıtlayıcı fikir ve kelâm fuhşundan kurtulmaktır. Nitekim Kâinatın Efendisi gelinceye kadar hak olan İseviyeti, O'ndan evvel ve sonra bozan hıristiyanlar, hep bu ilâhî tenzihte düştükleri uçurum yüzünden helâka gitmişler, bu küfürleri de, Kâinatın Efendisini tanımamak küfrü üstüne ilave etmişlerdir.

Din ölçüleri ve incelikleri bahsi sonsuzdur. Fakat din dâvasının topyekûn cümle kapısı, Allaha itikadın nasıl ve bu itikadı bozan şeylerin neler olduğunu bilmektir.

Bu bakımdan, küfrü mucip halleri (101) madde halinde belirtiyor ve mümin geçinenlerden haylisinin laübalilik gösterdiği ilk ve en büyük hudut riayetini ortaya koyuyoruz.

KÜFRÜ GEREKTİREN ŞEYLER

1 – Allahın varlığında tereddüt...

2 – Allahın ulûhiyet istihkakına ortak koşmak...

3 – Allahın cisim olduğunu sanmak...

4 – Allahı cisim icaplarından biriyle vasıflandırmak...

5 – Allahı zaman kaydı içine almak...

6 – Allahı mekân kaydı içine almak...

7– Allahın ezeliyetini ve ebediyetini inkâr etmek...

8 – Annesi ve oğlu olduğunu ve doğurmuş bulunduğunu sanmak...

9 – Eksiklik sıfatlarından biriyle vasıflandırmak...

10 – Kemâl sıfatlarından herhangi birini kabul etmemek...

11 – Allahı bölünebilir bir madde halinde, birleşim olarak hayal etmek...

12 – Allahı, bir şeye hülûl etmesi veya birşeyin onda hâl olması fikriyle mütalaa etmek...

13 – Peygamberlerden herhangi birine bir eksiklik isnat etmek...

14 – Peygamberlerden herhangi birini inkâr etmek...

15 – Peygamberlere yalancılık isnadında bulunmak...

16 – Peygamberleri sihirbaz, mecnun, cahil gibi şeylerle vasıflandırmak...

17 – Peygamberlerin Allah ile bir neseb alakası bulunduğunu sanmak veya söylemek...

18 – Peygamberlere günah isnat etmek...

19 – Peygamberlerin fazilet ve kemallerini Allahtan bilmeyip herhangi bir kuldan bilmek...

20 –Peygamberlerin çehre ve vücutlarında, sıhhat ve umumî hallerinde bir kötülük ve illet bulunabileceğini iddia etmek...

21 – Peygamberlere vaatlerinde sadakatsizlik isnadı veya başkalarına iftira edebileceklerini düşünmek...

22 – Peygamber olmayan bir kimseye peygamber demek...

23 – Peygamberlerden herhangi birinin nebîliğini inkâr etmek...

24 – Meleklerin varlığına inanmamak...
25 –Meleklere bir eksiklik ve kötülük isnat etmek...
26 – Meleklerin erkeklik ve dişilik vasıflarında olduklarını sanmak...
28 – Âyetle sabit mucizelerden herhangi biri üzerinde tereddüt etmek...
29 – Kamerin ikiye bölünmesi ve Miraç gibi, tevatürle sabit mucizeleri inkâr etmek...
30 – Allahın kitaplarından birisini tasdik etmemek...
31 – Kur'ân'ın bir âyet veya bir cümle veya bir kelimesini inkâr etmek...
32 – Kur'ân'a küçücük bir eksiklik ve zayıflık dokundurmak...
33 – Kur'ân'ın ölçülerine yanaşmamak veya onlardan şüphe etmek...
34 – Kur'ân'ın hükümlerinden daha faydalı, daha uygun, daha koruyucu, daha adaletli bir şey kabul ve iddia etmek.
35 –Herhangi bir suretle Kur'ân'ı tahkir etmek...
36 – Kur'ân'a Peygamberin öz kelâmıdır gözüyle bakmak...
37 – Kur'ân'ı İslâm büyüklerinden başka türlü tefsir ve tevil etmek...
38 – Kabirde sual ve azabı inkâr etmek...
39 – Haşri inkâr etmek...
40 – Kıyamette her ferdin, aslî vücuduyla meydana geleceğine inanmamak...
41 – Hesap Gününü inkâr...
42 – Sıratı inkâr...
43 – Mizanı inkâr...
44 – Cennet ve cehennemi inkâr...
45 – Cennet nimetlerini ve cehennem azabını inkâr...
46 – Bunların ebedî olmadığına itikat...
47 – Kaderi inkâr...
48 – Kaderin değişebildiğine itikat...
49 – Kâfirlerin cennete girebileceklerine itikat...
50 – Müminlerin ebediyyen cehennemde kalabileceklerine itikat...

51 – Allahın vasıflandırdıklarını eksik veya fazla kabul etmek...

52 – Namaz, oruç gibi ibadet hükümlerinin farz olduğunu red...

53 – Faiz, insan öldürme ve emsali günahları masiyet kabul etmemek...

54 – Allah düşmanlarının hallerini, kılıklarını, edalarını ve unsurlarını, onların dinlerinden hoşnutluk ve küfürlerinden rıza yoluyla taklit etmek...

55 – İslâmiyeti mühimsememek ve hor görmek...

56 – Kâfiri mümin üstünde tutmak...

57 – Haramı helâl bilmek...

58 – Helâli haram bilmek...

59 – İslâmiyetin başlangıcı zamanlarında ayrılık ve aykırılık bulunduğuna hükmetmek...

60 – Sahabîleri münafık, fasık ve kâfir bilmek...

61 – Beyt ehline, beyt ehli olduğu için düşmanlık...

62 – Sahabîleri, sahabî oldukları için sevmemek...

63 – Bir mümine, mümin olduğu için hakaret...

64 – Bir kâfire kâfir olduğu için muhabbet...

65 – İslâmiyetin, din ve dünya saadetine engel olduğunu fikretmek...

66 – Bir mümini küfürle suçlamak ve ona kâfir diye hitap etmek...

67 – İleride küfrü gerektiren bir söz söylemeyi veya iş işlemeyi kurmak...

68 – Küfrü gerektiren birşeyi irade ve ihtiyariyle hatırından geçirmek...

69 – İslâmla istihza belirtici bir söz veya işi, iradesiyle benimsemek...

70 – Bir hâkime, emire, şeyhe ta’zim kasdiyle secde etmek...

(Bu kast olmadan edilen secdeler de şiddetle haramdır. Namazlardan sonra edilen secdeler de haram...)

71 – Sihrin müstakil tesirine inanmak...

72 – Mushafı, yahut bir sahife veya bir âyetini, yahut da Allahın isimlerinden birinin yazılı olduğu kâğıdı pisletmek...

73 – Şeriat ilmine, hadîse, peygamber ve melâike isimlerine ait bir varakayı pisliğe atmak...

74 – Câmileri kasten pisletmek...

75 – Âlemi veya onun bir parçasını kadîm (evveli yok) bilmek...

77 – Kadîm (evveli olmayan)ı «bir»den fazla bilmek...

78 – Allahı hay (diri), kudretli, iradeli, ilim ve kelâm sahibi bilmemek...

79 – Herhangi bir peygamberi yalanlamak...

80 – İmana gelmek isteyenlere Tevhid Kelimesini hemen talim etmemek...

81 – Def ve düdük çalarak veya herhangi bir musiki aletiyle Kur'ân okumak...

82 – «Filân, peygamber de olsa sözüne inanmam!» demek...

83– Peygamberleri filozoflarla bir görmek...

84 – «Kıyametten korkmam!» demek...

85 – Kur'ân'ın veya din öğreticisinin istihza ile taklidini yapmak...

86 – Şarabın haram olmamasını temenni...

87 – Hazret-i Ebu Bekir'in sahabîliğini inkâr... (Hakkında Kur'ân nassı vardır)...

88 – «Namaz kılmam, kılmayacağım!» demek...

89 – Allahı, ulûhiyetine uymaz bir fiil ve işle yorumlamak...

90 – Allahın isimlerinden biriyle alay etmek...

91 – Allahın emir ve yasaklarını alaya almak... «Din âlimlerinin sözleri efsanedir!» demek...

92 – «İslâm dini hurafelerden ibarettir!» demek...

93 – «Asrımız dinsizlik asrıdır!» demek...

94 – Helâl ve haramı tanımamak...

95 – Zaman, ruh veya eflâkin kadîm (evveli yok) olduğuna itikat etmek...

96 – Tenasuha (ruhun kalıp değiştirdiğini vehmeden mezhep) inanmak...

97 – Allahın Sevgilisine siyah renkli demek ve O’nu sıfatlarından gayriyle anmak...

98 – Peygamberlik çalışmakla elde edilir bir makamdır sanmak...

99 – Hıristiyan ve yahudileri mü’min farzetmek...

100 – Kur’ân’ın lâfız ve mânalarını değiştirmek, onu nefsine göre yorumlamak...

101 – Din hükümlerini, akla, mantığa, yahut hikmet ve felsefeye uygundur diye kabul etmek...

ÜÇ KISIM GÜNAH

Günahlar (Allaha karşı işlenen suçlar) üç bölümlüdür: En büyük günahlar, büyük günahlar, küçük günahlar... Hepsinin üstünde ebedî günahı belirten affedilmez suç, biraz önce şekillerini madde madde belirttiğimiz gibi, şirk ve küfürdür.

Şirk, Allaha, kulluk istihkakında veya ilâhî varlıktan gayrını şerik tutmak, yâni ulûhiyet icaplarını ondan başkasına isnat etmek, yahut insanlara ve mahlûklara ait şartlar ve hususiyetleri ona atfetmek; kısacası Allaha ortak koşmaktır.

Küfür, esasta şirk ile bir ise de, şekil bakımından İslâmda katiyetle sabit olan bir şeyde tereddüt, onu kabulden kaçınmak veya inkâr etmektir.

İman «Âmentü»de çerçevelenen esasları öz olarak bilmek, anlamak ve benimsemek olup bu dairenin dışına çıkmamak ve gayrına bağlanmamaktan ibarettir.

Günah en büyüğünden en küçüğüne kadar, Allah dilerse affolunur ve hiçbir suretle ebedî cezayı gerektirmez. Fakat şirk ve küfür asla affolunmaz ve ebedî cezadan kurtulamaz. Bu bahiste küfrün müddet bakımından derecesi de rol oynamaz. Bir anlık küfür, dönülmemiş ve öylece kalınmışsa, ebedî cehennemi gerektirir.

Dil ve hareketlerimize ait ölçüleri sıhhatle tâyin edebilmek ve yanlış istikametlere sapmamak için, şeriat rotasına aykırı işleri tam mânasıyla bilmek lâzımdır. Bunlar da, şirk ve küfürden sonra, günahlardır.

EN BÜYÜK GÜNAHLAR

1 – Sihir, büyü...
2 – Nefse kıymak (intihar)...
3 – Yetim malını yemek...
4 – Riba (faiz) yemek...
5 – Harp safından kaçmak...
6 – Namuslu kadına iftira...
7 – Ana ve baba hakkına tecavüz...
8 – Yalan yemin...
9 – Yalancı şahitlik...
10 – Zina...
11 – Livâta (Homoseksüellik)...
12 – Komşuya eziyet...
13 – Komşunun haremine hıyanet...
14 – Müslümanın ırzına geçmek...
15 – Şahitlikten kaçınmak...
16 – Çekiştiricilik...
17 – Hırsızlık...
18 – Allahın mikrinden (cilve ve imtihanından) emin olmak...
19 – Allahın rahmetinden ümitsiz olmak...
20 – Yolcuyu, ihtiyaç fazlası suyu kullanmaktan alıkoymak...
21 – İdrardan temizlenmemek...
22 – Akraba ve yakınlarının sövülmesine sebep olmak...
23 – Vasiyette müstehakları zarara sokmak...
24 – Ganimet malında adaletsizlik...
25 – Sihri öğretmek...
26 – Sihir yapmayı arzu etmek...
27 – Allah hakkında kötü zanda bulunmak...
28 – Özürsüz, iki namazı birleştirmek...
29 – Şahıslara lânet etmek...
30 – Gazap etmek ve tehdit ile korkutmak...
31 – Beytülharam (Kâbe) içinde şartlara riayetsizlik...
32 – Allah düşmanlarını taklit etmek...

Son derece nazik bir nokta olan taklit bahsi üzerinde biraz durmalıyız:

Allah düşmanlarına mahsus bu düşmanlığın belirticisi olan, giyim, kuşam, bütün eşya ve her türlü tavır, hareket ve ifadeden kaçınmak farzdır. Körü körüne taklit günah çerçevesine girerse de, eğer kâfirlerden rızayı ve onlarla yakınlaşmayı murad ederse küfür olur. Kâfirlere mahsus ve küfürlerini ihtar edici her türlü giyim, kuşam, yemek eşyası ve mekân hususiliği müslümana yasaktır. Bu hususta giyim ve kuşam eşyası olarak, papazların elbiseleri, sâlip ve zünnar (bellerine sardıkları beyaz kordon) gösterilebilir. Şapkaları da aynı şey... Fes Yunan'dan alındı, fakat bu alınış, kavimden alınma şeklindedir ve Allah düşmanlarına mahsus dinî bir remz mahiyetinde değildir. Kavmi taklit, küfrü taklit etmek olmaz. Papazın şapkasını benimsemek ise Hıristiyanlığı taklittir.

Allah düşmanlarına mahsus yemek, domuz eti, mekân hususiliği de kiliseler ve benzeri ibadet yerleri... Müslüman, bunları, küfre meyl ve onu beğenme şeklinde benimserse iman ve İslâm dairesinden çıkmış olur.

Büyük günahları sıralamakta devam edelim:

33 – Riya...

34 – Haksız gazap...

35 – Kıskançlık...

36 – Kibir...

37 – Nifak, ayrılık tohumu ekmek...

38 – Huruç, devlete karşı ayaklanmak...

39 – Halktan kibir ve onu hor görmek sebebiyle uzaklaşmak...

40 – «Mâlâyâni» dedikleri hafifliklere kapılmak...

41 – Fakirlik korkusu çekmek...

42 – Kaderi kötülemek...

43 – Zengini zengin olduğu için yüceltmek...

44 – Fakiri, fakir olduğu için alçaltmak ve alaya almak...

45 – Hırs...

46 – Nefsâni pohpohlanış...

47 – Elâleme göstermek için haram eşya ile süslenmek.
48 – İyiyi kötü, kötüyü iyi gösterici dalkavukluk...
49 – İşlenmiyen işin medhini arzulamak...
50 – Halkın ayıbını arayıp kendi ayıbına bakmamak...
51 – Nimet vericinin iyiliğini unutmak...
52 – Din ve ona bağlı şeylerin gayrı için hamiyet göstermek...
53 – Nimetin şükrünü eda etmemek...
54 – Kaza ve kader hükmüne razı olmamak...
55 – Allahın emir ve haklarını mühümsememek...
56 – İstihza...
57 – Hevâ ve hevesine bağlılık ve o yüzden Haktan uzaklık...
58 – Hile ve hud'a...
59 – Hakta yersiz inat...
60 – Müslümanlar hakkında kötü zan...
61 – Sevilmeyen adamın hak sözünü reddetmek...
62 – Günah ile ferahlamak...
63 – Günahta ısrar...
64 – Yerine getirilmeyen ibadetin nefsine atfından hoşlanmak...
65 – Allahı ve âhireti unutmak...
66 – Haksızlığını göre göre kendi tarafını savunmak...
67 – Allahın rahmetine güvenerek günahtan pervâ etmemek...
68 – Din ilmini dünya menfaatine vesile etmek...
69 – İlmini saklamak...
70 – İlmiyle amel etmemek...
71 – İftihar ve kibir sâikiyle ibadetlerde bulunmak ve boy göstermek...
72 – Din âlimlerini hafife almak...
73 – Allah ve Resulüne, söylemedikleri sözleri isnat etmek...
74 – Kötü bir âdet icat etmek...
75 – Şeriat amelini bırakmak...
76 – Kaderi yalanlamak...

77 – Ahdini yerine getirmemek...
78 – Zalim ve fâsıkı, bu hallerinden sevmek...
79 – Mü’min ve salih kimseleri sevmemek...
80 – Allahın sevmediği kullarla düşüp kalkmak...
81 – Fesad uyandırıcı sözleri yaymak...
82 – Dehre ve zamana sövmek...
83 – İhsan edicilerin nimetlerini övmemek...
84 – Allah Resulünün anılışında «salât ve selâm» getirmemek...
85 – Muhtaçlara rahmet duymayacak kadar kalp kasavetine uğramak...
86 – Başkalarının günahına, her ne şekilde olursa olsun, yardım...
87 – Kötülükleri, halka şerrinden korku verecek dereceye getirmek...
88 – Altun ve gümüş kaplarda yiyip içmek...
89 – Kur’ân’dan bir âyet, bir kelime veya bir harfi unutmak...
90 – Kur’ân’dan kötü emel ve niyetlere yardım istemek...
91 – Vücudunda necasetten çekinmemek...
92 – Abdestin «vacip – şart»larından birini bırakmak...
93 – Guslün vaciplerinden birini bırakmak (diş kuronuyla ve dolgulu dişle gusl abdesti olamayacağı gibi)...

Şimdi bu nokta üzerinde durmamız gerekiyor:

Hanefi mezhebinde (bizim mezhebimizde) gusül abdesti, ağız içinin her uzvuyla yıkanması şartını farz olarak kabul eder. Böyle olunca, su, mutlaka dişlere, dişlerin tabii bünyesine temas edecektir. Dolgu ve kaplama bir zaruret olunca ne yapılacaktır? Hadlerini bilmeden bir nevi müçtehitliğe kalkışan bazı hocalara soracak olursanız diyeceklerdir ki:

— Guslünü alır, dişini ondan sonra doldurtur veya kaplatırsın!... Emir yerine gelmiş olur. Sen de böylece devam edersin!

Peki, bu adam hayatı boyunca bir daha gusül abdesti almak ihtiyacına düşmeyecek midir? Tedaviden önce aldığı

abdest, guslünün her bozuluşunda sürüp gidecek midir? Yeni bir gusül dişe teması şart koştuğuna göre, alacağı abdest gusül yerine geçebilir mi? Zaruret ancak çaresi olmayan hallerde makbuldür; ve esasen diş meselesinde makbul olsaydı bir kerelik gusül teklifine lüzum kalır mıydı?... Müslüman esasen gusülsüz dolaşmayacağı için diş doktoruna tertemiz olarak giderek tedavisini yaptırır ve bu vaziyette her defa rahat rahat guslünü alırdı. Yâni cahil hocaların içtihada yeltenici gülünç fetvalarına lüzum kalmazdı.

Halbuki ilim sahipleri için çare aşikâr. Yalnız bu mevzuda Şafiî mezhebinin hükmüne uymak, bu mezhepte ağız içi yıkaması farz değil, sünnet olduğundan suyun dişe teması zaruretinden kurtulmak; buna mukabil de yine Şafiî mezhebinin abdest bozucu şartları içinde Hanefi mezhebinden farklı noktaları, yâni zorlukları da ilâve ederek, bir imkânın sadece kolayına gitmiş olmakla kalmamak... Bu fark, nikâhı düşen kadın cildine en küçük temasın namaz abdestini bozacağı keyfiyetidir. Halbuki Hanefi şartlarında bu keyfiyet abdesti bozmaz. Buna mukabil kan çıkması Hanefîde abdesti bozar da Şafiîde bozmaz. O halde diş dolgusu veya kaplaması zaruretiyle Şafiî mezhebinden yardım alacak olan her Hanefî, her iki mezhebin de abdest bozucu şartlarını üstüste ekleyerek amel edecek, her iki mezhebi de zorluklarıyla bir arada tatbik kılacak ve mezheplerin yalnız kolaylıklarını birleştirip hiçbirine uymamak gibi bir hâtadan salim kalacaktır.

Bu son derece nazik meseleyi müslümanlar arasında bilenler azdır.

Devam edelim:

94 – Zaruretsiz edep yerlerini açmak...

95 – Peştemalsiz yıkanmak...

96 – Hayz zamanı zevcesine yaklaşmak...

97 – Namazı bırakmak...

98 –Namazı vaktinden önce veya sonra kılmak...

99 –Namazın vaciplerinden birini bırakmak...

100 – Duvarsız «sakaf – dam»larda yatmak...
101 – Yabancı saçla saçlanmak...
102 – Vücuda dövme yaptırmak...
103 – Kadınların hilkat (yaratılış) şeklini değiştirmeleri...
104 – Önüne sütre dikmeksizin açıkta namaz kılmak...
105 – Namazda cemaati terketmek...
106 – Kendisini sevmeyen cemaate imam olmak...
107 – Namazda safları kesmek..
108 – Namazda saf hizasına dikkat etmemek...
109 – İmamdan ileriye geçmek...
110 – Namazda göğe bakmak...
111 – Mezar bulunan yerde namaz kılmak...
112 – Sefere yalnız çıkmak...
113 – Kadının mahremsiz sefere çıkması...
114 – Şeamet (uğursuzluk) vehmiyle seferden kalmak...
115 – Özürsüz Cuma namazını bırakmak...
116 – Bir toplulukta halkanın merkezinde oturmak...
117 – Bülûğa ermiş erkeğin ipek gömlek veya elbise giymesi... (Kadına helâl)
118 –Erkeğin altun yüzük takması... (Kadına helâl)
119 – Erkeğin, konuşma, eda ve giyimde kadına benzemeye çalışması...
120 – Kadının, cildini gösterir elbise giymesi...
121 – Kadının, iki tarafa salınarak yürümesi...
122 – Elbisenin uzun ve yerde sürünücü olması...
123 – Yürürken gurur tavrı takınmak...
124 – Beyaz saç ve sakalı siyaha boyamak...
125 – Yağmurları yıldızların tesirinden bilmek...
126 – Cenazede matem olarak üstünü başını parçalamak...
127 – Matem olarak saç yolmak...
128 – Ölünün uzuvlarını kesmek ve kemiklerini kırmak...
129 – Kabirler üzerine oturmak...
130 – Mescidlere ölü gömmek...
131 – Nazar boncuğu takınmak...
132 – Özürsüz zekâtı bırakmak veya geciktirmek...

133 – Vâdeleri dolmuş borçların ödenmesinin imkânı varken geciktirmek...
134 – Darlık ve imkânsızlık içindeki borçluyu haps ve tazyik etmek...
135 – Bac almak...
136 – Mecbur ve muhtaç değilken dilenmek...
137 – Dilenirken israr etmek...
138 – Muhtaç akrabadan mal esirgemek...
139 – Verdiği sadakayı başa kakmak...
140 – Nankörlük etmek...
141 – Allah için istenilen şeyi vermemek...
142 – Ramazan orucunu özürsüz bozmak...
143 – Kasten bozduğu orucun kazasını geciktirmek...
144 – Kadının, zevcinden izin almaksızın nafile oruç tutması...
145 – Bayramlarda oruç tutmak...
146 – İtikâf adağını yerine getirmemek...
147 – Malı ve bedeni müsait olduğu halde özürsüz haccı geciktirmek...
148 – Hacda zevcesiyle temas...
149 – İhram içinde avcılık...
150 – Kadının zevcinden izinsiz nafile haccı...
151 – Haremde hayvan öldürmek...
152 – Mekke’de günaha niyetlenmek...
153 – Medine ahalisini korkutmak...
154 – Vacip olan kurbanı kesmemek...
155 – Kurban derisini satmak...
156 – Besmelesiz hayvan kesmek...
157 – Sekr verici otları yemek... (Afyon gibi)
158 – Domuz eti yemek...
159 – Hayvanları ateşte yakmak...
160 – Necis (pis) kabul edilen şeyleri yemek...
161 – Hür insanları satmak...
162 – Riba (faiz) işlerinde şeriat hilesine sapmak...
163 – Riba’da şahit olmak...
164 – Riba senedini yazmak...

165 – Riba’ya yardımcı olmak...
166 – Yüksek kârlı alışverişle kazanç sağlamak...
167 – Zaruri maddeler üzerinde ihtikâr...
168 – Hayvan satışlarında yavruyu anasından ayırmak...
169 – Şarap imali için üzüm satmak...
170 – Satılmış mala müşteri çıkmak...
171 – Malı yemin ile satmak...
172 – Alış - verişte düzenbazlık...
173 – Tartı ve ölçülerde haksızlık...
174 – Menfaat sağlamak için borç vermek...
175 – Ödememek niyetiyle borç almak...
176 – Yetim malından sebepsiz tasarruf...
177 – Malının tek meteliğini bile günah yolunda harcamak...
178 – Komşuya eziyet vermek... (Evinin manzarasını örtmek vesaire gibi)
179 – İhtiyaçtan fazla (tekebbür ve gururlanma için) bina yapmak...
180 – Yolları bozmak...
181 – İncelikleri göremeyenleri yoldan çıkarmak... (İrşada ehil olmayanların buna yeltenişleri gibi)
182 – Ortak veya vekiline hıyanet etmek...
183 – Mirasçılardan birine mal üzerinde yalan söylemek...
184 – Yalandan borç ikrarı...
185 – Hastanın borçlarını ikrar etmemesi...
186 – Yalandan nesep ikrarı...
187 – Âriyet malı menfaatin gayrında kullanmak...
188 – Gayrın malını zulüm yoluyla gasbetmek...
189 – Arefe’de, Müzdelife’de, Mina’da bina yapmak...
190 – Ecir’in hakkını iş bittikten sonra geciktirmek...
191 – Mübah eşyayı umumî ve hususî şahıslara yasaklamak...
192 – Umumî geçit yerleri ve caddelerin bir kısmını kiralamak...
193 – Vakıf şartlarına aykırılık...
194 – Lûkata (bulunan eşya) tasarruf etmek...

195 – Emanetlerde, rehinlerde ve her türlü itimat eşyası üzerinde sahiplerine hıyanet etmek...

196 – Zaruret olmaksızın izdivacı terketmek...

197 – Kötüye nazar...

198 – Gıybet... (nefsanî çekiştirme)

199 – Gıybete susmak ve rıza göstermek...

200 – Mekruh lâkaplar...

201 – İkiyüzlülük...

202 – İnsanları hayret ve dehşete düşürmek...

203 – Çocuğun dengi olan izdivaç isteğinden kaçınmak...

204 – Uygunsuz kadını istemek...

205 – Evli kadınları ayartmak...

206 – Neseb ve süt bakımından mahrem olanları nikâhlamak...

207 – Kadının, kocasına ait sırrı yayması...

208 – Erkeğin, zevcesine ait sırrı yayması...

209 – Zevcesiyle temasta tabiî şekil dışında başka yoldan davranmak...

210 – Zevcesiyle yabancı huzurunda temas...

211 – Nikâh hakkını vermemek azmiyle izdivaç...

212 – Birkaç zevceye mâlik kimsenin bunlardan birini öbürlerine tercih etmesi...

213 – Kadının, zevcine ait erkeklik haklarından birine engel olması...

214 – Meşru ve dinî bir sebebe dayalı olmaksızın birbiriyle üç günden fazla dargın kalmak...

215 – Kadının, evinden dışarısı için süslenmiş olarak çıkması...

216 – Kadının, zevcinden izinsiz olarak odasından ayrılması...

218 – Kadının zevcinden boşanma isteğinde bulunması...

219 – Yabancı bir kadın ve erkek arasında tavassut...

220 – Erkeğin, zevcesine yaklaşmayacağına dair yemin etmesi...

221 – Erkeğin, zevcesi hakkında kötü şeyler söylemesi...

222 – Birini zina ve livata ile kötülemek...

223 – Nesebini inkâr...
224 – Nesebine sövmek...
225 – Kendisini bağlı olmadığı bir millete mal etmeğe kalkmak...
226 – Kadının mazur olduğu zamanları beklememek...
227 – Dinî müsaade olmaksızın zevcesinin nafaka ve giyimini esirgemek...
228 – Akraba münasebetini kesmek...
229 – Hür insanları kul olarak kullanmak...
230 – Müslim ve zimmî (İslâm idaresine bağlı vergi veren gayr-ı müslim) masumları öldürmek...
231 – Katli haram olan işlerde yardımcı olmak...
232 – Müslim ve zımmîyi dinî müsaade dışı dövmek...
233 – Müslümana silâh çekmek...
234 – Küfrü gerektirmeyen sihri yapmak...
235 – Kehanette bulunmak...
236– Hadîslerden uğursuzluk hükmü çıkarmak...
237–Yıldızlardan hüküm çıkaranlara inanmak ve bunlara baş vurmak...
238 – Peygamberlerden gayrı gaipten haber verici kimseler olabileceğine ve böyle bir kuvveti nefsine yormak...
239 – Adam kayırmak ve işleri ehil olanlara vermemek, ehil olanları vazifeden uzaklaştırmak...
240 – Hâkimin hükmünde adaletsizlik...
241 – Müslümanı dinine bağlı olmamakla suçlamak...
242 – İlâhî cezanın kaldırılmasına şefaat etmek...
243 – Müslümanın namusunu zedelemek...
244 – Salih olmayan kimselerin salihlik satması...
245 – Âlim olmayan kimselerin âlimlik satması...
246 – Hayvanlarla cinsî temasta bulunmak...
247 – Yol kesmek...
248 – Masumlara taarruz...
249 – Başkasının evine menfez açmak...
250 – Deliklerden ve kapı aralarından başkasının haremini gözetlemek...
251 – Gizli söylenen sözlere kulak vermek...

252 – Sünnet olmayı terketmek...
253 – Cihadı terketmek...
254 – Selâm almayı terketmek...
255 – Emir ölçülerini umursamamak...
256 – İftihar ve taazzum fikriyle, kendisi için ayağa kalkılmasını istemek...
257 – Taûn ve vebâ bulunan memleketten kaçmak...
(Mikrobun keşfedilmemiş bulunduğu devirde bile İslâmî karantina ölçüsü olarak Allah Resulünün mucizelerinden biri...)
258 – Âman verilen gayr-ı müslimi öldürmek...
259 – Müslümanların zevcelerine kötü yol göstermek...
260 – Silâh kullanmayı öğrendikten sonra bırakmak...
261– İslâm dışı andlarla yemin etmek...
262 – Adaklarını yerine getirmemek...
263 – Nefsine emniyeti olmayan kimselerin kadı ve mütevelli olması...
264 – Hükümleri bilmeyen kimsenin hâkim olması...
265 – Rüşvet almak...
266 – Rüşvet vermek... (Hakkı yerine getirmek için verilen para rüşvet değildir)
267 – Rüşvete aracı olmak...
268 – Hâkimlik makamını elde etmek için menfaat göstermek...
269 – Mezmum olan cidal ve çekişmelerde bulunmak...
270 – İşret meclisinde oturmak...
271 – Fâsık olan fakihlerin meclisinde bulunmak...
272 – Kumar...
273 – Menfaatsiz de olsa oyun oynamak...
274 – Keyf ve eğlence belirtici musiki âletlerini dinlemek...
276 – Şiir söylerken raksetmek...
277 – Tövbeyi terk ve tehir etmek...
278 – Medineli ensar ve Mekkeli muhacirlere ağız açmak...
279 – Sahabîlerden herhangi birine düşmanlık...

İYİ AHLÂK

1 – Saduk - ül - lisan... (Kalbiyle beraber sözü doğru) olmak...

2 – Kesîr - ül - hayâ... (Hayâ, utanma duygusu zengin) olmak...

3 – Kesîr - ül - amel... (İyi işleri ifrata kaçmadan bol) olmak...

4 – Kesîr -ül - salâh... (Yarar işleri çok) olmak...

5 – Kalil - ül - Ezâ... (Âleme eziyeti az) olmak...

6 – Kalil -ül – Kelâm... (Faydasız sözleri ve gevezeliği az) olmak

7 – Kalil - ül - fuzul... (İşlerinde lüzumundan ötesi az) olmak...

8 – Kalil - ül - zelel... (Yanlışları az) olmak...

9 – Birrü... (Çok iyilik yapmak...)

10 – Vusul... (Akrabaya mübalâğayla alâka...)

11 – Sabûr... (Sabırlı... Acı şey yutmak mânasına sabır üç kısımdır: Birincisi kötülüklere karşı sabır ve günah yapmamaktan yüreğe düşen acılık ki, en âlâsı budur. İkincisi tâat ve ibadetten gelen zahmet acılığı, üçüncüsü ise dert ve belâlara sabır...)

12 – Vakur... (Vakarlı... Haysiyet korumaya mahsus tavır... Kibre benzese de onun tam zıddı...)

13 – Şekûr... (Nimeti yerinde sarfeden) olmak...

14 – Raziy... (Öz nefsi için şeriate aykırı olmayan herşeye razı) olmak...

15 – Halim... (Hilm sahibi... Yumuşak edalı... Her türlü karşılığa kuvveti varken af ve müsamaha...)

16 – Refik... ((Rıfk sahibi... Tam mânasiyle merhamet...)

17 – Afif... (İffet sahibi... Günahlar ve kötülüklerden temiz) olmak...

18 – Şefik... (Şefkat sahibi... Yine merhamet... Şefkat daha ziyade zahirî, rıfk ise bâtınî merhameti gösterir.)

19 – Lâ-lemmaz... (Kimseyle alay etmeyen ve kimsenin ayıbını ortaya dökmeyen...)

20 – Lâ-sebbâb... (Kimseye ve hiçbir şeye sövmeyen...)

21 – Lâ-nemmân (Fesadı mucip sözleri götürüp getiren) olmamak...
22 – Lâ-acûl... (Aceleci ve telaşçı olmamak...)
23 – Lâ-magtab... (Mübalâğayla gıybet edici) olmamak...
24 – Lâ-hasud... (Allahın kullarına ihsanlarını kıskanmayan) olmak...
25 – Lâ-bahil... (Malda Allah ve kul hakkını esirgemeyen) olmak...
26 – Heşşâş... (Güler lüzlü) olmak...
27 – Beşşâş (Neşeli ve tebessümlü) olmak...
28 – Yahibbi-i billâh... (Allan için seven) olmak...
29 – Yabgiz-i fillâh... (Allah için buğzedici) olmak...
30 – Yerziy-i fillâh (Allah için razı) olmak...
31 – Yagzib-i fillâh (Allah için öfkelenici) olmak...

KÖTÜ AHLÂK

1 – Hırs... (Hususiyle haram malı ihtiyaç ve lüzumundan fazla bir düşkünlükle istemeye zorlayan kötü bâtınî duygu...)

2 – Hased... (Kıskançlık... Allahın kullarına verdiği nimeti, nimet sahibine değil, kendisine yakışır bilip başkasının sahipliğine tahammül edememek... Hased umumiyetle iki şeyde görülür: Malda veya manevî kemalde... Böyle bir hased, sirkenin balı ifsad etmesi gibi, imanı bulandırır, bozar. Hased, iyilikleri, ateşin odunu yemesi gibi kemirir. Usturanın tüyleri kazıması gibi bütün fazilet bitkilerini dibinden traş eder. Peygamber buyruğu: «Hased ve nemmânlık eden bizden değildir!»... Her günahkârda bir hayr zerresi bulunabilir, fakat hased edende hayr yoktur. Hased, Allahın indinde şirke denktir.)

3 – Kibir... (Kendisini büyük bilmek ve dolayısiyle etrafını hor ve hakir görmek... Şu var ki, kendisini büyük bilmek kibir ise de büyük tutmak kibir değil, vakardır ve iyi bir şeydir.)

4 – Gazap... (Hususiyle bâtıl üzerinde nefsini müdafaa öfkesi...)

5 – Ucüp... (Gurur... Kendi vasıflarını, kemalini, ahlâkını, nesebini, makamını üstün bilip daima üstün kalmayı arzulamak...)

6 – Hikd... (Hased duygusuna eş... Allahın nimet verdiklerine düşmanlık...)

7 – Kin...

8 – Buğz... (Muhabbetin aksi... İlâcı, insanın, buğz beslediğine her rast gelişinde ona selâm verip beşaşet göstermektir...)

9 – Adavet... (İlletsiz, sebepsiz, mesnetsiz düşmanlık...)

10 – Hakkı tutmakta lüzumundan fazla ısrar ve inad... (Muhatabını hakka karşı gelmekte tahrik etmemek için gayet ince, İslâmî ahlâk düsturu...)

11 – Cidal... (Haktan başka ve bilhassa nefsanî meselelerde kavga huyu...)

12 – Tevriye... (Hakkı saklamak, gizlemek, belirtmemek... Bazı yerlerde caiz olsa da hâkim huzurunda asla caiz

değildir.)

13 – Gevezelik...

14 – Sebbâb (Söven...) olmak...

15 – Le’ân (Lanet edici...) olmak...

16 – Esrarı fâşetmek...

17 – Hulf-i vaad... (Vaadinde durmamak...)

18 – Emanete hıyanet...

19 – Zem... (Çekiştiricilik...)

20 – Gıybet... (Birini, sırf sevmediğinden, gıyabında küçültmek... Eğer bu fiil nefsanî olmaz ve karşı taraf için intibah teşkil ederse makbuldür.)

21 – Yüze karşı mübalâğalı medh-ü senâ...

22 – Lüzumsuz sualin faydasız cevabını vermek...

İSLÂMDA CEZA

(Bir devirde, Yargıtay üyelerinden, tanınmış bir Adliyeci Efendi Hazretlerine, aşağıdaki 9 soruyu yöneltiyor ve topluca cevabını alıyor.)

Sahibinin diliyle sualler:

1 – İslâmiyette, daha doğrusu İslâm felsefesinde ceza fikri ne suretle doğmuş ve ne suretle telâkki edilmiştir?

2 – Ceza Allahın hakkı mıdır, abdin hakkı mıdır? Bu iki nazariyenin ayrı ayrı sâlikleri var mıdır? Mevcut ise isnat ettikleri noktalar nelerdir? Cezada mücrimi ıslâh fikri de mevcut mudur?

3 – İmamlar arasında ceza vermek hakkı üzerinde münakaşalar cereyan etmiş midir? Bu münakaşaların aslî mevzuu nelerdir?

4 – Hukukî hapis, yani medyunun hapsi ile mücrimin hapsi arasında İslâm hukuku bir fark gözetmiş midir? Bu fark nelerden ibarettir?

5 – İslâm hukukunda ilk hapishane ne zaman başlamıştır?

6 – Kur'an-ı Azimüşşan, ceza vermek hakkından bahsetmekte midir; ve ne gibi ukubetlerden bahsetmektedir?

7 – Şer'îye mahkemelerinin tatbik etmekte bulunduğu had, tazir, takdir gibi cezalardan başka cezalar var mıdır? Ve bunların icra ve infaz tarzları nasıldır?

8 – Cezaların tatbiki ile kim mükelleftir? Yani cezayı veren ve tatbik eden başka makamlar mıdır?

9 – Verilen cezaların infaz tarzı birtakım hususî merasime tâbi midir?

CEVAPLAR

Giriş: Sualler çok derin ve geniş olduğundan cevapların da mevzua uygun olması için delilli, esaslı ve doğru yazılması icap eder. Bu cevabın çok tedbirli ve dikkatli bir şekilde takip edilmesi lâzımdır. Gelip geçmiş bütün âlimlerin, âkillerin, fazılların çok üstünde olan Muhiddin-i Arabî'nin keşfine, tahkikine ve tetkikine göre kâinatın, ulvîsinden

süflîsine ve yaradılışından yok oluşuna kadar yüz yirmi dokuz milyar altı yüz milyon senelik ömrü vardır. Mahlûkatın en kâmil ve en şereflisi olan insanların babası Hazret-i Âdem'in hilkati üzerinden de üç yüz on bin yıl kadar bir zaman geçmiştir.

Tarihlerin dediği gibi Hazret-i Âdem'in zuhuru üzerinden altı, yedi bin sene geçmiş değildir. Bu âlemin kurucusu ve bu mahlûkatın yaratıcısı olan Allah, mevcudatı böyle altı, yedi bin senede halk buyurmamıştır. Bu müddetin her bin senesinde, Kâinatın Hâliki, bir Peygamber, bir kitap ve bir din inzal buyurmuştur. Peygamberlerin her biri, Allahtan aldıkları ahkâmı kullarına tebliğ etmişlerdir. Her peygamberin vefatından sonra diğer bir peygamberin gönderilmesine kadar, o peygamberin ümmetinden en mükemmeli, en âkili, en kâmili ve en âlimi, nebîsinin vârisi olarak vazife görür. İşte bu gibi zevat sayesinde hükümdarlara, meliklere ve hâkimlere lüzum kalmamıştır.

Âlemin kurucusu olan Allah, mükemmel bir surette halk buyurduğu insanların, dünyevî, uhrevî, cismanî ve ruhanî bütün ihtiyaçlarını, berzah âlemine, haşir gününe kadar tatmin edecek şekilde, muhtelif kitaplarla muhtelif Peygamberler göndermiştir. Allah kendi ahkâmını kullarına tebliğ edecek olan Peygamberlerini insanların en mükemmellerinden seçmiştir. Uzun seneler içinde insanlar, peygambersiz, kendi başlarına bırakılmamışlardır.

Allahın kullarına gönderdiği ahkâma şeriat denir. Bu müddetler içinde gelip geçen âlimler, hâkimler ve feylosoflar bütün bilgilerini bu kitaplardan almışlardır. Bu kitapların haricinde herhangi bir menfaat ummak, seraptan su ummak gibi olur.

Peygamberlere nazil olan kitapların Kur'an'dan sonra en mükemmeli ve en mufassalı, Musa Aleyhisselâma inen Tevrat idi. Tevrat bin sûreden müteşekkildi ve her sûrede bin âyet vardı. İnsanlar binlerce sene Tevratla amel etmişlerdir.

Musa Aleyhisselâmdan sonra İsa Aleyhisselâma İncil nazil olmuştur. İncil, insanların muhtaç olduğu bütün ahkâmı içine

almadığından İsevîler bazı hükümleri Tevrattan almaya mecbur olmuşlardır. Yahudi feylesoflarından birisi, hile ve desise kullanarak, İsa Aleyhisselâmın dinine bazı yanlış hükümler karıştırmıştır. İsevîlerin muteber tuttukları dört incil kitabının birçok yerlerinde birbirine zıt ve muhalif hükümler görülüyor ki, bu da İsa dinini nasıl tahrif ettiklerini gösterir.

Eflâtun, Sokrat, Aristo, Calinos, Fisagores, Batlamyos gibi Yunan hükeması, bunlardan evvel ve sonra gelen hakîmler, İskenderiye Medresesi, Roma Hukuku, Berahime, Buda vesair hukukların hepsi tahrif yoluyla, başka bir ifadeyle çalınarak, peygamberlere gönderilen kitaplardan alınmıştır.

Bu devirlerin sonunda, en mükemmel, en mufassal, en müdellel ve hak olan, bütün hükümleri toplayan ve bütün kemalleri birleştirici, bütün faziletleri kavrayıcı ve bütün şeriatleri kuşatıcı, beşer aklının üstünde bir takım sırları ve ölçüleri toplayıcı kitap, Kur’an’dır.

Kur’an, Allah Resûllerinin ekmeli ve mahlûkların efdali olan Peygamberimize nazil olmuştur. Hükümleri, kıyamete kadar bakidir; değişiklik kabul etmez. Kur’an çerçevesinin ve sınırlarının dışında hiçbir menfaat düşünülemez. Kur’an ölçülerinin dışında bir menfaat tasavvuru, bâtıl hayallerin en zavallısıdır. Bütün ilimler, fenler ve sanatlar, esrarını Kur’an çerçevesi içinde bulabilirler. İncilin Tevratı neshetmesi gibi, Kur’an da bütün eski dinleri ve münzel kitapları kaldırmıştır. Ebediyyen yürürlükte ve itibarda olan yalnız Kur’an’dır.

Kur’an’ın yüksek hükümleri iki kısımdır:

İtikadî kısım; yani kalbin tasdikine, rızasına, beğenmesine ve sevmesine müteallik hükümler... Bunlara itikad hükümleri denir ve bunlardan kıl kadar inhiraf sadece küfürdür, ebedî azabı muciptir. Bu cihet kalbin işi olduğundan, kimsenin ona müdahale ve nüfuzuna mahal yoktur.

Bu nevi hükümlerden kıl ucu kadar uzaklaşmak, onlar üzerinde tereddüt ve kararsızlık, onlara karşı inkâr ve istihkar, istihfaf ve istihza, onları sevmemek, beğenmemek, zaman ve mekâna tatbik imkânından mahrum saymak,

ebediyen mahvolmayı gerektirir. Bu suretle en küçük bir tereddüt ve rızasızlık gösterenler tamamen küfre girerler; ve İslâmlık izhar edip Kur'an okusalar, namaz kılsalar, oruç tutsalar, zekât verseler, hacca gitseler de gene kâfir kalırlar.

Kur'ân'ın ikinci kısmı Fıkıh hükümleridir ki, bu da dört kısımdır:

İbadet, Muamele, Nikâh, Ceza...

İbadet kısmına bilcümle ibadetler ve onlara ait şekil ve ölçüler girer. Muamele kısmına bilcümle mala ait ölçüler, helâl ve haram hükümleri, alış veriş şekilleri girer. Nikah kısmına evlenme, ayrılma, nafaka ve bu bahis etrafındaki sair ölçüler girer.

Ceza kısmı; öldürme, yaralama, şeriat emriyle olur.

Suçluya merhamet etmek, onu affetmek asla caiz değildir.

Ancak, katil hâdisesinde iki nevi hukuk vardır. Birisi Allahın yaptığı binayı yıkmak, Allahın hakkı; diğeri de varislerin hakkı. Hükûmet eğer vârislere ölünün diyetini vermek suretiyle kendilerini râzı ederse onların hakları artık sâkıt olur. Bununla beraber Allah hakkı bâkidir. Bu kaidenin menşeini ifade eden Kur'an ölçüsü şudur:

«– Bir kimse bir mü'mini kasten katlederse onun cezası Cehennemdir.»

Bu suretle, yani kast olmayan katilde kısas icap etmez ise cezası yine müebbed veya muvakkat hapistir. Bu dahi büyük bir cürümdür. Cezasını da dövme, sövme, çalma, şarap içme, zina, şenî fiil, iftira, yol kesme, eşkiyalık ve buna benzer suçların dünyevî ukûbeti tâyin eder.

İbadet kısmından başka bu üç bahse son zamanlarda İslâmî Hukuk İlmi adı verilmiştir.

Cezaların infazına asaleten Allah tarafından Peygamberimiz memurdur. Bu noktaya şehadet eden Kur'an hükmünün meâli:

«– Halk arasında hüküm icrasına sizi (Peygamberi) memur ettim. Benim emrime uyarak hüküm verin! Siz bu hususta heva ve hevesinize uymayın!»

Herhangi bir şahıs, birini katil kasdiyle öldürür ve bu fiili de şer’an sabit olursa, o şahsa verilecek ceza ölümdür. Suçlu, kurbanını ne türlü öldürmüşse, kendisi de o şekilde öldürülecektir. Bu fiilin icra ve infazına hükûmet memurdur; ancak onu hükûmet reisi tâyin eder. Bu tâyin ve karar ise gayet muhkem, doğru ve yerinde olacaktır. Bu reyi vermekte hükûmet reisi veya ona vekâleten ehil olan kimseler müstakildir. Kimse bu reylerde ortak olamaz. Cezanın keyfiyet ve kemmiyetini bizzat kendileri tertip ve tâyin ederler.

Cevap: 1) İslâm felsefesi tabiri yanlıştır. Bunun yerine İslâmî ilim ve hikmet demek doğru olur. Zira felsefe tâbiri Eski Yunan’dan gelir ve «hikmet muhibbi» mânasındadır. Hikmet ise sübut demektir ki, her şeyi yerinde bilmektir. Hikmet muhipliği hikmetin sabit olanını bilmek demek olmadığına göre, felsefe tâbiriyle kastedilen, sabit ve muhkem din ölçüsüne uymaz. Felsefe, birinin yanlışı öbürü tarafından çıkarılan bir vehimler, faraziyeler ve tahayüller manzumesidir. Buysa İslâmiyette yoktur. Geçmiş ümmet ve milletlerde yetişen hakîmler, ilimlerini, yine geçmiş nebîlerin Allah tarafından indirilen kitap ve suhuflarından almış, kendi akıllariyle de onlara bir şeyler karıştırarak, iddialarına doğruluk süsü vermişlerdir. Bu nevi bilgilerin yüzde doksanına kadar hatâ ihtimali vardır. İddiacılar, avâmı aldatarak bunları öz malları diye satarlar. Halbuki bilgilerin çekirdeğini teşkil eden yüzde onluk kısımlar, semavî kitaplardan alınmış olanlardır. Doğru ve gerçek olan işte bu kısımlardır.

İslâmiyette her şey hakka, hakikate, selim akla ve doğru öze uygundur. Zira vahye dayanır. Vahy, melekler vasıtasıyla Allah tarafından Resullere bildirilen mutlak hükümlerdir. Elbette ki, selim akla uygundur.

Fakat benim selim akıl dediğim, şu herkesin kullandığı ve ayağa düşürdüğü selim akıl değildir. Gerçek selim akıl asla

yanılmaz, hiç yanlış düşünmez. Pişmanlık ve teessüfü gerektiren kararlardan münezzehtir.

Selim aklın mukabili olan sakîm akıl ise ekseriyetle yanılır, yanlış yapar; ve her kararı sonunda pişmanlık ve keder doğurur.

Bu izahlar, sualinizin ortaya koyduğu meseleler etrafında yardımcı mânaları vermek içindir. Sadece bu izahlara dikkat edilse zaten cevap alınmış olur. Fakat suallerinize, en keskin, aklî ve riyazî delillerle ayrı ayrı cevap vermek isterim:

Ceza fikri değil ceza emri, Allah tarafından indirilen semavî kitapların hepsinde ve apaçık gösterilmiştir. Bu ceza emri, beşerî bir fikrin, bir insanın, bir mahlukun nazariyelerinden doğma bir şey değildir. İlâhî emirdir.

İnsanoğlunun babası olan Âdem Peygamberden beri – 313.000 yıldır– ilâhî emirler her millette, her dinde, her şeriatte ve her muhitte, her çevrede tatbik edilmiş ve bunların hepsi hak, sabit, doğru ve muhkem bilinmiştir. İsyan ediciler Allah tarafından terbiye edilmiş ve inkıraza uğratılmıştır. İlâhî adalet böyledir.

Cevap: 2) Ceza, hem Allahın, hem kulun hakkına şâmildir. Allah hakkı olan cezayı devlet temsil eder, kul haklarından mazlumun korunması ve her insanî hakkın yerine getirilmesi gibi ölçüler de yine devlete aittir. Zira Allah, Peygamberlerine şöyle buyurmuştur: «Ben azîmüşşan olan Allah, hükümlerimin anlatılmasını, bildirilmesini ve yerine getirilmesini size ısmarladım. İnsanlar arasında adaletle hükmedin ve heva ve hevesinize uymayın!»... Böylece bir nazariye değil, ilâhî emirle karşılaşıyoruz. Bunun, insan fikriyle, felsefeyle, münakaşa ve muhakemeyle alâkası yoktur. Tebliğ edicileri peygamberler, bize getiricileri de müçtehidler, müfessirler ve mutasavvıflardır. Bu ölçülerin hikmetini kavramakta beşerî aklın mecali yoktur.

Sorduğunuz ilim adamlarına gelince şimdi bu nevi ilim adamı kalmamıştır. Âlimlerin, dayanakları sadece Allahın kelâmı; ve Allah Resulünün bu kelâmdan nisbet suretiyle

söyledikleri sözler, yani hadîslerdir. Bir de büyük müçtehitlerin bunlardan çıkardıkları mânalar... Bu nevi ilim adamları, birkaç yüz senedir gelmez olmuştur. Onların eserlerini, kitaplarını okuyanlar, sözlerimizin doğruluğunu anlar.

Cezadan murat, sadece ve sadece suçlunun ıslahıdır. Dinin muhafazası ilâhî hukuka ait cihet... Zalimin elinden mazlumu kurtarmak da kul hakkına ait kısım... Cezadan muradın suçluyu ıslah etmek olduğu, birçok âyetle sabittir. Esasen din esaslarından biri de beldelerin imarı ve kulların refahıdır. İmardan gaye, binalar yükseltmek, ziraati yaymak, sınaati genişletmek ve serveti arttırmaktır. Kulları refaha kavuşturmaktan gaye de, onların geçim imkânını zenginleştirmek, maişet vasıtalarını bollandırmak ve her türlü zulümden emin olmalarını sağlamaktır.

Hukuk iki kısımdır: Allah ve kul hakkı... Her kul hakkında bir de Allah hakkı vardır. Peygamberlerin gönderilmesinden murat, işte bu her iki hakkın muhafazasıdır. Onlardan sonra muhafaza vazifesi, ümmetin en faziletli, en ilimli, en kemalli, en adaletli ve en merhametlisi olanlarına düşer. Nebîlerin en büyüğü olan Kâinatın Efendisinden sonra peygamberlik yoktur. Yalnız o nuru veraset vardır.

Peygamberimizin nübüvvet ve risaletleri üç nevidir:

Birincisi İlâhî hükümleri olduğu gibi bildirmek...

Bu vazifeyi zamanlarında 124.000 sahabîye yüzyüze tebliğ buyurmuşlardır ki, bunların hepsi selim akıl sahibi, ilimli, anlayışlı, faziletli, şecaatli, doğru ve fedakâr insanlardı. Bunlara Allahın Sevgilisi emir buyurdu.

– Benden sonra, benden işittiklerinizi, sizden sonra gelenlere bildirin!

Gerçekten her sahabî aldığı emri yerine getirdi. Tâbiler, Tâbilerin Tâbileri ve Üçüncü Asırdaki büyük müçtehitler bu suretle meydana geldi.. Bu insanlar da herkesin anlayabileceği şekilde eserler yazdılar ve İslâmiyeti sımsıkı çerçevelediler.

Peygamberimizin ikinci risalet vazifeleri; İlâhî hükümleri insanlara, tatlı dil ve ince hikmetle kabul ettirmektir.

Üçüncü nübüvvet vazifesi de, aynı ilâhî ölçüleri, anlayışsızlara, nâdanlara ve nasipsizlere doğrudan doğruya tatbik etmek...

Allah Resulünün vefatlarından sonra, bu üç türlü vazifeyi bir arada yerine getirecek insanlar ancak otuz kırk sene yaşayabildiler. Ondan sonra İslâmiyet ve İslâm diyarı o kadar genişledi ki, merkezî nizam bozuldu, fesat ve fitneler çoğaldı ve bu vazifeler taksim edildi.

İslâmiyetin bütün dünyayı kaplar gibi olduğu hengamede, bu üç vazife, birincisi ilim adamlarına, ikincisi evliyaya, üçüncüsü hakîmlere intikal etmek suretiyle bölüşüldü.

Adalet icrasında en salim yol öğüt ve tenbihtir. Bu da âyetlerle sabittir:

«– Halk, gılzat (kabalık) ve şiddetten nefret duyar.»

«– Gılzat ve şiddet gösterirsen etrafındakiler dağılır, seni sevmez olurlar. Sevmek kalkınca da kuvvet ve kudret azalır.»

Cevap: 3) Ceza bahsinde müçtehitler arasında münakaşa yoktur ve olamaz. Zira ceza Allahın emrine bağlıdır. İlahî emirler münakaşa kabul etmez. İmamlar arasındaki ihtilaflara ise münakaşa tabir edilmez. Münakaşa birtakım safsatalar, indî görüşler ve hakka benzer batıllar üzerinde çekişmelerden ibarettir. Dinde böyle bir şey olamaz. İçtihat ihtilâfları ise asla esasta olamaz; ve hepsi ayrı ayrı hak üzerindedir, doğrudur ve sevaptır. Muhalefet, bunları ayrı görenlerin zatî fikrinden ve indî zannından doğar. Meâlde ihtilâf belirtici meseleler, hakikatte ittifakla kabul edilmiştir. Bunları görenin görüşüne ve görüş aynalarının berrak veya buğulu olmasına göre hayâller göze şu, bu türlü görünebilir. Fakat o aslında tek ve mutlaktır. Demek ki, ceza bahsinde müçtehitler esasta tam mânasiyle mutabıktırlar.

Cevap: 4) Borçlunun hapsi, deyn; yani borcundan dolayı değildir. Borcun vadesi geldikten sonra, borçlu, iktidarı olup

da borcunu vermezse, zulmetmiş olur. Zulüm ise cürümdür. Hadîs hükmüne göre, muktedir şahsın borcunu ödememesi zulümdür. Hapis de, işte bu fiilin cezasıdır. Borç vermek, ilahî emir gereğidir. Allah, muhtaçlara «karz-ı hasen»de bulunmayı, borç vermeyi emrediyor. Onun içindir ki, muhtaçlara borç vermemek, açıkça ilahî emre uymamak olur. Borçluyu da, faize mecbur etmek, her türlü zarara sokmaya varır.

Cevap: 5) Hapishane değil, ilk hapis, Âdem Peygamberle başlamıştır. Hapsetmek, hacr, yani yasak etmek mânasına gelir. Allah, birini, insanların kendisiyle düşüp kalkmasından menedince, ona boyun eğer; bütün müminler de, o adama yaklaşmazlar, her türlü ihtilât ve muameleden kaçarlardı. Hal böyle olunca, tabiî olarak, ne duvar, ne hücre, ne de odaya lüzum görülürdü. Allah ne zaman ve ne işde tevkif emrettiyse, mümin suçlu, evinde veya başka bir yerde kendisini hapsetti; ve bu itaat ve inkıyattan dolayı hapishaneye ihtiyaç duyulmadı. Peygamberimiz (salât ve selâm O'na olsun) zamanında Kâab İbn-i Zübeyr bir suç işledi; ve bunun üzerine Kâinatın Efendisi onu ihtilattan menettiler. Kâab, bulunduğu mevkide kaldı. Nâdim ve pişman oldu, affını diledi ve affedildi. Mübarek Peygamber hırkasına da nail oldu. İşte o zamandan beri hapis, din icaplarından olmuştur. Kavimlerin, şahısların, adetlerin, zamanların, mekânların, cürümlerin değişmesiyle birçok hapis tarzı ve hapishaneler çıkmıştır. Emevîler, Abbasîler zamanlarında hapis, evlerde icra edilirdi. Allaha itaat ve inkıyat azaldıkça, cebrî muhafaza tedbirleri çoğaldı ve ayrı hapishaneler bina edildi. İslâmiyette hapis, sadece Allah emriyle tevkiften, hali üzere durdurmaktan ibaretti. Tevkifhaneler Emevî ve Abbasî melikleri devrinde ve onlardan da sonradır. Böyleyken çok eski zamanlarda, İlahî emre istinat etmek şöyle dursun, tamamiyle zulüm emrinde hapishaneler çoktan icat olmuş bulunmaktadır. Bunlar, mücrimlerin değil, mümin ve fazilet sahiplerinin eza ve

işkence yatağı olarak ihdas edilmiştir. Firaunlar, Nemrutlar ve nice ülûhiyet dâvası güden cebbarlar elinde eza ve işkence... Bu nevi hapis bahsimizin dışındadır. Dinî hapis ölçüsünde, Allahın emrinden fazla ve eksik hiçbir şey reva görülemez; ve zulüm, işkence, eza ve cefa düşünülemez.

Cevap: 6) Kur'an'da her nevi ceza ve ukubet, emir ve ferman buyurulmuştur. «Kısasta hayat vardır» mealindeki âyetin belirttiği ceza, birinci derecededir. «Dişe diş, kulağa kulak, buruna burun» vesaire... Bu bakımdan diyet ve uzuv kesilmesi, Kur'anî hükümlerdendir.

İrtidadın da cezası vardır. İrtidat, İslâmiyetten çıkmak demektir. Cezası da dine rücu, yahut idamdır. İlâhî hükümleri inkâr, tezyif, onlar üzerinde tereddüt ve şüphe, onların zaman ve mekân değişikliğiyle değişeceğine kani olmak da irtidada girer.

Yaralamanın ve dövmenin de cezaları vardır. Kur'an sarahatiyle tâyin olunan cezalardan başka cürümler için ölçü de, yine Kur'an'ın emriyle müminlerin başına, reisine ait takdir hakkıdır. Bu noktaya ait âyet meali evvelce gösterilmişti. İşte belli başlı şer'i hadlerden maada hapis ve nefyler, hep bu usul ve esasa göre olmuştur.

Kur'an, her nevi cezayı gösterdiği gibi, her nevi ilim ve muameleden de bahseder. Nikâh, Talâk, Zevc ve zevciyete ait bütün gizli ve açık hükümler... Zina, zina iftirası ve buna benzer haller... Ayrıca her malî muamele... Alış - veriş, faiz, mal gasbı, mal sirkati, ganimet malı, beytülmâl, borç, borçluluk ve alacaklılık, vasiyet, vakıf, veraset, hibe, kabahat, cinayet, katil, cerh, şahitlik ve şartları, kefalet, vekâlet, dâva ve dâva ikamesi, beyyine, huccet, muhakeme edep ve usulü, kâtib-i adlilik ve daha neler neler, tafsilâtiyle Kur'an'ın bir sûresinde çerçevelenmiştir. Kölelik, cariyelik ve bunlara ait hususiyetler, sair fıkhî ölçüler ve her şey... Mecelle, bunların cüz'î bir kısmını içine almıştır.

Bütün Şer'i ve semavî hükümler, 8 ilme girer:

1. Fıkıh,

2. Fıkıh usulü,
3. Kelâm,
4. Kelâm usulü,
5. Hadîs,
6. Hadîs usulü,
7. Tefsir,
8. Bâtın ve ledün ilmi (Tasavvuf)

Tasavvuf, ayrıca 29 ilme bölümlüdür.

Aklî ilimler, faraza semavî kitaplarda çerçevelenmiş olmasaydı, beşerin selim zekâsı bunları bulabilirdi. Heyet, hendese, hesap, riyaziye, kimya, fizik, tıp, teşrih, arz tabakatı, nebatat, hayvanat, madenler, askerlik ve daha aklî ilimlerin niceleri, Kur'an'da çekirdeklenmiştir. Kur'an evvellerin ve sonraların bütün ilimlerini zübdeleştirmiş bulunduğu gibi, alemin hilkatinden zamanın inkırazına kadar bütün hâdiseleri de kuşatmıştır. Bu gibi hallerin bazıları açıkça, bazıları uzak ve yakın delâletlerle, bazıları ima ve işaretlerle, zimmî ve iltizamî tarzda gösterilmiştir. Büyük dünya harblerine ait telmihler de vardır. Kur'an bu cihetten de mucizedir. İnsan, cin, melek, topyekûn birbirine yardımcı olsa, yine onun en kısa âyetine bir misil meydana getiremezler. Gözleri derin ve ruhları geniş olanlar, içlerindeki iman nuruyla Kur'an'ın bâtınındaki namütenâhiliği sezerler, karanlık idrakler ise onun zahirî tercümesine yeltenirler ve dudaklarını bükerler, onu beğenmezler. Eski ve yeni keşif ve âletler ve zaman ve mekanı alt - üst eden asrî vasıtalar hakkında, Kuran'ın bazı yerlerinde telmihler mevcuttur. «Yasin»in bir ayeti, beldeler ve zamanların çok yaklaşacak ve kısalacağını beyan buyurur.

Cevap: 7) Şer'iye mahkemesi tâbiri İslâmiyette yoktur. Mahkeme tâbiri de mevcut değildir. İslâmiyette muhakemeye, «murafaa» denir. Bu da, Şeriat hükümlerinin infazına memur zatın sûri ve Şeriatin manevî huzurunda cereyan eder. Bütün cezalar Şer'an malûm olduğuna göre

aynen icra ve infaz olunur. Ceza malûm olunca, infaz da ona bağlıdır.

Cevap: 8) Cezayı tertip ve tâyin, din esaslarını tesbit edenlercedir ki, müçtehitlerdir. Tatbik eden ise, müminlerin reisi veya kendisine niyabeten tâyin ettiği Kaadî, yani hâkimdir. Bu makamlar, Şeriat, yani din mihrakında birleşir ve hiçbir ayrılık ifade etmez. Hâkimin her ilimde bilgili, ahlâklı, Allaha bağlı, şefkatli ve merhametli olması şarttır.

Cevap: 9) İnfaz, merasime bağlı değildir. Ancak ibret nümunesi olmak ve hâkimin adaletini ve hükmün doğruluğunu göstermek için bazı cezaların teşhiri lâzımdır.

Son söz şudur ki, mahlûkları yokluk perdesinden vücut meydanına çıkaran, Allahtır. Halkeden o, terbiye eden o, kemale erdiren o, rızkı veren o, hayat bağışlayan odur. Böylece mahlûkların şahsî ve umumî her şeyleri onundur. Mutlak hükûmet onundur, mutlak hâkim odur. Hiçbir mahlûkun, onun hükmünde ortaklığı yoktur.

VAHDET-İ VÜCUT
(VARLIKTA BİRLİK)

VAHDET-İ VÜCUT'A ANAHTAR

Varlık birliğine inanan Allah ehlinin sözlerinden şu anlaşılıyor: Vücud bir'dir; o da Allah'ın vücudu... Allah'ın vücudundan başka hiçbir şeyin vücudu yoktur. Eşyânın çokluğunda görünen her şey, varlığını tek "zât"tan alır. Şüphe yoktur ki, Allah, bu kâinatın ne kadar zerresi varsa, hepsine kendi varlığını ve birliğini nakşetti. Onun içindir ki, kâinatın topyekûn zerreleri, O Zât'ın varlık ve birliğine kesin bir delâletle işaret eder. Zannedilmesin ki, kâinatın bu zerrelerinden birisi başlıbaşına vardır veyahut hepsi birden hakikî varlık olarak mevcuttur. Bu eşyanın hiçbiri yokken, O, bir olan "zât" vardı. Var olan, işte o "zât"tır ve ondan başka mevcut yoktur. Âlem denilen mahlûklar da o "zât"a ait birlik ve varlığın işaretleridir.

Eşya ve hâdiselerin çokluğunda, bütün kâinat, bir ânda var görünür; sonra yine aynı ân içinde yok olur. Varlık'la yokluk arasında öyle müthiş bir değişme hızı var ki, bu sürat, bize her şeyi var gösterir. Aradaki yokluk hissedilemez. Zira her ân, yokluğun peşini varlık, varlığın peşini de yokluk takip edince, uzun bir müddet, her şeyde varlığın sürekli olduğu sanılır. Her ân ve lâhzada, varlık ve yokluktan biri gelip biri gittiği için, ne gelenin geldiği, ne de gidenin gittiği anlaşılır. Var sanılan her şeyin aslı yok olduğundan, İlâhi nurdan bir kıvılcım olan iğreti varlığı yine yokluk takip eder; böylece görünürde varlık, bir ışık ve bir sel gibi akar gider veya bir kıvılcım dairesi halinde döner, durur. İşte bütün Âlem, hakikî varlık kıvılcımlarının dairesi içinde bir hayal gölgesinden ibarettir.

Biri var ki, başında da, sonunda da, varolan O'dur; O'ndan başka var yoktur. Bu dünya " bir varmış bir yokmuş" meâlindedir. Yani ezellerin ezelinde bir zât vardı; ondan başka hiçbir şey yoktu. O zâtın bilgisinde, bu âlemin böyle olacağı vardı. Kendi vücudunun ışığı ile, o zât, bu âlemi var

eyledi; bütün mevcutları, varlık çehresiyle apaçık ortaya çıkardı ve görünür kıldı. Yani o zât, yine her ânda bütün mevcutları varlıkla yokluk arasında gezdirir, varlıkla yokluk arasında sanatını gösterir. Ezellerin ezelinde yok olan yine yoktur; isterse var gibi görünsün... Ezellerin ezelinde var olan zât, herşeyi kucaklayıcı ve kendisinde helâk edici mânâsiyle, var olandır. Var ve bir olan O'dur. O, birliğiyle ve sınırsız kudretiyle herşeye kâdirdir. O kudretinin yetkinliğiyle kendi zılli vücûdunu (varlığının gölgesini) sana ve bana ve âlemin her zerresine verdi. Bu sayede sen ve ben, "senlik" ve "benlik"le seçilip birbirimizden ayrılıyor ve farklı oluyoruz. Derinden derine kavrayabilmek lâzımdır ki, biz, böylece, hayalî vücut taayyünüyle (belirişiyle) başka başka görünüşler sahibi olmuş bulunuyoruz. Allah bu türlü, ezelî istidadımıza göre herbirimize, kendisine doğru, yol gösterdi.

"Herşeye yaratılışını verdi, sonra doğru yolu gösterdi" meâlindeki İlâhi ifade, bu sırra işarettir. Evet; herbirimize, ezelî istidadımız gereğince, Allah, hidayet verip, kendi vücut nuruyla kurtuluş nurunu bahşetti. Bu yüzden, "mutlak hikmet ve münezzeh adaleti" temsil eden kaderden, herbirimiz için hoşnut ve razı olmak icap etti.

Bu mesele, bir akıl ve şuur işi değil, bir zevk ve vicdan işidir. Bu meseleyi sadece zevk ve vicdan işi olarak bildikten sonra, kendi varlığına itimat eden ve senlik, benlik dairesinde Hakk'ın varlığından başka bir varlığın olduğu düşüncesine sahip olarak, hakikî varlık fikrinden uzak, o varlığın tahsiline çalışan, boş yere zahmete girmiş olur. Böyle bir telâkkinin sonu, her işde felâket ve nedamet, sonunda da ateşi hak etmektir. Kendi öz varlığını görüp ona itimat edenin hali yamandır. Fakat, kendimizden o gölge varlığı nefyederek, silip yok ederek; varı ve varlığı sahibine verecek, teslimiyet yoluna girecek, yokluğa bürünecek ve bu hâl içinde huzura kavuşacak olursak, Hakk'ın varlığı öyle tecelli eder ki, o varlık tükenmez, genişliğinin nihayeti bulunmaz ve hudutsuzluğunun idrakî olmaz. Bu öyle bir vahdet meydanıdır ki, onda işin çokluğunun zahmeti

duyulmaz. Mademki kendi varlığımızı görmedikçe bize hiçbir zahmet yoktur, o halde, Hakk’ın mutlak varlığı sayesinde rahat ve huzur içinde bâki yaşarız. İşte bundandır ki, tevhid mertebelerine tam bir dikkatle riayeti tenbih etmek, vazgeçilmez bir ihtiyaçtır.

FİİLLERİN TEVHİDİ (BİRLİĞİ)

Fiilerin tevhidi, (bir) halinde tecellisi yoluna düşmüş olan ârif tevhitçiler için, insandan, melekten, hayvandan, vesaireden çıkan fiilleri vecd ve zevk ölçüsüyle Hakk'ın fiili bilip, ilim ve irfan zâviyesinden vücut mertebelerini korumak ve mutlaka Şeriat ölçülerini gözetmek lazımdır.

Marifet yolcusu muvahhit, her şeyden evvel hakikatlere ârif olmalıdır.

Hakikatler, İlahî ve kevnî olmak üzere iki kısımdır. İlâhi hakikatler, Allah'ın isimlerinde tecellî eder. Meselâ "Rahman" ve " Rezzak" gibi adların isimlendirdiği, tek ve mutlak hakikat olduğu halde, bunlardan herbirinin delaleti, mefhum yönünden, öbürünün delâletine uymaz. Zât bakımından aynı olsalar da, akıl nazarında farklı hakikatleri ifade ederler. Ârif olan, bunların ayrıldıkları ve birleştikleri noktaları bilip her iki ciheti koruyarak Şeriatı gözetendir.

Kevnî hakikatler, yani yaratılmışlar sahasının hakikatleri de eşyanın isimlerinde tecellî eder. İnsan, melek, hayvan ve cin gibi isimlerin sahipleri, yani "vâhidiyet" mertebesinde; (ki, bu mertebeye "taayyun-i evvel: ilk beliriş", "âlem-i ceberût" ve "hakikat-i Muhammediye" de denir.) o dereceden inip de herbiri kendi mertebesinde taayyün edince, varlık halini alınca başka başka olur. Kevnî hakikatlerden herbirinin taayyün etmiş olanları, bu taayyün içinde, aklen ve hissen sabit ve gerçekleşmiş olurlar.

Şühûd ehlinin ârifleri, bütün İlâhî ve kevnî hakikatlerde, tek ve mutlak hakikati müşahade edip bütün fiil ve sıfatları ona nispet ederlerse de, herbirinin akıl nazarında farklı olduğunu ve his nazarında taayyün ettiğini gözden kaçırmaz ve işte bu farklılık ve taayyün yönünden vücut mertebelerini muhafaza ederler. Ayan ve keşf veyahut keşfe iman suretiyle bu vahdete inananlardan yanlışlık zuhuru tasavvur edilemez. Yanlışlık ve galat tasavvuru, ancak, inkarcılar hakkında caizdir. Aynı zamanda da "Vahdet-i Vücûd" fikrine sahip olanların, kelimeler ve ibarelerle muratlarını belirtmelerinde hata ihtimali vardır. Zira onlar bu nevi

hakikatlerle tam ülfet sahibi olmadıklarından, meselenin inceliğine zihin yoluyla erişemezler; ve nazik mânâlarda kullanılan lâfızları da bilmedikleri için, incelikleri mecazî kelimelerle ifadeye kalkarlar; neticede muhabbet galebe edince, artık tabirlere de riayet kâbil olmaz ve böylece yanlışlıklara yol açılır.

Bu yüzdendir ki, son derece nazik ve hassas, insanı uçuruma yuvarlayacak derecede tehlikeli olan bu bahiste, “Vahdet-i Vücud”un ifadesinde, lisan ve kalemi hatadan muhafaza etmeğe pek ziyade ihtimam ve itina göstermek icabeder. Ve mutlaka bilmek gerekir ki, “Vahdet-i Vücud “ meselesinde, sırf kelimeler ve tabirlerle bir şey çerçevelemek ve tespit etmek, kat’iyen mümkün değildir. Büyükler, ancak, pek uzun sözler sonunda bazı işaretlerle bu işi, ehline ifâde edebilmişlerdir.

Bunun içindir ki:

–Hakikat tek; taayyünlerse, birçoktur.”

Buyurulmuştur. İşte bütün sır, bu nokta üzerinde kümeleniyor.

Tahkik ehlinin irfan nazarına, birçok şekiller ve benzerlikler altında görünen tek bir hakikattir. Zât’da değil, taayyünlerdeki çokluktur ki, namütenahî görünür. İlâhî isimlerden “Kâdir, Âlim, Hâlik, Râzık” gibi isimler, mefhum yönünden başka başka olmalarına rağmen, hakikatte delâlet ettikleri Zât bakımından birdirler. İlâhî isimlerin mânâlarındaki bu ihtilaf, akıl cephesinden muhtaç bulunulan, zarurî bir kesret (çokluk) dolayısiyledir. Onların hakikatin aynı ve aslı bakımından, aralarında hiçbir kesret yoktur. Her ismin suretinde görünen birbirine benzeyen müteakip tecellîler, hakikatte birdir. Böyleyken, taayyünler perdesinde hakikatte bir olan tecellîler pek çoktur. Tahkik ehlinin ârifleri nazarında “Vahdet-i Vücud” u idrak, ancak görünen kesretin zımnında ve bâtınında sabit olur. Ve böylece onlara mutlak varlık mertebeleri zuhur eder. Bu noktada bazı büyüklerin kurdukları aklî mimariyi biraz tetkik etmek lazımdır.

“Vahdet-i Vücud” bahsinde derin nüfuzu ve mazbut sistemi olan büyükler arasında, evvela, vücudun vahdetinde ve mertebelerinde ihtilaf vâki olmuştur.

Hak vücudunun en aşağı iki mertebesi kabul edilmiştir: Birinci mertebe, zât mertebesidir ki, onda sıfat tasavvur olunamaz. Tâ ki, birbirlerine mukabil ve muhalif olsun... Bu mertebeye “Zât”, “Ehadiyet”, “Lâhut âlemi”, “Taayyünsüz âlem”, “Hüviyetin gaybı” da derler. Ancak zevk vasıtasiyle hissedilir. Hiçbir bakımdan ölçüye, ibareye ve kaleme sığmaz.

İkinci mertebe, zât ile beraber bütün sıfatların yeridir. İşte o sıfatlar, birbirine karşı ve muhalif görünür. Bu mertebeye de “Hazret-i Vâhidiyet” denir. Ve bu mertebenin iki yüzü vardır: Bâtınî ve zahirî yüzler... Bâtınî yüze, “Hazret-i Ulûhuyet; zâhirî yüze de “Hazret-i Rububiyet” ismi verilir.

Ayrıca, vücut mertebelerinin zuhuru, üç, beş, yedi ve daha ziyade olarak kitaplarda yazılıdır. Büyük Gavs Abdülkadir (Geylânî) Hazretleri’nin torunları Şeyh Abdülkerim Hazretleri, teliflerinden “vücut mertebeleri”ne tahsis ettiği risâlede, varlık için kırk mertebe beyan etmiş ve sonunda şöyle demişlerdir:

“– Vücut mertebeleri sayısız ve sonsuzdur.”

Vücudun vahdeti, yani varlığın birliği, mertebelerin sıhhatiyle malum olur. Mertebeleri bilmek, vücuddaki vahdeti zevk etmeğe, zevk yoluyla hissetmeğe bağlıdır ve bu zevk, Allah aşkının bir semeresidir. Varlık mertebeleri, “Bir” olan varlığın, itibar ve cihet vecihleridir. Güneşin ışığı, güneşin kendisinden ayrı bir varlık olmadığı gibi, bu vecihler de “bir” ve “mutlak” varlıktan ayrı birer varlık değildir.

“Her ne yana dönseler, Allah’ın vechini bulurlar” meâlindeki İlâhi ifade bu makama işarettir.

İşte bu, “bir” olan varlığın mertebelerine erişenlerden ilimce kuvvetli olanlar, üç kısımda toplanırlar:

1- İzmihlâl ehli...

Bunlar, bir olan varlıktan gayri kendilerinde vücut vehmettiklerinden, o mevhum vücudu yok etmeğe, izmihlâle

götürmeğe çalışırlar.

2- İn’idam ve fenâ **ehli...**

Bunlar, kendilerinde vehmettikleri vücudun izmihlâl ve fenâsını baskı altında tutup, tekrar zuhura gelmemesine gayret sarfederler.

Birbirinin kademesinden ibaret olan bu iki sınıf, mutlak varlığın vecihlerini ve doğru mertebelerini tam mânâsıyle bilmediklerinden, kendilerini zihnen ve ruhen “muzmahil-izmihlâle ermiş” veya “mün’adim - yok olmuş” ve fâni kılmak kaydına düşmüş olduklarından, pek çoğu gizli şirkten kurtulabilmiş değillerdir. Bunlar, bir olan varlığın vecihlerini, O bir olan varlıktan başka vehmederler ki, bu vehimle gizli şirke düşerler.

3- Mutlak vücudun vecihlerini doğru bilenler ve ona göre kendilerini teslim edenler...

Bu üstün zümrenin bilgisinde, bütün eşya bir ve mutlak vücudun vecihlerindendir. “Nereye dönseler, Allah’ın vechini bulurlar” meâlindeki âyet, bunu ima eder. Bu halde insanda bulunan cehil ve bilgisizlik vecihleri bile, bir olan varlığın vecihlerinden bir vecihtir. Birinci ve ikinci sınıfı teşkil edenler, bu cehil ve bilgisizlik vechini, giderilmesi ve yok edilmesi gerekli bir vecih kabul edip, cehil perdesinin izalesini, giderilmesini isterler ki, böylece o bir olan varlık, ilimle tecellî edici olsun. Her ne kadar, bu cehil ve bilgisizlik vecihleri, hususi bir vecih olarak taayyün etmekte, bir ve mutlak varlığa aykırı görünüyorsa da, hakikatte, o mutlak varlığın dışında, ondan ayrı bir varlığa sahip değildir. İşte onu, bir ve mutlak varlıktan ayrı bir varlık görenler, bu bakımdan gizli şirkten tamamiyle çıkamamışlardır.

Bilinmesi lazımdır ki, bütün yasaklar, bir ve mutlak varlığın vecihleri olduğundan, cehil vechinin de zuhuruna sebeptirler. Cehil vechidir ki, “gayreti- ayrılığı” arttırıyor. Bu itibarla, cehil ve gayriyet, bir ve mutlak varlığın “kâhir” vechidir. Dolayısiyle, Şer’i emirler de, O bir olan varlığın ilim vechidir ki, o da “gaybiyet” vechini arttırıyor. Bu itibarla da

ilim, ilmin sebepleri ve gaybiyet, bir ve mutlak varlığın lutuf, afv ve mağfiret vechidir. Birincisi cezayı, ikincisi de mükâfatı gerektirir.

Sâliklere bu makamda lazım olan, cehil veya ilim vecihlerinden hangisinde olduklarını bilmektir. Cehil vechinde iseler, vaziyetleri zulmanî mi, nurâni midir? Eğer ilim vechinde bulunuyorlarsa, bu tecelli, fiilî, sıfatî veya zâtî midir? Bilinecek ve araştırılacak noktalar bunlardır.

Bu takdirde, meydana beş mertebe çıkıyor:

1- Cehil vechinin zulmanî mertebesi...

2- Cehil vechinin nuranî mertebesi...

3- İlim vechinin fiilî mertebesi...

4- İlim vechinin sıfatî mertebesi...

5- İlim vechinin zatî mertebesi...

Bir de altıncı bir mertebe vardır ki, bütün vecihleri, vâhit olan vücutta toplayarak hepsini aynı “vâhid - bir”den bilip, hiçbir şeyi ondan ayrı görmemektir. İşte Cem’ mertebesi budur. Sonuncu ve yedinci mertebe ise, hakikati, Cem’ mertebesi içinden gördükten sonra, tekrar farka varıp, ne tefrik ile Cem’e, ne de Cem’ ile tefrike mâni olmıyacak bir anlayışa yükselmektir. Bu da “ Cem ‘ül- Cem” mertebesi... Ayrıca bu mertebeye “ fark-ı sâni: ikinci fark “ ve “ fark ba’del- Cem - Cem’den sonraki fark” da derler.

İlkin, bu mertebeleri tefrik edip, vahit olan vücuda aykırı bilmeye “ fark” dendiği gibi...

İşte gerçek ârif, kâmil ve mürşit odur ki, fark makamını, Cem’ makamiyle birleştirmiş ve iç âleminde, cismi, “farketme” ve ruhu da “ cemetme” makamındadır. Böyle bir şahıs, kısa akıllara ve eksik nefslere, İlâhî kemallerden haber verip, onları irşada ehliyetli ve selâhiyetli olandır.

Cehlin hususiyetlerinden biri, vâhit olan vücudun, “vahdetini- birliğini” çokluk âleminde görmektir ki, bu görünen eşyanın çokluğu sebebiyle, böylesi cehlin sahibi “hakikî malum” dan mahrum ve mahçup kalır. (Böylesi cehilden Allah’a sığınırım!)

İlim sahibi ise, görünen eşyanın kesretinde “vahdet-i vücudu” ispat eder.

İç âlemine “ayniyet” tecellî eden, ilim ve tevhid ehlidir. Bu makamda âlim veya câhil olduğunu bilmen gerekirse, söylediklerine ve hayal ettiklerine itibar etme. Yani, sözlerindeki güzelliklere ve hayalinde güzel ve çirkin gördüğün şeylere nazar etme. İçindeki tecellî, “gayriyet” ile ise, bütün kitapları ezberleyip yutmuş olsan, hakikatte âlim değilsin. Eğer “ayniyet” ile ise, ümmî de olsan hakikatte âlimsin, Rabbânî âlim... Sen, “Rabbim, ilmimi arttır!” duâsını hiç dilinden düşürme.

Bâtınî tecellîler, kalp aynanda “nefs-i nâtıka”na yansıyan ve keşf olunan mânâ suretleridir ki, henüz zihinde düşünmeye ve lisan ile dışta ifadeye geçmeden evvel, onlara bakmalısın, ayniyet ile mi, gayriyet ile mi tecellîdedir? Gayriyet ile tecellîde ise, nefsine (ruhuna) aykırı ve Hakk’ın gayrı görünür. Ondan, sana gayriyet hasıl olduğundan, kesret ve fitneye düşer, “vahdet-i vücud” zevkini bulamazsın. Eğer ayniyet ile tecellîde ise, nefsine (ruhuna) aykırı gelmez ve Hakk’ın gayrı görünmez. Ondan sana saffet ve muhabbet hasıl olur ki, bu muhabbet sebebiyle, kesret ve vahşetten kurtulup “vahdet-i vücud” zevkine erersin. Artık bütün sır ve ilimler sana keşfolur.

İçindeki tecellî, gayriyet ile olan kimse vâhid olan vücudun vahdetini, yani birliğini bu tecellî içinde tasdik etse, cehil sebepleriyle vasıflı olduğundan, zındıklığa düşmesinden korkulur. Zira cehil sebepleri varken, “vahdet-i vücud”dan bahsetmek, büyük tehlikedir.

Yine içinde gayriyet ile tecellî bulunan kimse, bu halde iken, “varlık birdir, birden fazla değildir” şeklinde “ vahdet-i vücud”u ifade edip tasdik eder ve ilim sebepleriyle vasıflı olarak, devamlı marifetullah yolunda terakkide görünürse, ümit edilir ki, böylesi kimse, gizli şirkten kurtulmuş olarak tevhid ehli ve “vahdet-i vücud” sırrına ermişlerden olur.

Daha önce ifade edildiği gibi, muzmahil ve mün’adim olarak, zan ve vehim sahipleridir ki, bunlar gizli şirkten

tamamiyle kurtulabilmiş değillerdir.

Allah, talibi olan kimsenin, iç âleminde ayniyet ile tecellî olmuş olsa, Hak'ın fiilleri ona hak görünür; yani, her gördüğünü Hakk'ın fiili bilir. Öyle ki, kendi içindeki tecellîler ve topyekun eşyayı zahiri ve bâtınî, zevkî ve vicdanî olarak Allah'ın fiillerinden bilir ve onlarda Hakk'ı müşahade eder. İşte bu mertebeye " tevhid-i ef'âl- fiillerin birliği" derler.

Bu mertebeye varan sâlik, ayniyet ile tecellî içinde, bâtınını çokça zikirle lâtifleştirir ve bu letâfetin kemaliyle kesif cisimlerin hasselerini idrakten âciz kalırsa, yani sıfatların mânâ denizine gaşy olup dalsa ve o anda Hakk'ı ancak ilimle bilmiş olsa, O'nun nuruyla "tevhîd-i sıfat- sıfatların birliği" mertebesine ermiş olur. Bundan sonra, o sâlikin bâtın cephesi, ayniyette daha ziyade lâtif olup, bu letâfetin kemâliyle öyle bir gayeye ulaşır ki, onun zahir hasseleri, idrâkten ve aklı da kendi dâiresine girenleri bilmekten geri kalır. İşte sâlik, bu halde zevk ve vicdanında Hakk'ı Hak ile bulsa, "tevhîd-i zât'a- Zât birliğine" ermiş olur.

Bilinmesi gerekir ki, nefsânî ve şeytanî hatıralar, düşünceler zulmânî cehil mertebesinde; melekî hatıralar da nurânî cehil mertebesindedir. Kalbî hatıralar, "fiillerin tevhidi" ve Hakkanî hatıralar da " sıfatların tevhîdi" mertebesindedir. "Zât tevhîdi"nde hiç bir hatıra ve düşünce bulunmaz.

Selâm hidayette olana!...

VAHDET-İ VÜCUD'A GİRİŞ

Vücut, her kemâl ve hayrın menbaıdır. Adem, yani yokluk da her noksan ve şerrin kaynağı... Vücut, mutlak mânâsıyla yalnız Allah için sabit; adem de "mümkün"ü ifade eden "Masivâ- Mahluklar âlemi"ne mahsus bir nasip olduğundan, bütün hayr ve kemâl, Hakk'a, bütün şer ve noksan da "mümkün"e aittir. "Mümkün"e vücut isnat etmek, hayr ve kemâli ona tahsis eylemek, hakikatte onu Allah'a ortak saymak olur. Keza "mümkün"ü Allah'ın aynı; sıfatlar ve fiilleri de Allah'ın sıfat ve fiillerinin aynı sanmak, en büyük edep hatasıdır ve Allah'ın isimleri ve sıfatlarında ilhada (küfür) gitmektir.

Zahir âlimleri, "mümkün"e vücut isnat etmişler, mümkünün varlığını mutlak vücudun fertlerinden saymışlardır. Nihayet, Allah'ın vücudu için "evlâ ve alem - en evvel ve en önce" demişlerdir. Bu mânâ bile, vücuttan doğan kemâller ve faziletler babında "mümkün"ün Allah'a ortaklığını gerektirir ki, tamamiyle yanlıştır. "Allah, bütün bunlardan münezzeh ve yücelmiştir."

"Kibriya benim dış giysim, azamet de iç..." meâlindeki bir Hadîs-i Kutsî'de bu inceliğe, namütenahi derin bir edâ ile temas edilmiştir. Eğer zâhir âlimleri bu inceliği tanısalardı, hiçbir suretle "mümkün için vücut aramazlardı; Allah'a mahsus hayr ve kemâli, yalnız sahibinde görürlerdi.

(Ey Rabbimiz, eğer unutur ve yanılırsak bizi azarlama!)

Tasavvuf ehli ve bilhassa bunların son nesilleri yine "mümkün"ü "vacip"in aynı bilmişler ve onun sıfat ve fiillerini, Allahın sıfat ve fiilleriyle bir tutmuşlardır. Bu zatlar, vücut şirkinden münezzeh ve ikilikten uzak kalmışlarsa da mevcut olmayana vücut biçerler ve noksanı kemâl kabul ederler.

Derler ki:

"Hiçbir şeyde şer ve noksan, zâti değildir; nisbî ve izafîdir. Nasıl ki, zehir dışarıdan insana nisbetle şerdir, hayatı yok eder; fakat bizzat vücudunda zehir taşıyan canlılar için devadır, hayata yardımcıdır. Bunların, bu işde uydukları şey,

keşf ve müşahedeleridir ki, kendilerine gösterildiği kadarına varabilmişlerdir. (Allah'ım, bize hakkı hak gösterip uymayı ve bâtılı da bâtıl gösterip ondan sakınmayı nasibet!) Son derece girift olan bu meselede, önce, son devir tasavvuf ehlinin kendisine uydukları Şeyh-i Ekber Muhyiddin Arabî'nin Şeriat'ın zahirine aykırı görünen mezhebini beyan edip, daha sonra "Müceddid-i Elf-i Sânî-İkinci bin yılının yenileyicisi" Ahmed Farûkî-i Serhendî (İmam Rabbânî) Hazretlerinin Şeriat'a uygun olan açık keşf ve sahih ilhamını yazmak gerektir. Ki, böylece, iki mezhep arasındaki fark, tam mânasıyla görünsün ve "vahdet-i vücût" gibi en ince ve mühim mesele üzerindeki ana görüşler birbirine karışmasın.

VAHDET-İ VÜCÛT

Şeyh-i Ekber ve bağlıları diyorlar ki:

“-İsimler ve sıfatlar, birbirinin aynı olduğu gibi, Allah’ın Zâtının da aynıdırlar. Meselâ ilim ve kudret, hem zatın, hem de birbirinin aynıdır. O makamda, sayı ve çokluk, isim ve resim olmayıp, herhangi bir farklılık ve belirlilik de yoktur. Bütün isimler, sıfatlar, oluşlar ve itibarlar; Allah’ın ilminde icmâlî ve tafsilî olarak birbirlerinden ayrılmış ve belirlilik kazanmışlardır.

Bu iddianın sahipleri, icmalî temayüze, yani bütün bu isimler, sıfatlar, oluşlar ve itibarların icmalî olarak birbirlerinden ayrılıp belirlilik kazanmasına “taayyün-i evvel”, tafsilî temayüze de “taayyün-i sâni” ismini verirler. Yani birinci ve ikinci belirişler... Birinci belirişe “vahdet” adını verip, onu peygamberin hakikati olarak tanırlar. İkinci belirişe ise, “vâhidiyet” deyip, onu da öbür “mümkün”lerin hakikati itibar ederler. “Mümkün”lere ait bütün bu hakikatleri “ayân-ı sâbite” mefhumu içinde toplarlar.

Bu iki ilmî belirişi (vahdet ve vâhidiyet), vaciplik mertebesinde görür ve derler ki:

“-Bu ayân, dış vücuttan hiçbir koku almamıştır. Dış âlemde mücerred ehâdiyetten başka hiçbir mevcut yoktur. Olan, vücudun aksedişinden ve varlığın hayalî zuhurundan başka şey değildir. Tıpkı, bir kimsenin aynaya yansıyan vücudu ve hayalî zuhuru gibi... İşte aynadaki o akis için, hayâlî olmaktan başka bir varlık sâbit değildir. Zira aynaya herhangi bir vücut hulûl etmiş değildir. Aynanın yüzünde herhangi bir nakış yoktur. O nakış hayaldedir, fakat aynanın yüzünde sanılır. İşte vehim ve hayalle idrak olunan bu nakış, Allah’ın öyle bir sanatıdır ki, onunla yakîn hasıl oluyor ve artık hayâl kalksa da o kalkmıyor. Ahirette tahakkuk edecek ebedî sevap ve azap da işte, bunun üzerine terettüp ediyor.”

“Allah’ın o sanatı ki, herşeyi mükemmelliğe ve yakîne erdirdi” meâlindeki İlâhi ifade buna işarettir.

Onlara göre, dış âlemde görünen bu çokluk üç kısımdır; Ruhî, misâlî ve cismanî taayyünler, belirişler ki, cismanî

belirişler bu görünen âleme, şahadet âlemine taallûk eder. İşte bu üç belirişe “taayyunât-ı hâriciyye- hâricî belirişler” derler ve bu taayyünleri “imkân - olabilirlik” mertebesinde isbat ederler.

Yine onlar, nüzûl mertebeleri olan “tenezzülât-ı hamseye - beş tenezzül mertebesine”, “hazarât-ı hams” derler. Zira, ilimde ve dış âlemde Allah’ın varlığından ve Zât’ının aynı olan isim ve sıfatlarından gayrı hiçbir şeyi sabit ve var görmezler. Yine ilmî sûreti de, sûreti olduğu şeyin bir benzeri ve misâli kabul etmez, onun aynı bilirler. Tıpkı bunun gibi, varlığın zahir aynasında görünen “ayân-ı sâbite”nin aksetmiş sûretini, o ayânın “aynı” tasavvur ederler; benzeri olduğunu kabul etmezler. Nihayet bu hal içinde, çaresiz “İttihad - birlik” hükmüne varmışlar ve “herşey O’dur!” demişlerdir.

İşte “Vahdet-i Vücût” gibi en nazik bir dâvada, Şeyh-i Ekber’in mezhebi, hülâsa olarak budur. Şeyh bu ilmi, velâliğin son mertebesine ve son gelenine mahsus kabul edip “Fusûs-ül-Hikem” adlı eserinde der ki:

“-Nebîliğin son mertebesi ve son geleni, bu ilmi, velîliğin son mertebesinden ve son geleninden alır!”

Bazı “Fusûs” tefsircileri, bu mânânın yorumunda çok zorlanmışlardır.

Hâsılı, Şeyh’ten evvel gelen tasavvuf ehlinden hiçbir fert, bu ilim ve sırra ait dudaklarını açmamış ve bu meseleyi, bu lisan ve bu üslûpla anlatan olmamıştır. Vakıâ, mânevî sarhoşluk ânlarında, onlardan tevhit ve ittihada dair sözler zuhur edip “ene’l-Hak” ve “sübhanî” gibi sözler zuhur etmişse de, Allah’la kul arasındaki ittihat şeklini bu tarzda beyan ve izah eden görülmemiş ve bu suretle tevhidin kaynağı onlara kapalı kalmıştır. Şeyh, bu tâifenin ilk senedini ve son vesikasını teşkil etmiştir. Bununla beraber, bu meselede pek çok incelikler gizli kalmış ve en girift esrâr düğümleri çözülememiştir.

Nihayet “İmam-ı Rabbânî” Hazretleri zuhur buyurmuşlar; ve hakkında ciltler dolusu yazıldığı ve neşredildiği halde, en

ince noktaları ve esrar düğümleri gizli kalan bu çetrefil dâvayı, tâ kökünden halletmeğe muvaffak olmuşlardır. Bu derecede azîm bir dâvayı hal ve fasletmek, ancak “İmam-ı Rabbanî” çapında bir büyüğe nasip olmuştur.

Bir âyet meâli:

“Hakkı, Allah söyler ve doğru yola o erdirir.”

İMAM-I RABBANÎ HAZRETLERİ'NE GÖRE VAHDET-İ VÜCÛT:

Hak ehlinin görüşüyle, Allah'ın sekiz sıfattan ibaret olan subûti sıfatları, hariçte mevcut olduğundan, Zât'ından keyfiyetsiz bir temeyyüzle ayrıdırlar. Belki, Zât mertebesinde bile keyfiyetsiz bir temeyyüz sâbittir.

"Şüphesiz O, keyfiyeti meçhul bir büyüklükle büyüktür. "

Bizim anlayış ve idrâkimizin kavrayabildiği temeyyüz ise, Zât mertebesinden uzaktır. Zira, o mertebede "bütünü" cüzlere bölmenin, tasavvuru kabil değildir. Tahlil ve terkip, haliyet ve mahalliyet, Allah'ı idrak bahsinde muhaldir. O Zât, "mümkün varlık" için mevzubahs olan bütün sıfat ve ârazlardan münezzehtir. "Hiç bir şey O'nun gibi değildir." Ne zâtta, ne sıfatta, ve ne fiilde... Bu nasılsız temeyyüz ve keyfiyetsiz büyüklük meydanda iken, İlâhî isim ve sıfatlar, yine de Allah için ilmin gizli derinliklerinde bir tafsil ve temeyyüz hasıl etmiş ve O'ndan akisler vermiştir. Her mümeyyiz isim ve sıfatın, "adem-yokluk" mertebesinde de bir mukabili ve zıddı vardır. Meselâ ilim sıfatının adem mertebesinde mukabili ve zıddı ilmin yokluğudur ki, ona "cehil" denir. Kudret sıfatının da karşılığı kudretsizliktir ki, ona da "acz" denir. Diğerleri de bu kıyasa göre... İşte bu mukabil adem tecellîleri de Allah'ın vâcip ilminde tafsil ve temeyyüz kazanmışlar; O'nun isim ve sıfatlarının mukabil görüntüleri olup onların akislerinin zuhur mertebeleri olmuşlardır.

İşte İmam-ı Rabbanî Hazretlerine göre, bu adem mertebeleri, Allah'a ait isim ve sıfatların akisleri ve "mümkün varlıklar"ın hakikatleridir. Şu kadar ki, bu adem mertebeleri, asıl mahiyetlerin usûl ve maddeleri gibidir; ve o akislere bu maddeler hulûl etmiştir. Binaenaleyh, "mümkün varlıklar"ın hakikatleri, Şeyh Muhyiddin-i Arabî'ye göre, ilim mertebesinde temeyyüz eden isim ve sıfatların kendisi iken; İmam Rabbaniye göre, isim ve sıfatların akisleriyle beraber, onların zıdları olan adem mertebeleridir ki, bu adem görüntüleri de yine ilim dairesinde meydana gelmiş ve

birbirleriyle karışmıştır. Allah murad ettiği anda, o birbirine karışmış olan mahiyetlerden birisi ancak “Mutlak Varlık”tan bir ışık olan “vücud-ı zıllî - gölge varlık” ile vasıflı olarak dış âlemde bir varlık kazanır. İşte bu katışık mahiyetler üzerine “Mutlak Varlık”tan gelen bir ışık, bütün bu harici eserlerin kaynağı olmuştur. Demek ki “mümkün varlık”, bütün sıfatlar gibi, “Mutlak Varlık”tan ve onun tâbi’ kemâllerinden bir ışıktır. Meselâ; “mümkün ilim”, Allah’ın “vacip ilmi”nden bir ışık bir gölgedir ki, kendi mukabilinde akseder olmuştur. “Mümkün kudret” de bir gölgedir ki, mukabili olan “acz”de aksetmiştir. Bu şekilde: “mümkün varlık”da, mutlak ve vâcip varlıktan bir gölgedir ki, kendi mukabili olan “adem - yokluk” mertebesinde aksedici olmuştur.

Şimdi, İmam-ı Rabbanî’ye göre, bir şeyin gölgesi, o şeyin aynı değildir; belki bir benzeri, o şeyin bir misâlidir ki, onu, aslı üzerine hamletmek yanlıştır. Dolayısiyle, İmam-ı Rabbanî nazarında “mümkün”, “vâcib”in aynı olamaz. Zira, “mümkün”ün hakikati adem (yokluk)dir. Yine onun hakikati, İlâhî isim ve sıfatlardan bir akistir ki, o yoklukta belirmiştir. Netice olarak, mümkünün hakikati, Allah’a ait isim ve sıfatların bir benzeri ve misâlidir, aynı değildir.

Doğru olan, “herşey O’dur” hükmü değil; “herşey O’ndandır” ölçüsüdür. Zira, “mümkün”ün zâti vasfı adem (yokluk)dir ki, eksikliğin, şerliliğin ve kötülüğün kaynağıdır. Kemâl cinsinden “mümkün âlem”de var görünen herşey, -gerek vücûd, gerekse onun tâbi’leri olsun- bütünüyle o mutlak ve vacip varlık’tan hasıl olmuş ve onun Zâtî kemâllerinden bir ışık olarak yansımıştır.

Bütün noksan ve kusurlardan münezzeh olan Hak, topyekûn göklerin ve yeryüzünün nûrudur. O’ndan gayrı herşey zulmettir ki, bundan da adem (yokluk)in keyfiyeti mâlûm olmuştur.

Hâsılı, âlem, Şeyh-i Ekber’e göre, isimler ve sıfatlardan ibarettir ki, ilim dairesinde temeyyüz etmiş ve bu görünen varlık aynasında, yani dış varlıkta zuhur etmiş, meydana çıkmıştır. İmam-ı Rabbanî nazarında ise, âlem, “adem -

yokluk” mertebelerden ibarettir ki, İlâhî isimler ve sıfatlar, ilim dairesinden o yokluk mertebelerine aksetmiş ve dış plânda Allah’ın var kılmasıyla, o akis ve yokluk mertebelerinden “vücûd-ı zillî” ile, yani gölge varlıklar halinde mevcut olmuşlardır. Dolayısiyle, âlemde habâset ve kötülük, zâtî ve cibillî olarak ortaya çıkmış, bütün hayır ve kemâl de Allah’ın Zâtına âit olmuş oldu.

“İyilikten sana her ne gelirse, Allah’tan; kötülükten de sana her ne gelirse, nefsindendir.” meâlindeki İlâhî ifade, işte bu marifeti teyid edicidir.

Bu tahkikten anlaşıldı ve malûm oldu ki, âlem, hariçte aslî ve hattâ zâtî bir vücutla mevcuttur ve fakat bu “hariç” de vücut ve sıfatlar gibi o haricin gölgesidir. Âlem için, “Allah’ın aynıdır” demek kabil değildir. Zira, aralarında haricî bir ayrılık ve aykırılık vardır. Tıpkı, bir kimsenin gölgesi, mecazî olarak, o kimsenin aynı ve zâtıdır, demek, doğru olmadığı gibi...

Bir suâl:

“–Şeyh-i Ekber ve taraftarları da âlemi Hakk’ın gölgesi bilirler. Öyle ise, İmam-ı Rabbanî Hazretlerinin yolundan farkı nedir?”

Cevap:

“-Onlar, o gölgenin varlığını vehimden ayrı kabul etmezler ve onun için haricî vücuttan bir koku mümkün görmezler. Zıllı (gölgeyi), aslı üzerine haml edip - etmemenin ölçüsü, zıllın haricî vücutta isbat edilip - edilmemesidir. Onlar, zıll için bir haricî vücut ispat etmediler ve zıllı (gölgeyi) aslı üzerine hamlettiler.

İmam-ı Rabbanî’ye gelince; O, zıllın, haricî vücudu olduğunu, yani gölge varlığın, dış varlık âleminde mevcut olduğunu kabul eder ve asla zıllı, aslına hamletmez.

Zıllî varlıktan aslî varlığı nefyetmekte ve gölge varlığı isbatta her ikisi de müşterek ve müttefik olmakla birlikte, İmam-ı Rabbanî, zıllî vücudu hariçte isbat eder, Şeyh-i Ekber ve taraftarları ise, onu vehimde tahayyül ederler ve hariçte “mücerret ehâdiyet”ten gayrı, hiçbir şeyi mevcut kabul

etmezler. Yine, sünnet ve cemaat ehlinin görüşleri olarak da hariçte vücutları sabit olan sübûti sıfatlardan yalnızca, “ilm”in vücudunu isbat ederler ve onun dışındakilerin haricî vücutlarını sabit görmezler.

Zahir âlimleri, her iki görüşün de dışında kalmayı tercih etmişlerdir. Bu meselede, hak, ölçüyü hiç bir noktasından aşmayarak her tarafın hakkını vermiş olan İmam-ı Rabbani’ye nasib olmuştur. Eğer onlar da o zıllî varlığı hariçte bulsalardı, âlemin haricî varlığını inkâr etmez, vehm ve hayalle kalmazlardı. Yine İlâhi sıfatların harici vücudunu da inkar etmezlerdi. Eğer zahir âlimleri de bu sırra erselerdi, asla “mümkün varlık”ta aslî varlığı isbata kalkmazlar ve zıllî vücut görüşünü müdafaa ederlerdi.

İmam-ı Rabbanî’nin bazı mektuplarında (“mümkün”e “vücut” demek, hakikat yoluyladır, mecazî değil) şeklinde yazmış olmaları, bu tahkike aykırı değildir. Zira “mümkün”ün hariçte zıllî vücutla mevcut olması, hakikat yoluyladır; yoksa onların zannettikleri gibi vehim ve hayal yoluyla değildir.

Bir suâl:

–Fütûhât-ı Mekkiyye’nin sahibi Şeyh-i Ekber, “âyân-i sâbite”ye vücudla adem, yani varlıkla yokluk arasında berzahlar, diyor. Bu görüşe göre “adem-yokluk”, mümkün hakikatlere girmiş oluyor. Böyle olunca yukarıdaki tahkikle Şeyh-i Ekber’in bu sözü arasında ne fark vardır?”

Cevap:

“-Onun “berzah” demesi, şu itibarladır: İlmî sûretlerin iki yüzü vardır. Bir yüzü, varlık yönünedir ve ilmî sübût vasıtasiyledir. Diğer yüzü de yokluk tarafınadır ve haricî yokluk vasıtasiyledir. Zira ona göre, ayân, haricî vücut kokusunu hiç duymamıştır. Yine, o tahkikte görülen “adem-yokluk” fikri, mümkün hakikattir ki, aynı şekilde bazı büyüklerin ifade ve ibarelerinde de “mümkün”e, “adem-yokluk” denmiştir. Ondan muratları, haricî yokluktur; yoksa yukarıda tahkik olunan “adem” değildir.

Allah, ilimde, temeyyüz edip yokluk mertebelerinin aynalarına yansıyan ve mümkün varlıkların menşei olan

bütün isim ve sıfatların verâsında, verâsının da verâsındadır. Allah'ın âleme hiçbir vecihle münasebeti yoktur.

Bir âyet meâli:

"-Şüphesiz ki Allah, bütün âlemlerden ganidir."

İmâm-ı Rabbânî Hazretleri'nin bu mesele hakkındaki son sözleri aynen budur:

"-Allah'ı âlemle birleşmiş ve âlemin aynı bilmek, bu fakire ziyade girân geliyor."

ZİKRE DAİR

(Bir Mektupdan)

Hak, sizi, bizi, hepimizi gerçek olgunlukla hidayete erdirsin!

Zikir ve zikrin tesirinden sual etmiş bulunuyorsunuz:

Biraderim; zikir ve zikrin tesiri öyle derin bir denizdir ki, kimse onun dibine ulaşabilmiş değildir.

Zikir öyle bir dalgalı deryadır ki, bütün âlemler onun bir dalgacığından bile haberli değildir.

Zikir öyle bir okyanustur ki, kuşatılmasından bütün âlemler acizdir.

Zikir nihayetsiz bir kâinattır ki, sonuna kimse varamamıştır.

Zikir sahilsiz bir buz deryasıdır ki, kaplamadığı yer bırakmamıştır.

Zikir, zikredicinin kalbine ilişik öyle bir keyfiyettir ki, tarifi ve lisana sığdırılması imkân dışındadır.

Allahı bilen insan donup kalır; kelime ve tâbir bulamaz ki, ondan bahsedebilsin. Hayret denizine dalar, dünya ve insanı unutur.

Zikrin hedefi Allah olduğu gibi, zikredici de ancak kendisidir. Ancak o, kendisini zikredebilir. Mahlûkların haddine mi düşmüştür ki onu zikredebilsin. O, ancak, kendi sıfatı ile vasıflanması için memur kıldığı insana kendisini zikretmesini emretmiştir ki, herkes yaratılışındaki istidat nisbetinde o sonsuz denizden bir küçük şeyle teselli bulsun...

Üveys Karanî, o denizin bir damlası ile teselli buldu. Cüneyd Bağdadî ise o deryanın bir avuç suyu ile yetinebildi. Abdülkaadir Ciylî gide gide ancak o deryanın kıyısına vardı. Muhiddin Arabî de o denizin dibinden çıkarılmış bir cevher ile iftiharda... İmam-ı Rabbanî zikirden büyük bir haz alanlardan...

Önce, zikrin ne olduğunu belirtelim: «Allah» kelimesini teşkile hizmet eden «elif», «lâm» ve «he» harfleri bu yüce

kelimenin tanzimine âlet olduğu gibi, bu kelimenin anlamı olan Zâtı belirtmekte de sadece vasıtadır, zikir değildir.

Zikir, bu kelimenin netice ve semeresi olan keyfiyetten ibarettir. «Allah» kelimesine zikir denilmesi mecazdır, hakikat değildir. Yine eşsiz tevhid kelimesi zikir değildir. Ne lâfzı, ne de mânasıyla... Burada da lâfız ve mâna zikre âlet mevkiindedir.

Zikir bu kelimelerin kalbde sıkça kullanılışından meydana gelen bir keyfiyettir. Kelimeler de o şeyin bağlıları ve yol göstericileri... «Allahı çokça anınız!» mealindeki âyetten anlaşılan şudur ki, zikir çok olmayınca gözetilen neticeyi vermez.

«Allah» kelimesinin delâlet ettiği ve isimlendirdiği, hiçbir şeyin ona misil olamayacağındaki âyete uygun olarak her bakımdan hakikati mahlûkça bilinmeyen ve hiçbir noktadan tarifi mümkün olmayan, ancak varlığı vacib ve açık, zaman ve mekân, cihet ve istikamet, kemmiyet ve keyfiyetten münezzeh akdes (en mukaddes) zatın devamlı zikrinden hasıl olma bir sevgi ve yakınlık, önce dış âlemle ilmî alâkayı, sonra da hissî muhabbet ilgisini keser. Peşinden «mâsivâ – dış âlem» ile ilmî alâka yerine gelir, fakat hissî alâka geri dönmez. Ondan sonra da tecellilerin türlüsü zuhur etmeye başlar.

Şu kadar ki, bu makam gayet yüce ve yüksek olup ancak uzun zaman hizmetten sonra bâzı müridlere ve meczublara başlangıcı zâhir olur.

Meselâ bu halin ilk devresinde bir şevk, bir zevk, bir açılış, bir kapılış belirebilir. Fakat bu açılış ve kapılış, olduğu gibi kalacak olursa neticesizdir, bir faide sağlamaz. Hattâ bu hale gönül bağlayan, zarara düşer, yoldan kalır. Gaye ise, yola devamdadır. Bu nokta sâlik hesabına dikkati lâzım başlıca ölçüdür. Duraksız zevk yalnız çalışmaya bağlıdır ve semere yalnız çalışmaktadır.

Şunları da bilmek lâzımdır:

Semerenin doğuşu «halisen bivechillâh – sırf Allah için» olmaya bağlıdır. Bu yolda hiçbir garaz ve ivaz sahibi

olunmayacaktır. İster ruhanî zevk ve lezzet, ister velâyet dereceleri, ister keşf ve keramet isteği, cennet ve cehennem ve bütün dünya ve âhiret arzuları topyekûn nazardan düşürülecektir... Ara yere bir garaz ve ivaz girecek olursa bütün bir ömür çalışılsa asıl nispet doğmaz ve faide elde edemez. Birtakım tecellilere erildiği, tasarruflara varıldığı hissi de yalancıdır. Bu tecellilere «istidraç - sahte keramet» derler ve neticesi fenadır.

«Siz beni anınız ki, ben de sizi anayım» meâlindeki âyet gereğince kasdı bu devlete ermek olan insan bile garaz ve ivaza düşmüş olur ve nihaî halisiyet ve hasbîlikten uzak düşer. Bu da bir istektir. Nitekim cennete nail ve cehennemden kurtulmuş olmak murat edilirse, insan nefsini düşünmüş ve kayırmış olur. Allahı anmak, yalnız ve yalnız o müstahak ve ta’zime lâyık zat için olacaktır. Allahı Allah için anmak, her kayıttan arınmış olarak mutlak muhabbet ve başka her şeye kayıtsızlık yoluyla olandır ki, derecesi «mukarribîn – yakınlar» mertebesidir.

Sâlik, önce, zikre alet olan Celâl Kelimesini, delâlet ettiği ve hiçbir şeye misil olmayacağı Zatın ismi olarak kalb ve kalbin etrafında hayal yolundan «Allah, Allah, Allah» diyerek lezzet, halâvet, muhabbet ve ta’zim ile günde en aşağı ellibin kere tekrarlar. Böylece, gözle değil de, görür gibi bazı renkler, kulakla değil de işitir gibi bazı sesler, burunla değil de, koklar gibi bazı güzel kokular, tad alma âletiyle değil de, onunla gibi bir zevk, fikrî bir halâvet, vücutta bir hararet, şahit olunmamış bir lezzet, keyfiyeti meçhul bir ferahlık, bir açıklık, bir sevinç doğar. Hiçbir renk bu renge, hiçbir ses bu sese, hiçbir koku bu kokuya, hiçbir sevinç bu sevince benzetilemez ve üstün sayılamaz. Yine böyle devam edile edile kemale erilir. Bu halde bir zevksizlik, halâvetsizlik, şerefsizlik hasıl olur ki, müridi meyus eder, mahzun kılar, müride kendisini mahrum gösterir ki, işte kemale yakınlaşıldığını gösteren bu haldir.

Biraderim;

Mürid bu hali de murad edinecek olursa yine hiçbir istifade sağlayamaz. Zira tesir Allah için olmaktan uzak düşecektir. Allahtan başka ne kastedilse ve neye iltifat olunsa tesir kaçar ve gelmez.

Kalb zikre alışır, zikir kalbin melekesi haline gelirse, tabiatiyle insandaki uzuvlar ve hasseler bâtına uyarak ilâhî emirlere kucak açar. Kalb zikrin rayihasıyla, nuruyla kokulanır ve aydınlanır; ışığıyla ziyalanır, hararetiyle kavrulur, sıfatıyla vasıflanır, tabiatiyle pişer ve hakikatiyle gerçekleşir.

Bu yolda giden, vücudunda bir lezzet, içinde bir halâvet ve etrafında bir hürmet ve bağlılık halkası bulur. İlâhî fiillerden razı olur. Sözlerinde doğruluk, bâtınında muhabbet zâhirinde iyi ahlâk tecelli eder. Ölüm döşeğinde İlâhî cemale ve Allah Resulünün güzelliğine şahit olmak gibi bir nimete erer.

Allahı rüyada görmek ihtimaline yol açılır. Kâinatın Efendisini rüyada görür. Rüyaları keremli Mekke, Mukaddes Ravza, Kur’ân, cami ve mescitler, din âlimleri ve salih insanlar etrafındadır. Sağlığı yerindedir. Dünya işlerinde sebeplere el atmakla büyük şeyler kolaylıkla hasıl olur ve işlerde devamlı başarı elde edilir.

Büyüklerimizin yolu gerçek sevgili olan İlâhî zatın «Allah» adını, gönülde gizli ve nakışlı olarak anmaktır. İşte zikrin asıl tesiri ve gayesi de budur. Bu gaye elde edilince Kur’ân okumak ve dinlemek başka suretlerde yüz gösterir. Mânalarda içe doğan hisler ve tecelliler bambaşka olur. Farz ölçülerle sünnetler arasında açık bir fark görülür. Namazda kıyam, kıraat, rükû ve secdede başka başka feyzler belirir. Kur’ân’ın sûre ve âyetlerinden ayrı ayrı haz alınır. Mübahların yapılışında hafiflik, mekruhlarda ağırlık duyulur. Emirlerle yasaklar açık ve seçik hale gelir.

Bu noktalar da zikirde gaye olmamalıdır. Biz Allah ile alış - veriş makamında değiliz. Kul ve Rab arasındaki muamelede kul kulluğunu bilmeli ve takınmalıdır.

Rab dilediğini eyler. Bu nisbet yeni gelinlerin halini andırır. Yabancılardan kaçar ve ehline kucağını açar. Mahremiyet

şarttır. Zahirî ahlar ve inlemeler, rakslar ve tegannilerse başka tarikatlere mahsustur. Bizim yolumuzda iş ameldedir, lâfta değil... O türlü çalışmak lâzımdır ki, zâhirin bâtından haberi olmasın ve her hareket öz hedefine yönelsin...

Üç esasa riayet eder:

1– Nisbetin korunması...

2 – Halin gizlenmesi...

3 – Sabr ve itidal...

Hâfız Hasan Efendi;

Bu mektubu dikkatle okursanız iyi olur; incelikleri anlar ve tekrarladıkça istifadenizi arttırmış olursunuz.

İkinci sualin cevabı:

İbadette tesirsizliği doğuran hatâ, ayrıca çalışmamak ve zikr ile uğraşmamaktır.

Sizin ve çoğunuzun zikri «teberrük – vazife ve usul dışı benimseme» kabîlindedir. Hedefine yöneltilmiş değildir. Yoksa kabil midir ki, Kerim olanın kapısı çalınsın da açılmasın? Usulü ve hakkıyle vurulmazsa kapı elbette açılmaz. Kapının nasıl vurulacağı bilinince de hemen açıldığı görülür. Sünnet ve cemaat ehli mezhebine aykırı bir tutum, karınca başı kadar bile olsa insanı yoldan alıkoyar ve bu mevzuda en küçük itikat hatâsı bin yıllık gayreti bile hiçe çevirir.

Zamane dervişlerinin muazzez sahabîler mevzuundaki bazı itikatsızlıkları gerçek feyz ve nisbete engeldir. Bağlı olduğumuz pîrlere ve onların yollarına zerrece karşı durmak da her şeyi kaybettiricidir. Günah, cürüm, kusur da terakkiye mânidir.

Üçüncü sualin cevabı:

Bu vaziyette evvelâ hayaller başlar. Faydalı hayaller, faydalı haller doğurur. Sonra rüyalar gelir. Bunlar da zevki geliştirir. Daha sonra uyanıklık da rüyayı andırmaya yüz tutar. Bazı şeyler görülür. Bunlara vakıâ denilir. Bu haller davet ve istidadı gösterir; başka bir şey ifade etmez. Bu hale kapılan ve onunla yetinen salik de olduğu yerde kalır, yürüyemez ve «sülûk – yola giriş» kademelerini aşamaz.

Mürşid ise bu hallerin değersizliğini devamlı şekilde tekrarlamakla mükelleftir.

Uyanıklıkta kendinden geçme haline «bîhudluk» derler. Bu halda görülen şeyler de «vâkıa» olur.

Arkasından keşifler başlar. Keşifler gittikçe açıklaşır. Ehlinin gözünde bunların da kıymeti ve ehemmiyeti yoktur. Esas ve mîzan şeriattir. Şeriate uygun olan keşifler doğru ve makbuldür. Şeriate aykırı olanlar ise nefs ve şeytanın telkinlerinden başka bir şey değildir. Onlara, itimatsızlık, red ve nefy ile karşılık verilir. Sâlik, keşiflerinin şeriate uygun veya aykırı olup olmadığını farkedemezse sorar ve cevabını alır. Bu gibi tecelliler zikir içinde de, dışında da olur. Nasıl olursa olsun, mutlaka murad, maksad veya gaye olamaz. İtibardan düşüktür. Vaziyet mürşide arzedilir, tefsir ve tevil derdine de düşülmez. Zira iyi tefsir ve tevil gurur vericidir; fenaları da kol ve kanat kırıcı... Bunların ikisi de sâlike zararlı olduğundan mürşid tabirde çekimser davranır. Zira sohbeti mânevî kazanç kaynağıdır; zarar vesilesi değil...

HİKMETLER

«– Anlamak değil, inanmak lâzımdır.»

●

«– Hakka mahsus bir sıfatı insana, insana göre bir sıfatı da Hakka isnad etmek küfür ve İlâhî gazabı davet eder.»

●

«– Yüksek sesle dua edilmez. Duada kendi şanına lâyık olanı istemelidir. Duanın reddinden büyük belâ olamaz. Gizli ve düşkün tavırlı dua, kabulü gerektirir. Allahın sana dua ettirmesi kabule işarettir.»

●

«– Haramlardan korkan zâhiddir, şüpheliden korkan ise velî...»

●

«– Hamd, o nimet vericiyi ibadetle bilmektir. Hamd İlâhî Zatı vasıflandırmaktır. Şükür, Hakkın kuluna verdiğini onun yolunda kullanmaktır.»

RUH RİSALESİ

Ruh, şekilsizlik ve benzersizlik âlemindendir. Bu yüzden mekân üstü olmak vasfı onda gerçekleşmiştir. Fakat ruhun, şekilsizlik ve benzersizliği, Allahın sıfatına nisbetle aynen şekil ve benzerlik derecesindedir. Mekân üstü olması da, yine Allahın sıfatına nisbetle aynen mekândır, mekân içidir. Denilebilir ki ruh, vücub (mutlaklar) âlemiyle imkân âlemi arasında berzahtır.

Bu bakımdan ruh iki mâna arzediyor: Renk, şekil ve benzerlikler âlemine göre, onların üstü ve onlardan münezzeh; mutlak renksizlik, şekilsizlik ve benzersizlik âlemine göre de, renk, şekil ve benzerliğin ta kendisi...

Ruhun iki âlem arasında berzah oluşu, yaratılışındaki asliyet bakımındandır. Ama o, unsurlardan mürekkep bedene iliştikten sonra berzah âleminden çıkmış ve madde âlemine inmiştir. Böylece, kendisi için şekilsizlik ve benzersizlik sıfatı örtülü kalmıştır.

Allahın inayeti yetişip ruh seferini tamamlıyacak ve uruç (yükselme) gerçekleşecek olursa, menzilleri aşar, bedene ilişmesinden murad olan gâyeye erişir ve en büyük safâ içinde aslî vatanına döner. Berzah olma makamını da bulur.

Ruhun bu seyr ve seferinde ârif olan kimse, onu, ne ceset içinde, ne dışında, ne bağlı, ne de ayrı bilir. Sadece ruhun, cesedi tasfiye ve terbiye etmek için ona iliştiğini anlar.

Hak ehli âlimlerden, ruhun hakikatine ermiş olanlar azdır. Bilenlerse, ruhun kemâllerinden uzun uzadıya bahsetmeyip yanlış telâkkilere imkân vermemek için kısa kesmekle yetinmişlerdir. Ruhun kemâlleri, görünüşte bedenin kemâllerini andırdığı için aralarındaki fark gayet dakik ve naziktir. Bu inceliğe, ancak, üstün insanlar varabilmişlerdir.

Ceset ruhtan hesapsız kemâller elde ettiği gibi, ruh da cesetten büyük faydalar devşirir. Ruh, bedenden devşirdiği faydalarla işitici, görücü olur ve onunla dile gelir. Ruh bedenle heykelleşir, alıcı olur ve madde âleminin fiillerine erer. İşitme ve görme hassaları bedendedir. Ruh cesede ilişince aynı evin konukları olurlar. Hayli zaman bir yerde

kaldıkları için birbirinden kemâl alırlar. Bu kemâllerde gitgide sabitleşir. Birbirlerinden ayrılınca, birleşmiş sıfatlar silinmez. Ruh işitir, görür, hisseder. Mizaçları, sıfatları ve bilgileri ayrı iki insan bir müddet beraber bulunsalar, birbirlerinin mizaç, tabiat ve bilgilerinden pay alırlar. Ayrıldıkları zaman da, herbirinin öbüründen aldığı huy ve bilgi yerli yerinde kalır, kaybolmaz.

(Şerh-i Makâsıd) sahibi diyor ki:

«– Felsefeciler, ruhun maddeyi idrâkinde zahirî ve batınî his âletlerini şart bilmişlerdir. Bu yüzden, bu hislerin yuvası olan bedenden ruh ayrılınca, artık maddeyi idrâk etmez. Nitekim ölülerde his kalmaz.»

Hak ehlinin anlayışına göreyse, ruh için, bedenden ayrıldıktan sonra yeni bir madde idrâki vardır. Zira ruhun idrâk fiilinde his âletleri iştirak sahibi değildir. Onun içindir ki, mezar ziyaretlerinde ölülerin cesetlerinden ruhlarına yönelmek usuldür.

Hak ehli, ruhun maddeyi idrâkini mutlaka his âletlerine bağlı görmezler. Belki bu idrâk, ruh için, bedende bulunduğu müddetce his âletlerini kullanarak kazanılmış bir sıfattır. Alet ortadan kalkınca da sıfat yerinde kalır. Göz, kulak ve öbür his âletleriyle elde ettiği şeyler kendisinde kaydedilmiş olup, ruh onları bedenden ayrıldıktan sonra görür. Lâtif olan ruhun, kesif olan bedene ilişmesindeki murad ve hikmet, işte bu âhengin meydana gelmesidir.

Hayâli keşif diye isimlendirilen rüyaların izahı şöyledir ki, ruh uyku halinde gaipler âleminden bazı mâna ve suretleri görür; nefs de ruha ilgisi bakımından o görüş ve anlayışta ruha ortak olur. Hayâl kuvveti gaiplerden devşirdiği surete kendi elbisesini giydirince, ruh da onu o elbise içinde müşahade eder. Rüya tabircisi, o hayâl elbisesinin altındaki hakiki suret ve mânaya ulaşarak ruhun gaipler âleminde gördüğü şeyin hakikatini bildirir. İşin sıhhati bakımından, rüya görenin hali, zamanı, mekânı, muhiti ve tabircinin hali, şanı ve anlayışı birer mühim ölçüdür.

Rüyalar daima halistir ve hiçbir zaman boş değildir. Allahın ders ve hikmetlerini misâller âlemine nakşedici tecellilerdir. Zahirlerine göre anlaşılması da mümkün olmayan şeylerdir. Bazen aynıyla zahirlerine göre çıkan rüyalar bulunsa da, onların büyük kısmı tâbir ve tefsire muhtaçtır.

●

Mâsiva ismi verilen imkânlar âlemi üç kısma bölünmüştür:

1 – Ruh âlemi...

2 – Misâl âlemi...

3 – Madde âlemi...

Misâl âlemi, ruh âlemiyle madde âlemi arasında berzah, kavşak çizgisidir.

Misâl âlemi ayna gibidir. Ruh ve madde âlemleri arasındaki mânalar bu aynayla, lâtif suretler halinde akseder. Ruh ve madde âleminden her mâna ve hakikat için misâl âleminde hususi bir heyet ve suret vardır. Bununla beraber misâl âlemi aslında suretler ve şekillerin âlemi değildir. Öbür, kendilerine akseden mâna ve hakikatlerin suret ve şekil halinde toplayıcısıdır. Bizzat kendisi, yani misâl âlemi, aslında saf ve berrak bir aynadan ibarettir ki, ayrıca bir suret ve şekil belirtici olmaktan uzaktır. Onda görünen renk ve çizgiler, daima dışarıdan gelmedir.

Bu temel ölçü bilindiğinden sonra anlamak gerekir ki, ruh, bedene ilişmeden evvel kendi âlemindeydi. Bu âlem de misal âleminin üstündedir. Bedene iliştikten sonra da ruhun misâl âlemiyle bir alâkası kalmamıştır. Böyleyken, bazı anlarda insan, kendi hallerini Allahın yardımıyla misâl âlemi aynasında görmeğe muvaffak ve bu hallerin güzellik veya çirkinliğine orada şahit olur. Rüyalarda bu hal açıktır. Çok defa bu hâl uyanıklık ânında da görülür.

Ruh bedenden ayrıldıktan sonra eğer ulvî ise yükseklere çıkar, süflî ise aşağılara düşer, fakat misal âlemine uğramaz. Misal âlemi (sinema perdesi gibi) görmek içindir, içine girmek değil... Oluş ve içinde bulunuş yerleri, ruh âlemiyle madde âlemidir. Misal âlemi bu iki âlemin aynasından başka bir şey değildir.

Rüyada ve misal âleminde görünen acı, görenin müstehak olduğu elemden bir işarettir ve sahibini tenbih için tecelli etmiştir.

Kabir azabı ise büsbütün başkadır. Orada elem ve uzviyetin suret ve şekli değil, bizzat kendisi tecelli eder. Uykuda duyulan azap hakiki bile olsa nihayet dünya elemlerinden birisidir. Kabir azabı ise uhrevîdir. Ve aralarında büyük fark vardır. Dünya azabı, ahiret azabına nisbetle bir hiçtir. Cehennem kıvılcımlarından bir tanesi dünyaya düşse her şey kül olur. Kabir azabını rüyadaki acı gibi bilmek azabın suret ve hakikatine nüfuz etmemektir ve bâtıl bir anlayıştır.

Bir telâkki zümresi, meşhur ve emin hadîsler, hattâ Kur'ân âyetleriyle sabit olan kabir azabı üzerinde tereddüde düşmüştür. Bunların iddiaları, henüz gömülmemiş bir ölünün hissizliğine bakıp hüküm vermek gibi basit bir müşahededen ileri geliyor. Bunlara göre donmuş ve hareketsiz kalmış olan ölü, hiçbir azap duygusundan haber vermemektedir; eğer elem mevcut olsaydı hareket ve kıvranış, onun hissedildiğine dair bir işaret görünmek iktiza ederdi. Bu ham görüşe cevap şudur ki, yeri kabir olan berzah âleminde hayat, dünya ölçülerine sığmaz ve ona uymaz. Dünya hayatı neş'esinde evvela hassasiyet ve sonra iradî hareket vardır. Bu neş'enin tecellisi için bu iki vasıta dünyada zarurîdir. Berzah hayatında ise hareket asla şart değildir. Hattâ berzah hayatının keyfiyetine, hareket aykırıdır. Orada sadece his ve hassasiyet vardır. Elem ve azabın muhatabı vicdandır. Şu halde berzah hayatı, dünya hayatının ilk unsuru üstünde derinleşicidir ve onun yarısı gibidir. Orada, ruhun bedene ilişikliği de, dünyadaki alâkasının yarı yarıya eksikliği içindedir. Böyle olunca, ölünün berzah hayatına mahsus his içinde kalıp, hem en derin elem ve azabı duyması, hem de azaba ait tezahürlerden bir şey göstermemesi, anlaşılabilecek bir şey olur.

Allahın Resûlü bu hususta ne buyurmuşlarsa hakikatin ta kendisidir. Bu ölçüyü, kaydetmekle, nübüvvetin nurunun akıl ötesi olduğuna işaret ediyoruz.

(Her hikmette aklın kendisini tatmin ihtiyacı kaide değildir ve onun her şeyden evvel sınırını tanıması şarttır.)

Aklın idrâkinden aciz olduğu işlere ait hakikat, ancak nübüvvet makamında tecelli eder. Akıl tavrı, his tavrının ötesindedir. Onun da ötesinde peygamberlik tavrı vardır.

Evvelâ his hükmeder; akıl onu doğrular veya yalanlar. Sonra da bozar. Akıl mertebesi kâfi gelseydi peygamberlerin gelmesine lüzum kalır mıydı?

Haşr ve ahiret azabı peygamberlerin gelmesiyle takyid olunmuştur. Bu hususta kat'î bir âyet mevcuttur.

Akıl her ne kadar delil teşkil etse de «hüccet-i bâliga – yetkin belge» olamaz. İkmâle muhtaç ve daima noksandır. «Yetkin belge» peygamberlerle gerçekleşir. Aklın idrak derecesindeki eksiklik bazı adi işlerde bile meydandayken şeriati akıl mizanına vurmaktaki sakatlık ortadadır. Akıl mizanının hükmünü esas kabul etmek nübüvvet makamının inkârına kadar gider.

Her şeyden evvel risalet ve nübüvvete ve onun müşahhas ifadesi olan Büyük Resûle iman lâzımdır. O'nun getirdiği ölçü ve emirlere kayıtsız ve şartsız iman... Böyle olunca tam ihlâs ile kalbde huzur doğar ve şüphe karanlıklarından eser kalmaz.

«Asıl» kuvvetli ve «bütün» sağlam olunca teferruat ve parça kendi kendisine doğru çıkar. Aslı ve bütünü ele almaksızın ferileri (teferruat ve parçaları) birer birer isbata çalışmak çok zordur. Kalbdeki doğrulama ve huzurun meydana gelmesinde en kısa yol Allahın zikridir.

Allah, Kur'ânında buyurdu:

«– Kalblerin tatmin edilmesi Allahın zikriyledir.»

İnsanın cevheri, yaradılışının başında ilim ve idrâkten boş olarak halkedilmiştir. İnsan, Allahın yarattığı âlemlerden hiçbirini bilmiyordu.

Âlemlerin nihayeti yoktur; onu ancak yaradan bilir. Allahın yarattıklarını ancak Allahın bildiğine ait âyet bu hakikati tasdik eder.

İnsanın âlemden haberli olması ancak idrâki sayesindedir. Allah, insanoğlunun anlayış melekelerinden herbirini, onun, âleme nüfuz etmesi için vasıta olarak yaratmıştır, âlemden murad, varlıkların cinsleridir.

İnsanda ilk yaratılan meleke, «lems–dokunma» hassasıdır. Bu hassa ile sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık gibi, cisimlere ait sıfatlar idrâk edilir. Lems hassası renkleri ve sesleri anlayamaz. Bu hassadan sonra görme hissi gelir. Bununla insan renkleri ve şekilleri idrâk eder ki, bunlar, hissi kabil olan âlemin en genişini teşkil eder. Ondan sonra da işitme hassası... Çocuğun, doğuşuyla beraber işitme hassası faaliyete geçer ve o her türlü fısıltı ve nağmeleri anlar ve duyar. Daha sonra tad alma hassası... İşte, hislerimize muhatab olan âlemin idrâk vasıtaları olan zahirî hasseler bu şekilde kemâl bulup çocuk yedi yaşına doğru gelince kendinde ayırd edici kuvvet yaratılır ki, bununla dış hasselere çarpmayan birtakım münasebetler anlaşılmaya başlar. Bu da, insan için, beş hasse dışında toplayıcı ve başka bir tavırdır. Nihayet sıra akla gelir ki, o da terakki ile hasıl olur ve insan o vasıtayla, imkânlı – imkânsız, lüzumlu – lüzumsuz, uygun – uygunsuz işleri kavrar. Bütün bu hasseler de başlangıçta zayıf iken gittikçe olgunlaşır.

Aklın ötesinde ayrı bir tavır vardır ki, onda bir başka vasıta ve duygu tecelli eder ve zahirî hasselerle duyulup bilinemiyen ve ileride sırası gelecek olan işler onunla keşf ve müşahedeye erer.

Aklın kestirebildiği şeyler «mümeyyiz kuvvet» dediğimiz ayırd edici duyguya arzedilince, akıl bu duyguya tâbi olarak kabul veya reddeder. Bu şekilde nübüvvet makamının eriştiği hakikatlar, akıl tarafından kabul edilmeyebilir. Bu hal cehlin ta kendisidir.

Akıl sadece bir tavırdır ve nübüvvet tavrının pek aşağısındadır. Nebîlik tavrının erdiği ve gördüğü şeyleri

hakikatte yok zanneder. Nasıl ki, renkleri ve şekilleri işite işite, hikâyesini dinleye dinleye bellemiş ve bunların varlığını kendi öz gözüyle doğrulamamış olan anadan doğma bir köre renkler ve şekiller ne kadar izah edilse anlayış sağlanamaz ve körün gözünde bunlar, inanılması imkânsız şeyler gibi kalır. Halbuki Allah, kullarına, bu noktayı imkânsız görmemeleri için nebîlik hassasından örneklik bir pay ihsan etmiştir. O da uyku ve rüyadır.

Rüya gören bir insan, ileride zuhura gelecek halleri, ya ayniyle veya bir misâl şeklinde görerek anlar. Eğer insanlar bu hali öz nefslerinde bulmasalar, kendilerine:

– Bazı kimseler baygın düşüp bütün anlayış vasıtaları karardığı halde gaibi görüyorlar.

Denildiği zaman, bu iddiayı gülünç bulurlar ve şu cevabı verirler:

– Duyuş ve anlayış vasıtaları faaliyette iken görülmeyen şeyleri bu hasseler hareketsiz kalınca görmek muhaldir.

Ve böyle bir mantığın doğruluğuna inanırlar.

Halbuki bizzat vâkıa ve hâdise, böyle bir mantığı yalanlar.

Nübüvvet tavrı da buna benzer. Öyle bir tavırdır ki, o, kendisine açılan hakikat, görmeyenlerin gözünde ancak muhal sayılacak ve akılla varılamayacak nevidendir. Resûl ve nebîye tecelli eden, aynıyla hakikattir; ve bu hakikatın aynen akıl tarafından müşahedesine imkân yoktur.

Zahirî beş hassemizin hissedip doğruluğuna hükmettiği bazı maddeleri bazan mümeyyiz kuvvet yalanladığı gibi, mümeyyiz kuvvetin kabul ettiği şeyleri de bazan akıl tekzip eder. Aklın hükmettiği maddeleri de, onun üstündeki makam olan nübüvvet –ki şeriat tavrıdır– fesheder.

Meselâ, göz yıldızı küçük görür. Halbuki ilmî huccetler, onun Arz küresinden büyük olduğunu meydana koyar. Ayrıca, gösterilen büyüklüğün de vâkıaya tam mânasıyla uygun olduğu da iddia edilemez.

●

Giriş mahiyetindeki bütün bu mütalâalardan sonra meselemizin esasına gelelim:

Ruh nedir?

İbn-i Mes’ut’tan bir rivayette deniliyor ki:

«– Peygamberimizle birlikte Medine harabelerinde bulunuyorduk. Allahın Resûlü bir Yahudi kavmine uğramışlardı. Bu kavmin fertlerinden bazıları aralarında şöyle konuşuyorlardı:

– Ona ruhtan sorunuz, ruhu sorunuz?

– Hayır, sormayınız!

– Soralım, bakalım, ne cevap verir?

Sordular, Allahın Resûlünü önleyip suallerini sordular:

– Ruh nedir?

Allahın Resûlü bir an cevap vermediler ve ellerindeki asâya dayanmakta devam ettiler. Bu vaziyette ben ilâhî vahyin inmekte olduğunu zannediyordum. O anda Allahın Resûlü, inen âyeti okudular.

Meâl:

«– Sana ruhtan soranlara de ki, ruh Allahın bir emridir ve insanlar ondan çok az şey bileceklerdir.»

●

Ruh hakkındaki sualler birçok cepheyi hedef tutar.

Birincisi, ruhun mahiyeti ve hakikati nedir? Ruh bir madde midir, yoksa bir maddede bellibaşlı bir hal midir? Madde olmayan bir varlık mıdır, yoksa maddede hal olmayan bir şey midir?

İkincisi, kadîm midir, hâdis midir; yani başlangıcı olmayan bir varlık mıdır, sonradan meydana gelme bir keyfiyet midir?

Üçüncüsü, ölümden sonra bâki midir, yoksa fani midir?

Dördüncüsü, nefh vaktinde, yani insana üflendiği zaman mı yaratılmıştır, bedenin teşekkülünden evvel mi halkedilmiştir.

●

Şimdi sıra ruhun mahiyetine ait sualin cevabına gelmiştir:

Ruhun bir mahiyeti olduğu ve o mahiyetin de bir mahiyeti bulunduğu muhakkak... Fakat mahiyetini beyan, imkân dışında... Zira akıl erbabı için malûmdur ki, bir şeyin mahiyeti, ancak o şeyin müşterek mikyası ile ortak olduğu

ve o mikyasa göre imtiyaz belirtici vasıflarının incelenmesiyle kavranır. (Yani kıyas ölçüsüne giren şeyler arasındaki nisbet takdiriyle)... Bu kavrayış ise, hasselerimizle duyduğumuz hissedilir şeyler âleminde ve akılla bulduğumuz düşünülebilir nesneler dünyasında kabil olabilir. Ruh ise, (mahiyetin esası olarak) bu türlü hissedilir ve düşünülür şeylerden değildir.

Daha evvel geçtiği gibi, Yahudiler;

– Acaba Tevrat'da olduğu gibi, ruh, Kur'ânda da karanlık mı bırakılmıştır? Bunu öğrenip (Peygamberin) gerçekliğine veya bunun aksine hükmedelim!

Diye düşünmüşlerdi.

Bunun üzerine inen âyet vasıtasiyle ruhun keyfiyeti sadece İlahî emir olarak bildirilmiş ve Tevrat'da olduğu gibi, Kur'ânda da ruh meselesi karanlık bırakılmıştır.

Ruh, Allahın «ol!» şeklindeki ezelî iradesine mazhar olan İlâhî eser, ibdâ eseridir. İnsan bedeni, ruh vasıtasiyle hayata mazhardır. İnsanda fikir ve irade sıfatları ruh ile kaimdir. Ruh, madde gibi, cesed gibi muayyen bir asıldan türeme yoliyle gelmemiştir. Allahın vasıtasız emrinden meydana gelmedir.

Ruhun kıdemi (ezele doğru başlangıca muhtaç olmayan varlığı) veya hudusu (sonradan olma, yaratılma cevheri) üzerindeki suale şu cevabı veririz ki; ruh, ilmini Allahın gizlediği bir keyfiyettir. İlmi yalnız Allaha mahsustur ve o keyfiyetin ancak yaratıcısı, tecelli ettiricisi, sahibidir ki, (o büyük hakikati) bilir.

Âyetteki ihtar, ruh hakkında insana çok az bilgi verildiğini belirtiyor. İnsan, bilgiyi, işaret ettiğimiz gibi, hasseleri ve idrâk vasıtalariyle bulur. Aklın, nazarî bilgileri elde etmesi için «cüz'iyet» denilen gerçek varlıkları hissetmesi zarurîdir. Bundan ötürüdür ki, «his eksikliği, bilgi noksaniyle eştir» denilmiştir. Marifet devşirmek yolunda hissin anlayamadığı eşya çoktur. Bu nokta ise, ruhun ancak kılığına büründüğü şeylere ait görünüş hususiyetlerine göre anlaşılacağı (ve kendi öz zâtının meçhul kalacağı) hakikatına işarettir. Bu

yüzdendir ki, bu mevzuda cevap, bildirdiklerimizden ileriye geçemez. İnsanlık hikmeti, hayr ve şerden beşerî tâkat ve kuvvet miktarınca idaresini sağlayacak şekilde ilim elde etmektir. Bu kadarlık bir ilim küçük olmakla beraber dünya ve ahiret saadeti için kâfidir. Buna nisbetle masivânın (dış âlemin) had ve nihayeti yoktur.

İbdâ keyfiyetine gelince, o, bir misal üzerine dayalı olmayan bir icad işidir. Ve işte ruh, «Rabbimin emridir» fermanında bildirildiği gibi, kendisinden evvel bir misal üzerine dayalı olmayan bir ibdâ ve icad işi oluyor. Bunun içindir ki, İlâhî emirle kaimdir, «ol!» iradesiyle mevcuttur ve hissedilir, düşünülür şeyler soyundan değildir. İnsanın düşünülür şeylerden anladığı gibi, suret ve heyûlâ (yani madde) vasıflarından mücerred ve münezzehtir. Şekil ve renkten, cihet ve taraftan mücerred ve münezzeh, mukaddes cevherler çerçevesi olan ibdâ âlemindedir.

Bildirdiğimiz gibi, insanların o âlemi kavramasına imkân yoktur. Çünkü insan, o âlemi anlamaya kabiliyeti olmayan «kevn – yaratılmışlar âlemi»ne bağlılıkla malûl ve mahçubdur. İşte bu izah da, ruhun, kendisiyle belirdiği şeyin ancak beliriş unsurlariyle belli şeylerden olduğuna, bizzat o ruhun ise ondan münezzeh bulunduğuna işarettir. Bazı büyükler, ruhtan bahsetmeyi, insanların umumiyetle idrâksizliği yüzünden caiz bile görmezler.

Bazıları ruhun, beden ile hissedilen şeylere aykırı, kendi kendisiyle kaim, ölümden sonra şuur sahibi olarak bâki kalan lâtif bir cisim olduğuna inanmışlardır. Muazzez sahabîler ve onların tâbileri bu kurtulmuşlar zümresindendir.

Âyet ve hadîsler de bu kanaati doğuracak şekildedir.

Bazıları da, ruhun hâdis (sonradan olma ve yaratılma) ve hayat suyundan mahlûk, gözle görülür, konuşur, kendisinden ses çıkar ve faydalar meydana gelir, yine latif bir cisim olduğuna hükmetmişlerdir. Bunların ruhu çerçeveleyişi şöyledir:

Ruh, kendisiyle kaim, gelip giden her nefesin hayatından müstakil olarak uzanan bir varlığa sahip, lâtif cisimdir.

•

Bazı hakimlerden, ruhun ölümden sonraki hali sorulmuş ve şu cevap alınmıştır:

– Ruh, ölümden sonra cesedin arkadaşı ve bağlısı olarak kalır. Cesed ise, Rabbinin huzurunda secde halinde, yani teslim olmuş ve hareketsiz vaziyettedir.

Ruh hakkında söz söylemeğe selâhiyetli âlimler, bu mevzuda iki fırkaya ayrılmışlardır. Fırkalardan ilki, ruh hakkında sükûtu muhafaza ederek hiçbir şey söylememişler ve;

«– Ruh İlâhî sırlardan biridir ve onun ilmi insanlara verilmemiştir.»

Demekle yetinmişlerdir ki, en selâmetli tavır budur.

Cüneyd'in fikri:

«– Ruh öyle bir şeydir ki, Allah onun ilminde müstakildir ve mahlûklarından hiçbirini ruhun hakikatına erdirmemiştir. Mahlûklara ruhtan bahsetmek doğru değildir.»

Sahabîlerden İbn-i Abbas Hazretleri ve eskilerin büyük çoğunluğu bu fikirdedir. İbn-i Abbas Hazretleri:

«– Ruh tarif ve tefsir olunamaz.»

Buyurmuşlardır.

Akreme diyor ki:

«– İbn-i Abbas'a ruhu sordular. Şu cevabı verdi: Ruh Allahın emrinde bir şeydir; bu meseleyi kurcalamayınız ve ruha dair bundan başka bir zan yürütmeyiniz, fikirlerinizi ziyade etmeyiniz!»

İbn-i Battâl ise şu harika usul ölçüsünü koymuştur:

«– Ruha ait hakikatın bilinmesinde bir hikmet vardır. O da, İlâhî sır karşısında insan idrâkindeki aczin belirmesidir. Ruhun mevcudiyeti kat'î olmakla beraber hakikati insanlara bildirilmemiştir. Buna kıyas edilecek olursa anlaşılır ki, İlâhî hakikati idrâkte acz zarurî olmak lâzımgelir ve en üstün idrâk budur. Bu hale en güzel misal, gözdür ki, her şeye döndürülür de kendi kendisine döndürülemez.»

Ruh bahsinde susmayı, fazla düşünmemeyi ve idrâki idrâkin aczinde bulmayı tavsiye eden bu fırkadan sonra

ikinci fırka, yani ruh hakkında fikir yürütenler fırkası bu mevzuda, yakışıklı yakışıksız hayli söz söylemişlerdir. Bu hususta söylenen sözlerden en doğrusu İmam-ül Haremeyn tarafından söylenilenidir:

«– Ruh kesif cisimlere işlemiş lâtif bir cisimdir. Yeşilin suya ve yaprağa işlemesi gibi...»

Birinci fırka, ruhun, Allah Resûlüne öğretilmiş olup olmadığı üzerinde ihtilâftadır.

İbn-i Ebî Hâtem tefsirinde şöyle deniliyor:

«– Kâinatın Efendisinin mübarek ruhu, sahibine onun sırrı verilmemiş olarak kabz olundu.»

Bir kısım da, ruhun, Peygamberler Peygamberine öğretildiği ve gösterildiği ve kendileri tarafından da ümmet büyüklerine ruhun öğrenilmesine dair öğüdler verildiği kanaatindedir.

Müminler, ruhun cisim olduğu kanaatindedirler. Zira kitap, sünnet, sahabîlerin müşterek inanışı ve ayrıca ruhun gönderilme, alınma, girme, çıkma, nimetlenme, azap duyma, geriye dönme, razı olma, yer değiştirme ve berzahta bekleme gibi vasıflarla sıfatlanması, onun cisim olduğuna delildir. Zira ruhun his yoluyla yiyip içmesi, gelip gitmesi, maddeye taallûk etmesi, söz söylemesi, bilmesi, sevmesi, tiksinmesi, cisimlik sıfatlardandır. Cisim olmayıp arazdan ibaret bulunmak, bu sıfatlarla vasıflanmaya kâfi değildir.

Ruh, yaratıcısını bilir ve kendini tanır; düşünülebilir şeyleri de anlar ki, bunlar ilimdir. İlim ise arazdır. İlim araz olduğuna göre, onun bir şeyle, bir zatla kaim olması gerekir. Onu da ruh ile kaim görürsek ârazın aynı şekilde ârazla kaim olması mümkün bulunmadığına göre ruha bir zat ispat etmek (ve onu bildiğimiz cinsten olmasa da cisimleştirmek) lâzım gelir.

●

Ruh ile nefs aynı şeydir. Hak, Kur’ânında, itminana varmış nefs olarak ona hitap ve nefsi, hevasına tabi olmaktan nehyeder.

Sünnet ehlinden bazıları:

– Ruh nefsten ayrı olarak kabzolunur.

İtikadındadırlar.

Nitekim İbn-i Ebî Hâtem'in Kur'ân tefsirinden çıkardığı mâna bunu gösterir.

İbn-i Abbas ise şöyle der:

– İnsanda hem nefs ve hem ruh mevcuttur. Güneş ve güneşin ışığı gibi... Allah, kulunun uykusunda nefsi çıkarıp ruhu bırakır. Uykudaki hareketler, sağa sola dönüşler ondandır. Kul uykudayken Allah onun ruhunu kabzetmek dilerse, insan ölür. Eğer ecelini uzatırsa, nefsi, insandaki mekânına iade eder. O zaman da insan uyanır. İnsan uyurken, kendisiyle eşyayı anladığı nefs, yerinden çıkar, fakat cesetten büsbütün uzaklaşmaz ve onunla alâkasını kesmez, insana ilişik bir ip gibi (merkezine bağlı ışık misali) çıkar. İnsan da kendisinden çıkan nefsiyle rüya görür ve ruh bedende kalır. Nefes alma ve hareket, ruhladır. Uyandırıcı bir tesir olduğu zaman, nefs, göz açıp kapamak gibi bir hızla vücuda döner. Uykuda ölüm gelirse, Allah, nefsi alıkoyar, iade etmez. Uykuda ise nefs bedenden çıkar ve yükselir, rüya görür ve ruha haber verir. Ruh da aynı haberi kalbe nakşeder. Ve insan, uyanınca, ne rüya gördüğünü bilir.

Veheb der ki:

– İnsandaki nefs, arzulamak ve kötüyü istemek vasfiyle yaratılmıştır. İnsanın fazileti ruhtadır.

İbn–i Ebî Saad «Tabakat» isimli kitabında Veheb'den alarak şöyle kaydeder:

– Allah, insanı, sudan ve topraktan yarattı. O toprak ve suya da nefsi verdi. İnsan bu nefsle ayağa kalkıcı, oturucu, işitici, görücü ve bilici oldu. Sonra o toprak ve suya ruh verildi ki, onunla da hak ve bâtıl, birbirlerinden farkedilir oldu. Bu ruh iledir ki, toprak ve su, hakikati öğrenir ve bütün işlerini görür.

İbn-i Abdülber «Temhid» isimli kitabında:

– Nefs, cesedleşmiş cemad, ruh ise akar su gibidir.

Der.

Abdurrahman şöyle anlatır: Ruh bostandaki akarsuya benzer. Allah bostanı kurutmayı irade edince ona akarsu

cereyanını keser ve bostan kuruyup gider. İşte insan böyledir.

İbn-i İshak Abdullah bin Cafer:

– Ölü tabuta konulduğu vakit onun ruhu bir meleğin elinde bulunur. Ruh ölüyle beraber gider. Ölü, evinden namaz kılınmak için musallaya konulunca, ruh durur. Ölü mezara indirilince ona ilişir. Ölü lâhitlendiği ve üzerine toprak atıldığı vakit de, Allah ona nefsini iade eder. Sual melekleri onu muhatap tutsunlar diye... Sual melekleri ölüden ayrıldıkları vakit, melek, ölünün nefsini kaldırır ve hangi makam emredilmişse oraya atar. Bu melek, ölüm meleğinin yakınlarından birisidir.

Şeyh İzzeddin Abdüsselâm:

– Her cesedde iki ruh vardır. Biri uyanıklık ruhudur ki, o cesedde oldukça insan ayıktır. Bu ruh ayrılınca insan uyur ve rüya görür. İkincisi hayat ruhudur. O, cesedde oldukça insan sağdır. Ayrılırsa ölüm gelir. Bu iki ruhun insandaki yerini, ancak Allahın haber verdiği yüksek insanlar bilir.

Bazı kelâm büyüklerine göre, ruh, kalbin yakınındadır.

İbn-i Abdüsselâm:

– Bence ruhun kalbde olması, uzak bir görüş demektir. Ruhun, nurânî, şeffaf, lâtif olması caizdir. Böyle olması da, müminlerin ve meleklerin ruhlarına mahsustur. Küfürdekiler ve şeytanlar bu ölçünün dışındadırlar.

Uyanıklık ruhuyla hayat ruhuna delil, bir hadîsle, bir âyettir.

Uykuda, cesetleri ölen nefsleri, Allah yerine gönderir; ölüm irade edilince de nefs tutulur ve cesedlere gönderilmez. Ecel gelince, uyanıklık ruhuyla hayat ruhu beraberce cesedden kabzolunur. Hayat ruhu ölmez, semaya diri olarak kaldırılır. Kâfirlerin ruhları ise kovulur, onlara sema kapıları açılmaz. Semânın kapıları, ancak müminlerin ruhlarına, Allaha arz olunmak üzere açılır. Ne mutlu o ruha ki, Allaha arz olunmak şerefine erer.

Ruhun kalbde olduğunu kabul edenler arasında İmam-ı Gazali Hazretleri de vardır. Bu kanaatini «Kitab-ül İbtisar»

isimli eserinde bildirmiş ve bazı Hadîslere istinat ettirmiştir.

Huzeyme bin Hakîm-üs Sülemi, Mekke'nin fethi gününde Allah Resûlünün yanına gidip diyor ki:

– Ey Allahın Resulü, bana gecenin karanlığından, günün ışığından, kışın sıcak ve yazın soğuk sudan, bulutların çıktığı yerden, erkek ve kadının cevherlerinden ve cesette nefsin nerede olduğundan haber ver!..

Allahın Resulü bütün bu sorulanları cevaplandırdıktan sonra şunları buyuruyorlar:

– Nefsin yeri kalbdedir.

●

Sünnet ve Cemaat ehli, ruhun, sonradan vücut bulmuş ve yaratılmış olduğunda birliktirler. Bu kanaate, zındıklardan başka kimse aykırı değildir.

Ruhun sonradan olma keyfiyeti üzerindeki ittifakı nakledenlerin başında, Muhammed bin Nasrülmervezî ve İbn-i Kuteybe vardır. Bazı hadîslerde de ruhun mahlûk oluşuna ait işaretler vâzıhtır.

Ruhun cesetten evvel veya sonra yaratılmış olduğu bahsinde iki görüş mevcuttur.

Ruhun cesetten evvel yaratıldığını kabul edenler arasında Muhammed bin Nasr ile İbn-i Hazm'i görüyoruz. Bunlar, bu itikat noktası üzerinde «icmâ-topluluk kararı» olduğunu iddia ederler ve bir hadîse dayanırlar. İstinad ettikleri hadîs, senedi bakımından zaiftir. Ayrıca dayandıkları bir hadîs de, Adem Peygamberin zürriyetine dair olanıdır.

Hâkim İbn-i Kâab, bir âyetin tefsirinde, Allahın, Kıyamet Gününe kadar vücut bulacak Adem zürriyetini bir anda toplayıp onlara ruh, şekil ve nutuk verdiği ve onlardan ahd ve mîsak aldığı neticesine varmıştır.

İkinci görüşe, yani cesetlerin ruhtan evvel oluşuna inananlar da başka bir âyeti delil tutanlar ve ayrı bir hadîsten mâna çıkaranlardır.

●

Ruh, ölümden sonra bâkidir. Bu şüphe götürmez nokta üzerinde kat'î delil, «her nefs ölümü tadacaktır» mealindeki

âyettir. Tadan, tadılandan sonra mevcut olmak lâzımgelir.

Ayrıca ruhun ölümden sonra nimet veya azaptan birine uğrayacağı hakkındaki âyetlerde ruhun bekası açıkça gösterilmektedir.

●

Kıyamet Gününde ruha yokluk gelir. Bu hususta da bir âyet var... Fakat sonra ruh varlığa avdet ettirilir mi? Yine bir âyet gereğince bazı istisnalarıyla avdet ettirilir. Subkî, tefsirinde «Allaha yakın olanlar fena bulmaz» diyor. Bu bir istisna ifadesidir. Bu ölçünün ruhla bedenden hangisine ait olduğu üzerinde de ihtilaf vardır. Ruhun ölümü tadması, ya cesetten uzaklaşması, yahut yokolması şeklinde düşünülebilir ki, yokluk olmayacağı Kur'ân ile sabit olduğuna göre, varlığı esastır.

●

Allah Resûlünün, ruhları toplu askerler gibi gösteren ve sevişenleri bir arada, ihtilâf halinde olanları birbirine karşı tasvir eden hadîslerindeki mânada da farklı anlayışlar olmuştur. Bazılarının fikrince bu hadîsten murad, yaradılışının esasını bildirmektir. Bazılarınca da insanlardan hayırlı olanların ruhları bakımından kendi eşitlerine, şerli olanların da yine kendi benzerlerine meylettiği...

Bazı âlimler demiştir ki:

– Ruh, keyfiyeti bakımından her ne kadar aynı şey olsa da, tabiat noktasından ayrı ayrıdır. Şahıslar bu farklarla tecelli eder. Her cins kendi benzeriyle ülfet ve muhalifinden nefret eder.

İbn-i Asakir, tarihinde, bir İslâm büyüğünün ağzından şöyle rivayet ediyor:

– Üveys-ül Karanî'ye gittim. Kendisine selâm verdim. Ondan evvel kendisini görmüş değildim. O da beni bilmiyordu. Üveys selâmımı alarak, bana ismimle hitap etti. Hayretler içinde, ismimi ve babamın ismini nereden bildiğini sordum. Üveys gülerek şu cevabı verdi: Ruhum ruhunla, nefsim de nefsinle ruhlar âleminde tanıştığı ve konuştuğu

zamandan seni tanıyorum. Cesetlerin nefesleri olduğu gibi ruhların da nefesleri vardır. İlâhî ruhlar, İlâhî ruhlarla sevişir.

Tûsî, «Uyûn - ül Ahbar» adlı kitabında Hazret-i Ayişe'den şu hikâyeyi nakleder:

– Mekke'de bir kadın vardı. Kureyş kadınlarının evlerine gider, onları eğlendirir, güldürürdü. Bu kadın Medine'ye hicretinden sonra bana takdim edildi. Ona, nereye indiğini, kime misafir olduğunu sordum.

Cevap verdi: Medine'de kadınları güldüren filan hatuna misafir oldum.

Bu esnada Allahın Resulü evi şereflendirdiler. Sordular: Filân güldürücü kadın senin yanında mı? Evet, diye cevap verdim. Devam buyurdular: Kime misafir olmuş?.. Filân güldürücü kadına, diye cevap verdim. Bunun üzerine dediler: Ruhlar toplu askerler gibidir, anlaşanlar bir arada, anlaşamayanlar da birbirlerine karşı...

●

Ruhların bedenlerden ayrıldıktan sonraki farkları, bedenlerin birbirine nisbetinden doğan farktan ziyadedir. Nefslerin birbirine benzemeleri ise bedenlerin birbirine benzeme nisbetinden çok azdır. Bunlar umumiyetle birbirinin benzeridir; ruhlar ise birbirlerine pek az benzerler. Bedeninde bir afet olup da ruhunda da aynı afetten pay taşıyanlar azdır. Ayniyle ve ters nisbetle, güzel bir şeklin, kendisine denk bir ruha malik olduğu da nadirdir. Bu yüzdendir ki, ancak yüksek mâna sahipleri, insanların içyüzünü, maddî ve manevî biçimlerinden anlayabilirler.

İmam-ı Gazalî Hazretleri, bir eserinde, mü'min ruhların arı, kâfir ruhların da çekirge şeklinde olduğunu kaydetmiştir. Bununla beraber böyle teşhislere güvenilemez ve işin aslı bilinemez.

Hadîs meali:

«– İsrafil, ruhları davet eder ve hepsi gelir. Müslümanların ruhları nur saçarak, öbürleri de kapkaranlık olarak toplanırlar. Sûr'a tâalluk ederler. Sonra suretlere üflenir. Allah, izzetim hakkı için her ruhu cesedine iade ederim,

buyurur. Ruhlar, suretlerden arı gibi çıkarlar ve gönüllerle yeryüzü arasını doldururlar. Her ruh kendi cesedini bulur ve onu ısırırcasına içine nüfuz eder.»

Buradaki «arı» teşbihi, heyet ve sûrete benzetmek değildir. Belki çıkış şeklini belirtmek içindir. Nitekim âyette, ruhların bu çıkışı bir intişar, yayılma şeklinde gösterilmiştir.

İbn-i Abbas'dan bir rivayete göre, ruh ile cesed arasında çarpışma ve dalaşma vardır.

Ruh cesede:

– Sen yaptın!

Diye sorar.

Cesed de ruha:

– Sen emrettin!

Diye cevap verir.

Allah, ikisi arasındaki hükmü yerine getirmek için bir melek gönderir. Melek her ikisine birden der ki:

– Siz, gözü görür kötürüm bir adamla, ayakları sağlam, fakat gözü kör birer insan gibisiniz. Bu iki insan bir bahçeye girince, kötürüm, köre, bahçede meyvalar gördüğünü, fakat oraya kadar uzanıp koparamayacağını bildirir. Kör de, kötürüme, omuzlarına binmesini ve oraya kadar uzanmalarını söyler. Nihayet topal, körün sırtına biner, giderler ve meyvaları koparırlar. Bu ikisinden hangisi suçludur.

Ruh ve beden, bir ağızdan cevap verirler:

– İkisi birden!..

Melek de şu hükmü biçer:

– Kendi hakkınızdaki kararı kendiniz veriniz. Cesed binektir, ruh ise binicidir. Ceza ise ona göredir.

Nitekim bu hikmet bir hadîs'de açıkça bildirilmiştir.

Aynı hikmete bağlı olarak da, cesedin ölümünden sonra ruh, nimetlendirilmiş veya azablandırılmış olarak bâkidir. Bütün din büyükleri, cesedin inhilâlinden sonra ruhun yekparelik ve bekasında ittifak etmişlerdir.

Subkî diyor ki:

– Ruh ebediyen fena bulmaz.

Hak ehlinin meşhur ölçülerindendir ki, insanoğlunun bedeninde her şey dağılır, erir ve kaybolur. Yalnız «as'asa» dedikleri kuyruk kemiği inhilâl etmez ve olduğu gibi kalır. Bu ölçü bir hadîse dayanır. Gerçekten Allahın Resulü buyurmuşlardır ki:

«– İnsanlardan her ferdi toprak yer. Onlardan yalnız kuyruk kemiği kalır. Kıyamet Gününde insanlar bundan yaratılırlar.»

Bir rivayete göre de Allahın Sevgilisine soruluyor:

– Ey Allahın Resulü! Kuyruk kemiği nedir?

Buyuruyorlar:

«–Hardal tanesi gibidir. Vücudunuzun kaynağı da odur.»

İslâm âlimlerine göre «as'asa» kuyruk kemiğinin sert kısmının aşağı ucunda olup, yeri dört ayaklı hayvanların kuyruk noktasına uygundur.

•

Bir hadîste Allahın Resulü şöyle buyurmuşlardır: «Allah rızası için müezzinlik eden, kanıyla boyanmıştır.» yani, kanıyla boyanan şehit mertebesindedir. «Cesedi de haşereler tarafından kemirilmez»

Evet; hadîsten de anlaşılacağı gibi, cesede ait belâlardan peygamberlerin ve Allah yolunda can veren şehitlerin cesetleri müstesnadır. Vücuduna Allah Resulünün sevgisi, toprağa suyun işlemesi gibi geçen ve tek lekesiz helâl yiyenler de, bu mübarek zümreye katılırlar. Ümmet büyüklerinin çoğunda, cesede ait bu hususiyet müşahade olunmuştur. Meselâ Şeyh Nureddin isimli zatın kabri, vefatından bir yıl dokuz ay sonra açılmış ve ceset, kabre konduğu gibi salim ve taze olarak bulunmuştur. Bu hal, kabir başında bulunanların hepsi tarafından görülmüştür. Günaha yanaşmıyan çok kimsede vaziyet budur.

«Delâil-i Hayrat» sahibini, ölümünden 20 sene kadar sonra, memleketi istilâ edildiği zaman, kabrinden çıkarıp Tunus'a götürdüler. Görenler şöyle anlatıyor:

«– Vücudunu, kabre o anda konulmuş gibi bulduk. Kefeni bile sararmamıştı. Yüzünde ter eserleri vardı. Yüzünde, hayatta olduğu gibi, tam bir beşaşet ve tebessüm (neşelik

ve gülümseme) ışıldıyordu. Cesedinin her noktası taze, çürüme ve kokma gibi hallerden, herhangi bir değişiklik ve katılaşmadan uzaktı. Vücudundan öyle güzel bir koku tütmekteydi ki, eşini hiçbir yerde bulmak mümkün değildi.»

●

Gelelim ruha:

Ruh mahlûktur ve İlâhî bir emirdir. Akıl yoluyla ona yaklaşmak isteyen hiç kimse muvaffak olamamış ve bilgisini zan mertebesinden ileriye vardıramamıştır.

Allah Resulünün, ruhun hakikati bahsinde herhangi bir beyanda bulunduğu bize bildirilmemiştir. Hattâ kendilerine bu mevzuda sual sorulduğu halde bile, Allaha karşı edebe riayetle cevapta imsak buyurmuşlardır. Zira bizzat Allahtır ki, ruhun keyfiyetini gölgede bırakmıştır. Bu yüzden, ruh hakkında, Cüneyd gibi, varlığını bildirmekten başka söylenebilecek bir şey yoktur.

Cüneyd'in sözü şöyledir:

«– Ruh öyle bir şeydir ki, onu yalnız Allah bilir ve mahlûklarından hiçbiri onu anlayamaz, hakikatını kuşatamaz. Bu sebeple, ruhun varlığını dile getirmekten başka, ruh hakkında söz söylemek doğru değildir.»

Tefsirciler de, Cüneyd'in fikrindedirler.

Filozoflarla tasavvuf ehlinden bazıları ise şöyle fikir yürütmüşlerdir:

– Ruh cisim değil, araz (maddeye bağlı hassa) değil, belki maddeden mücerret ve kendi nefsiyle kaim ve tebeyyüz (boşlukta mekân işgal etme) hassasından münezzeh bir cevherdir. Bedene dahil ve ondan hariç olmaksızın onu harekete getirir ve bu bakımdan, onun içinde, ona taallûku vardır.

Bu görüş ve bildiriş, kıymet ve itibar dışıdır. Zira ruh öyle bir şeydir ki, Allah onun içyüzünü ve keyfiyetini mü'min bir kuluna bahşetse bile, o kul, yine İlâhî cilve icabı o hakikati başkalarına bildirecek tâbir ve ifadeyi bulamaz. Çünkü Hak, ruhu anlamak ve anlatmak kudretinden bizi âciz kılmıştır. Bu

nükteyi, Hazret-i Ali'nin sözlerindeki temel ölçü olarak da kabul edebiliriz.

●

Şeyh-ül Ekber Hazretleri (Muhiddin-i Arabî) ruh hakkında şöyle buyuruyorlar: «Ruh, Allahın emrindedir ve bilinen mahlûklar dünyasından değildir. Onu, Allah, halk âleminden olmıyarak, vasıtasızca, emir âleminden yaratmıştır. Onun içyüzüne de, ancak erenlerden Hakkın dilediği kimseler ulaşabilir. Onlar da, ruhun künhünü (aslını ve mahiyetini) ifade edebilecek kelime bulamazlar. Bil ki, ruhlarda üstünlük tamahı ve bu tamahtan zevk alma hali yoktur. Ruh, Allaha, devamlı olarak bağlı ve haşyet halindedir.»

Ruh iki kısımdır:

Tedbir ruhu, tesbih ruhu...

Tedbir ruhu canlılarda, hayvanlarda görülür. Tesbih ruhu ise öbür varlıklarda...

Saîd, saadete mazhar ruh, dünya ve ahirette şekavetten hoşlanmaz.

Münker ve Nekir tarafından kabir sualleri, mezarda azab ve nimet ve bu hususta gelen haberler doğrudur. Sünnet ehlinin bildiği şudur ki, ölüye, o ister kabrinde olsun, ister yırtıcı hayvanların karınlarında olsun, isterse yakılıp külü rüzgârda savrulmuş bulunsun, sual vaki olacaktır. Bu da, İlâhî kudretin dışında olmayan bir harikulâdeliktir. Hak olan, kabirde azab veya nimetten birinin mutlaka vaki olacağı ve bunları, hayvanların karınlarında erimiş ölülerin bile hissedeceğidir. Bu halin vukuu ise, ancak ruhun iadesiyle kabildir. Mezarda sual, görülmemiş bir tarzda cereyan eder. Çünkü berzah âleminin hali, dünya haline kıyas edilemez.

Uykudaki insanın gördüğü eşya, uyanıkların haline kıyas edilemediği gibi, sual de, ölünün cesedine ruhun iadesi, yahut ruhun duygu bakımından bedene ilişmesinin devamı gibi şartlara dayanır; bu hal ise dış âlemin şartlarına uymaz. Geçip giden şey, ruhun bedene taallûkundaki harekettir.

Bazı anlayışsızların bu mevzudaki inkârları, ölünün çektiği azabı görmemekten ileri gelir.

Bunlar derler ki:

Ölünün karnına bir şey konulsa, o şey, bir müddet sonra yine orada görülür. Eğer ölü azap çekecek olsa, o şeyi oynatması ve yerinden düşürmesi lâzımgelir. Bu takdirde meleklerin sualleri ve neticede ölünün azap veya nimet hissetmesi nasıl olur?

Böylece, sade dış görünüşe inananlar, cematların, yani cansızların da tesbih ruhunu inkâr etmiş olurlar.

Cevap şudur:

Kuru akıl bu işleri mücerred olarak idrâkten âcizdir. Kur’ânda aklın bu zaaf ve aczine ait âyetler vardır.

Her şey, aklın anlayışsızlığını anlamakta toplanıyor.

TAZİYE

Allah Resulünün, Muaz bin Cebel'e, vefat eden oğlunun tâziyesi yolunda yazdıkları mektup:

«Allahın Resulü (M.....)den Muaz bin Cebel'e... Allahın selâmıyla... Ben, kendisinden başka ilâh olmayan Allaha hamdederim... Allah senin ecr ve sevabını büyütsün, sana sabır ilham etsin... Bize ve sana şükür rızkından nasib etsin... Muhakkak ki, bizim nefslerimiz, mallarımız, ehlimiz ve çocuklarımız Allahın lütuflarındandır ve iade edilecek emanetlerdendir. Onlar, belli bir zaman için faydalanmak ve zamanı gelince geri alınmak için bize verilmişti. Allah, verdiği zaman şükür etmeği bize farz kıldı; aldığı zaman da sabretmeği... Senin oğlun, Allahın bir nimetiydi ve sana iade edilmek üzere verilmişti. Allah, seni onunla metalandırdı, faidelendirdi, sevinç ve feraha boğdu; sonra da büyük ecr karşılığında onu senden aldı. Eğer hasbî olarak sabır edersen ne âlâ!.. Feryat ve figan ederek ecr ve sevaplarını kaybetmemeğe bak!.. Zira belâya karşı feryat ve figan, onun ecrini yokeder. Ayrıca, feryat ve figan, ağlamak ve dövünmek, belâyı defetmez, hiçbir hüzün ve kederi gidermez. Kaza ve kader okundan gelecek şeyler, gelmiş demektir.

Vesselâm...

MEVLÛD

Allah Resulünün vücudu en büyük sevinci gerektirdiği için, ümmetinin küçüğü ve büyüğü, her yıl bu sevinci tekrarlar. O, Kâinatın Efendisi olduğu için, Kainat, şerefini o varlıkta bulur.

Musa Peygamberin Firaun'dan deniz vasıtasiyle kurtuluşu, Aşûra gününde Pazartesiydi.

Kur'ân tefsircisi İbn-i Abbas buyuruyor ki:

– Allah Resûlünün babası Abdullah vefat ettiği zaman, vâlidesi Amine hâmile bulunuyordu. Aile Reisi Ebu Leheb'di. Abbas, Ebu Leheb, Ebu Talib ve Hamza dört kardeştiler. Allah Resulünün doğdukları gece, Ebu Leheb'in Süveybe adlı cariyesi, Abdullah'ın haremi Âmine'nin bir erkek evlât doğurduğunu Ebu Leheb'e müjdeledi. Ebu Leheb bu haber üzerine cariyeyi azad etti ve ona yavruyu emzirmesini emretti. Ebu Leheb, bilindiği gibi, bu derece kâfir ve azaba müstahak iken, Allah Resulunün doğumunda sevinç göstererek cariyesini azad ettiği için her Pazartesi gecesi azap kendisinden kaldırılıyor. Hal bu iken müminlerin ve O'nun vücuduyla mümin olarak sevinenlerin derecesi anlaşılabilir.

Hazret-i Ebu Bekir ve Ömer, doğum geceleri evlerinde o geceye ait hikâyeler anlatırlardı. Doğum gecelerinde her mümin için, evlerini temizlemek, sokaklarını süpürtmek, eşyayı düzeltmek, gusl abdesti almak, yeni elbise giymek ve her zamankinden zengin giyip, içmek ve bol ışık yakmak güzel edeplerdendir.

Mevlût okunan eve melekler dolar, rahmet saçılır.

Hasan Basrî, Hazret-i Ali'nin talebesiydi. Sözü senettir.

Diyor ki:

– Uhut dağı kadar altınım olsaydı da, O'nun varlığı şerefine sevincimi, hepsini harcayarak gösterseydim.

Bu taifenin başı Cüneyd buyuruyor ki:

– İnsan, Mevlûd okunurken veya doğum menkibeleri anlatılırken hazır olsa ve o gecenin faziletini yüceltse iman selâmeti ve ebedî kurtuluşa erer:

Maruf (Kerhî):

– Mevlûd okunması için yemek hazırlayıp mümin kardeşlerini toplayan, ışık yakan, temiz elbise giyen, güzel kokular sürünen, yıkanan, saç ve sakallarını düzelten ve böylece geceyi yücelten kimse, Kıyamet Gününde nebîler ile birlikte haşrolunur.

Böyledir ama, kalbden sevgi ve doğrulama şarttır. Yalnız niyet ve taklit kâfi değildir.

Doğum günüyle müjdelenen, sevinen, O'nun dünyayı şereflendirmesinden hamd eden, bir Hadîse göre, O'nunla beraberdir.

Altın ve gümüş sikkeler üzerine Mevlûd okunursa, o paralar yümünlenir. Rızk unsurları için de aynı şey... O paralar başka paralarla karıştırılırsa onlar da faydalanır. Sahibi paradan yana sıkıntıya düşmez.

Mevlût içinde büyük bir kalabalığın bir ağızdan «salâvat» getirmesi ne kadar faidelidir!

İmam Muhammed Bakır, Mevlût okutmak için müslümanları toplar ve onlara yemek ikram ederdi. Böyle hareket edenler Kıyamet Gününde «sıddîk»ler ve şehitlerle haşrolunur ve Cennet saadetine erer.

Ledûn ve bâtın ilmi büyüklerinden Sırrî (Sakatî) Hazretleri diyor ki:

– Mevlûd okunan yeri kastedip giden adam, Cenneti kasdetmiş gibidir.

Allahın Resulü buyuruyorlar:

– Kim beni severse Cennette benimle beraberdir.

Allah Resûlüne muhabbetin aslı, O'nun şeriatiyle amel etmektir.

Hadîs âlimlerinden birinin rivayetine göre, bir köyde, bir camide, bir evde mevlûd okunurken melekler o yerin etrafını sararlar ve mevlûd okutanların üzerine rahmet saçarlar.

İmam Süyûtî buyuruyor ki:

– Hangi evde mevlûd okutulursa o ev kıtlık, hastalık, belâ, düşmanlık, hased, göz değmesi gibi afetlerden uzak kalır. Böyle bir evin sahibi de mezarda Münker Nekir tarafından suale çekilirken şiddet görmez.

Ruhlar ve cisimler, hep, Allahın Resulü için yaratılmıştır. Hepsinin ona feda edilmesi lâzımdır. Mal, evlât, her şey, O'nun yolunda fedadır.

Mevlûd gecelerinde Kur'ân okumak, peşinden sofra kurup yiyip içmek ve sevinç göstermek lâzımdır. Fakat raks ve çalgı gibi yasaklara düşmemek şartiyle... Meşru sevinç izharını, din büyüklerinden çoğu yerine getirmiştir. Bunların başında İmam Süyûtî vardır. Asrının din âlimlerini Mısır'da toplayıp şiirler inşad etmiştir.

Mevlûd dinleyen insanın, diz çöküp, secde etmemek şartıyla tâzim tavrı takınması veya ayakta durması lâzımdır. Her sene Peygamberler Peygamberinin doğum gecesi tâzim edilmelidir.

Mevlûdun senesinde, ayında, gecesinde ve saatinde, din âlimleri ihtilâfa düşmüşlerdir. Velâdet gecesinde hazır bulunan ve Âlemlerin Nurunu elleri içine alan Şifa Hatun isimli sahabiye, doğumu, Rebiülevvelin 12'nci Pazartesi gecesi, son saatlerde, fecre yakın, hattâ fecr başlangıcı olarak tesbit etmiştir.

«Veladet gecesi kadir gecesinden üstündür» demişlerdir.

Doğumun vaki olduğu Pazartesi günü, Allah Resulünün mukaddes hayatlarında büyük bir mâna ve devamlı bir tekerrür ifade eder. Vahyin başlaması, Medine'ye hicret, Medine'ye varış, Mekke'nin fethi ve ebediyet âlemine intikalleri hep aynı gündedir.

Melik-il Muzaffer Ebu Said bin Ali, gayet âlim, şecaatli, akıllı ve adaletli bir hükümdar idi. Hükümdarlar içinde ilk defa Mevlûd okutan odur. Ömrü boyunca her yıl Mevlûd okutmuştur. Beşbin koyun, onbin tavuk, yüzbin tabak yemek sadaka eder ve yakınlarına, şânına layık hil'atler giydirirdi. Her Mevlûd için 300 bin altın sarfederdi. Kendisi meşhur Salahaddin (Eyyubî)nin damadı olup Haçlılar seferine katılmıştır.

Peygamber aşkını hatırdan çıkarmamak için yılda bir kere Mevlûd okutmalıdır. Bir yıl fasıla, o şeyin unutulması için

yeteceğinden her sene tekrar edilmesi lâzımdır. Manzum Mevlûd daha faziletlidir.

Mevlûd hangi niyet ve muradla okutulacak olursa, o niyet ve muradın uygun olması şartıyla meydana gelmesinde müessir olur. Fakat tekrar belirtmek lazımdır ki, Mevlûdlarda yasak olan şeyler yapılmamalı, kaba eğlence vasıtalarına kaçılmamalıdır.Yoksa sevap yerine günah hasıl olur.

Âdem Peygamberin yaradılışı, Varlık Nurunun vücuduna ait bir müjdeydi. Varlık Nurunun nesebi, Âdem Peygamberden başlıyarak pederleri Abdullaha kadar tertemizdi. Arada hiçbir baba zina yapmamış ve küfre düşmemiştir. Şit Peygamber vefat ederken, babası Âdem Peygamberin vasiyetini tekrarladı ve:

– Alınlarınızdaki nuru en temiz zarflara geçiriniz!

Dedi. Bu öğüt, Allah Resulünün valideleri Âmine Hatuna kadar devam etti. Böylece insanoğlunun ezelî ve ebedî Efendisi, en temiz batınlarından, zarflardan intikal ederek zuhura geldi. Yani Peygamberler Peygamberinin topyekûn sülalesi, türlü ayıp ve kusurdan münezzeh, mümtaz ve kerim kişilerdi. Âdem Peygamberden gelen vasiyet hepsinin üzerinde yerini bulmuştu. Nur Abdullaha kadar geldi. Bu nur Abdullah'ı o kadar güzelleştirmişti ki, fevkalâde mümtaz ikiyüz kız onunla evlenmeğe talip oldu. Fakat nasip Âmine'de tecelli etti. Hiçbir nebî gelmedi ki, kavmine Son Resul'ü müjdelememiş ve bu yolda öğütlerde bulunmamış olsun... İsa ve Musa Peygamberler, O'nu Ahmed ismiyle müjdelediler. Her asır, O'nunkine yaklaştıkça yakınlığı nisbetinde müftehirdir. Âlemlerin Fahrine yakın olan her şey uzağına nisbetle iftihardadır.

Doğum gecesi öyle bir zaman parçasını çerçeveler ki, İslâm o geceyle ziynetlenir. O gece, gaiblerden gelen seslerin ardı arası kesilmedi, müjdeler üstüste yağdı.

– Mustafa dünyaya geldi!

Diye seslenişler duyuldu. Mekke'nin bir semtinde bu seslenişi, acîp, güzel, âhenkli ve dokunaklı olarak duydular.

Herkes işitti ve hayretlere düştü. Şairler beyitler söylediler ve büyük bir sır karşısında olduklarını sezdiler.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM
Mektup Sureti.....7
RÂBITA-İ ŞERİFE
Mezarlara Râbıta Keyfiyeti.....21
Râbıtanın Edepleri.....23
Râbıtanın Şartları.....25
Tamamlama.....28
Yine Mektup Sureti.....41
Başka Bir Mektup Sureti.....45
Mazhar-ı Can-ı Canan'ın Mektubatından.51
RÂBITA-İ ŞERİFE'YE EK
Kur'an - Şeriat - Din - Millet.....55
Şeyh Muhammed Masum'dan.....57
Bir Faide.....57
Şeyh Muhammed Murad Özbeki Risalesinden.....59
Şeyh Abdullah Dehlevî'nin Kitabından..61
İcazet.....62
Nakşîlik Yoluna Ait Bir İcmâl.....63
Sema' (Teganni).....66
Kur'an'ın Tilâvet Hakkı.....69
Vahy - Kudsî Hadîs - Hadîs.....72
PARÇALAR
Velîlere İtikad.....77
Peygamber Ruhaniyetine İtikad.....77
Belalara Sabır.....79
Fitne.....80
Bid'at.....81
Şehadet.....83
Zâhir - Bâtın.....83
Cennet - Cehennem Ehli.....84
Keşif - İlim.....86
Mal.....87
Gazap Allah İçin.....88
Selâm Size Olsun!.....89
Himmet Ve Kader.....90
Allahın Sevgilisinden.....91
Parça Parça.....93
Ölçüler, İncelikler.....95
Hazret-i Ali'nin Son Öğütleri.....97
Kabir Ziyaretinde Fikir.....99
İslâmda Kazanç ve Geçim.....100
Herşeyden Önce İtikad.....100
Küfrü Gerektiren Şeyler.....101
Üç Kısım Günah.....106
En Büyük Günahlar.....107

İyi Ahlâk.....121
Kötü Ahlâk.....123
İslâmda Ceza.....125
VAHDET- İ VÜCUD (Varlıkta Birlik)
Vahdet-i Vücuda Anahtar.....139
Fiillerin Tevhidi (Birliği).....141
Vahdet-i Vücud'a Giriş.....149
Vahdet-i Vücud.....151
İmam-ı Rabbanî Hazretlerine Göre
Vahdet-i Vücud.....153
ZİKRE DAİR.....159
HİKMETLER.....165
RUH RİSÂLESİ.....167
TÂZİYE.....193
MEVLÛD.....194